

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM DENETİMİ VE YÖNETİMİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**KONU:
ÖĞRENCİNİN OKUL VE HAYAT BAŞARISINDA AİLE
FAKTÖRÜ**

**HAZIRLAYAN:
MEHMET ALP**

**DERS ÖDEVİ
DANIŞMAN: YARD.DOÇ.DR. ERDAL GÜRYAY**

LEFKOŞA 2004

NEU

ÖZET

Eğitim bilindiği üzere insanın bütün bir hayatını kapsayan geniş ve uzun soluklu bir süreçtir, okul ise belli bir öğretim ve eğitim sürecini içeren kısıtlı ancak önemli bir zaman dilimini içine alan bir süreçtir. Eğitim zamanı sadece okulu kapsamamaktadır. Bu zaman kişinin tüm hayatını kapsadığı gibi etkileşim alanı da buna bağlı olarak oldukça geniş sosyal ve kültürel etkileşimli bir çevredir .Dolayısıyla bireyin etkileştiği ve başarısına katkı sağlayacak çevre sadece okul değildir.Ailenin ve sosyal çevrenin de okul ve hayat başarısında etkisi oldukça fazladır.

Aile içi iletişim, ailenin sosyo-kültürel yapısı, ekonomik durumu, öğrencinin zeka kapasitesi, çalışma ortamı, öğrencinin takibi, yardımcı olunması, derslik ve okul dışı çalışma ortamının hazırlanması, aile içi etkin dinleme,aile içi disiplin ve huzur, ailenin eğitim düzeyi, ebeveynin öğrenciye karşı tutumu, stresin olabilecek yararları ve zararları gibi birçok konuda araştırma ve literatür taraması yapılmış ve bazı yargılara varılmıştır.

Bu yargılara varılmadan önce daha önce bu konuda yapılmış araştırmalara yer verilmiş. Doç.Dr. İlhan KASATURA'nın uzun soluklu araştırmasından ve Aziz HAKAN tarafından Sakarya Üniversitesinin 2001 yılında yapmış olduğu araştırma sonuçları grafik şekline dönüştürülerek üzerinde yorum yapılabilecek hale getirilmiştir.

Araştırma ve tarama sonunda; bireyin okul ve hayat başarısında sadece okul değil aile de, etkileştiği tüm çevre de bireyin başarısında aktif rol oynamakta olduğu ve yukarıda sayılan iletişim, ailenin sosyo-kültürel yapısı, ekonomik durumu, öğrencinin zeka kapasitesi, çalışma ortamı, öğrencinin takibi, yardımcı olunması, derslik ve okul dışı çalışma ortamını hazırlanması, aile içi etkin dinleme,aile içi disiplin ve huzur, ailenin eğitim düzeyi, ebeveynin öğrenciye karşı tutumu, stresin olabilecek yararları ve zararları gibi tüm faktörler bu duruma etki etmekte yargısına varılmıştır.

Son söz olarak ise ;

Başarı sadece okulda alınan not değildir eğer özgüven ve sorumluluk kazandırılırsa çocuk hayata hazır hale gelecek ve sosyal hayatta ben varım diyebilecek ve okulda da, sosyal hayatta da başarı kazanabilecektir.Bu ise aile ve çevre ile etkileşimin ciddi bir yardımı ile olacaktır.

Başarılı bireylerin kaynağı başarılı ve sağlıklı aileler, başarılı toplumların kaynağı ise başarılı bireylerdir.

TABLÖLAR

Tablo - 1 Öğrencinin okul başarısı ve okul sonrasındaki hayat başarısı	58
Tablo – 2 Ailelerle, Başarılı Ve Başarısız Öğrencilerin Mizaç Özellikleri	60
Tablo – 3 Başarılı Ve Başarısız Öğrencilerin ebeveyne benzerlikleri	61
Tablo – 4 Danimarka ve Amerika’da Değer Ölçüleri Ve Tutumlarda Da Tutarlılık Var	62
Tablo – 5 Disiplin türlerine göre öğrenci başarısı	62
Tablo – 6 Başarılı -Başarısız Öğrencilerin Zeka Faktörü Bakımından karşılaştırılması	64
Tablo – 7 20 Yıl Sonraki Görünümleri	65
Tablo – 8 Başarılı Ve Başarısız Öğrencilerin Ailelerinin Öğrenim Düzeyleri 144 Kişi	66
Tablo – 9 İnsan İlişkilerinde Başarının Anahtarı:İletişim	67

GRAFİKLER

Grafik 1: Öğrencilerin ebeveyne benzerlikleri	61
Grafik 2: Disiplin türlerine göre öğrenci başarısı,başarılı	63
Grafik 3: Disiplin türlerine göre öğrenci başarısı,başarısız	63
Grafik 4:Anne-baba’nın başarılı çocukta iletişim düzeyi	68
Grafik 5:Anne-baba’nın başarısız çocukta iletişim düzeyi	68
Grafik 6:Ebeveynin eğitim durumunun öğrenci başarısına etkisi	69
Grafik 7: Öğrencinin çalışma odası olması ve başarı durumu	70
Grafik 8:Ebeveyn tarafından okul faaliyetlerinin öğrenciye sorulması ve başarı durumu	70
Grafik 9: Ders notlarından ebeveynin haberi olması ve başarı durumu	71

İÇİNDEKİLER

Özet	i
Tablolar Listesi	ii
Grafikler Listesi	ii
İçindekiler	iii
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ	3
PROBLEM	3
Problem Cümlesi	4
Hipotezler	4
Varsayımlar	5
YÖNTEM	5
KAPSAM	5

I.BÖLÜM

1. Aile	6
1.1. Ailenin Tanımı	6
1.1.1 Türk Ailesi.	7
1.2. Aile Çeşitleri	9
1.2.1. Çekirdek Aile	9
1.2.2. Geniş Aile	10
1.3. Yerleşim Durumlarına Göre Aileler.	11
1.3.1. Köy Ailesi	11
1.3.2. Gecekondu Ailesi	12
1.3-3. Şehirli Ailesi	12
1.4. Okul ve aile	12
a)Okul başarısında anababa'nın katılımı	13
1.4.1 Aile ve okul başarısı	14
1.4.2 Aile ile okul arasındaki yapısal ilişkiler	18
1.4.3. Ailedeki ve okuldaki iletişim yapıları	21
1.4.4. Aileden okula geçiş problemi	22
1.4.5. Aile ve dil	23
1.5. Aile Yapısı ve Eğitim	24
1.5.1. Baba ve Eğitim	24
1.5.2. Anne ve Eğitim	25
1.5.3. Kardeşler ve Eğitim	26
1.5.4. Kalabalık Aileler ve Eğitim	26
1.5.5. Aile ve Boş Zamanları Değerlendirme	27
1.5.6. Televizyon ve Eğitim	27

II.BÖLÜM

2.1 Ana- baba Tutumları	28
2.1.1. Baskılı ve Otoriter Tutum	29
2.1.2 Gevşek Tutum	29
2.1.3.Dengesiz ve Kararsız Tutum	29
2.1.4. Koruyucu Tutum	30
2.1.5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum	30
2.1.6. Güven Verici, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutum	30
2.2 Aile Etkileşimi ve Çocuk Üzerindeki Etkisi	32
2.2.1 Geleneksel Aile Toplumu	32
2.2.2 Geçiş Aile Toplumu	32
2.2.3 Modern Aile Toplumu	33
2.3.Gelişimsel Ortam Olarak Aile	33
2.3.1 Ebeveyn'nin Besleyici Fonksiyonu	34
2.3.2 Aile Yapısı ve Kişilik Entegrasyonu	35
2.3.3 Sosyal Sistem olarak Aile	35
2.4. Kişiliklerin etkileşim arenası olarak aile	35
2.4.1. Aile ve Çocuğun karşılıklı olarak birbirlerine katkıları	36
2.5. Anababa ilişkisinin kalitesi ve çocuğun gelişimine katkısı	36
2.5.1.Aile ve Aile Değişimi	37
2.5.2.Aile Etkileşim Modeli	37
a)Genel model	38
b)Çevre ve Genetiğin Temelleri	38
2.6.Yakın İlişkilerin Çocuk Gelişimindeki önemi	39
2.7.Aile Biriminin Önemi	39
2.7.1.Anababa Tavırlarının Boyutları	40
2.8.Evlilik kalitesinin Çocuğun Uyumuna Üzerine Etkisi	41

III.BÖLÜM

3.1.Disiplin ve İtaat	43
3.1.1 Disiplin Yaklaşımının Çocuğun Üzerindeki Etkisi	43
3.1.2.Tutarlılık	44
3.1.3.Ebeveyn taleplerine karşı çocuk itaatsiz tutumunun davranışsal analizi	47
3.2.İtaatsizliğin Gelişimi ile İlgili Hipotezler ve İlgili Çalışmalar	47
3.2.1. Fiziksel Ceza ve Düşmanlık	49
3.2.2. Ebeveyn kontrolü	50
3.3 Stres'in Bireyler Üzerindeki Etkisi	51
3.3.1.Stres	51
3.3.2. Stres Verici	51
3.3.3. Stres Vericiler	51
3.3.4.Stres Düzeyi	51
3.4. Stres'in Neticeleri	51
3.4.1 Stres'e karşı geliştirilen psikolojik tepkiler	51

a)Alarm ve mobilizasyon dönemi	52
b)Direnç dönemi	52
c)Tükenme dönemi	52
3.4.2. Strese karşı geliştirilen davranışsal tepkiler	52
3.4.3. Strese karşı geliştirilen emosyonel (duygusal) tepkiler	53
3.4.4. Strese karşı geliştirilen savunma tepkileri	53
3.5. Stresin faydalarının anlaşılması	54
a) Anababa Stresi'nin Çocuk Üzerine Etkisi ve İlgili Araştırmalar	54
1.Strese Karşı Başačkma Becerileri Eğitimi	54
2.Ergen Öncesi dönemi çocuğun aile sorun-çözme içeriği ve gelişimi	56
3.6. Tablolar ve Yorumlar Bölümü	58
Sonuç	73
Kaynaklar	76

GİRİŞ

İnsanlık tarihi incelendiğinde, insan var olduğundan beri onun eğitime sorunu hep birinci planda ortaya çıkmıştır. Biçimi değişmekle birlikte hiçbir dönemde, çocuklar ve gençlerde eğitimin gerekliliğini tartışmak söz konusu olmamıştır. Felsefi teorilerde ve diğer bilimlerde insanı tanımak ve sonra da eğitmek birinci konu olarak incelenmeye çalışılmıştır. Eğitim bütün toplumlarda saygın bir yere sahiptir. Eğitim aracılığı ile yaşayan değerlerini korumak, ideallerini doğrulamak ve değerlerini aktarma fırsatı vardır. Bu fırsat her toplumun kendi insanlarını hayata hazırlamasını sağlar. İnsan sürekli olarak varolanlarla ilişki halindedir. Varlığın devamı bu ilişkiye bağlıdır. Canlılar içinde başkaları ile ilişki alanı en geniş olan insandır (Öner: 93:5).

Eğitim ihtiyacı insanlığın varlığıyla birlikte ortaya çıkmıştır. İnsan yavrusunun diğer canlılarda olduğu gibi doğuştan gelen bir içgüdüye sahip değildir. Bu durum ilk yıllarda özel bir ilgi ve bakım gerektirmektedir. Daha sonra ise hayatını devam ettirebilmesi ve bulunduğu gurubun içinde kendisine yer edinip barınabilmesi için eğitilmesi gerekmektedir.

Tarihteki önemli olaylar incelendiğinde . bu olayların tesadüfler dışında bulunduğu dönem içinde, eğitime önem veren toplumlarda ortaya çıktığı görülür. Eğitime önem verilen dönemler o toplumların en parlak zamanları olmuştur.

Matbaanın yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte insanlara ulaşmak kolaylaşmış , eğitimden yaralanan insan sayısı artmıştır. Düşüncelerin, fikirlerin ve görüşlerin basılı kaynaklar yoluyla toplumların hızlı bir şekilde değişmesini ve gelişmesini sağlamıştır.

Yirminci yüzyılda bilimde, teknolojiye ve insan hayatında meydana gelen değişiklikler ancak eğitimle ve eğitime verilen önemle açıklanabilir. Öyle ki , yirminci Yüzyıldaki bu hızlı değişimin , bu döneme kadar olan değişmeden , gelişmeden , farklılaşmadan daha fazla olduğu görülür. Son yüzyılda dünyada eğitimden yararlanabilen insanların sayısının artması, bilimin gelişmesini sağlamış, bilimsel gelişmeler de eğitimin önemini ortaya çıkarmıştır.

Artık bütün dünya ülkeleri , varlıklarını koruyabilmek ve diğer ülkelerden geri kalmamak için eğitime daha fazla kaynak ayırmaktadırlar. İnsan yaşadığı dünyada sürekli arayış içindedir. Bu arayışta sürekli olarak ihtiyaçlarını karşılamak durumundadır, insanın ihtiyaçlarını karşılaması onun için bir amaç olur. Bu amaca ulaşmada insanın yeterli bilgi ve becerisi varsa, güçlüğü aşabilecekse ona yardıma gerek yoktur. Ama insan amacına nasıl ulaşacağını bilmiyorsa, bunun için yeterli bilgi ve becerisi yoksa , onun bu amacını gerçekleştirebilmesi için yeterli bilgi ve beceriyi kazandırabilecek yardıma ihtiyacı vardır.

İnsan karşılaştığı problemleri çözmede ihtiyacı olan öğrenmeyi her zaman kendi kendine yapamaz. Bunun için başkalarından yardım almak zorundadır. Bilmediklerini öğrenmek için , insanın eğitime ihtiyacı vardır (Ocak,97 :15). Başarılı bir eğitim faaliyeti planlı ve düzenli olmalıdır.

Uygar toplumlar sosyal yaşamını sürdürebilmek için çeşitli kurumlar geliştirmiştir. Eğitimin kurumsallaşması için okullar kurulmuştur. Ama eğitim sadece okullarla sınırlandırılmamaktadır. Okula yeni başlayan çocuklar okuldan önce ve okula devam eden öğrenciler de okuldaki zamanlarının dışındaki zamanlarının çoğunu okul dışında geçirmektedirler. Öğrenciler okul saatleri dışında sosyal ve doğal çevre ile iletişim halindedir. O halde eğitim, okula gelmeden önce ailede , çevrede ve okul sırasında okula paralel olarak devam etmektedir. Eğitimde ideal olan okul içi ve okul dışı eğitimin birbiriyle tutarlı olması ve birbirini tamamlamasıdır. Bunun için yetişkinlerin okul içi eğitimden haberdar olması önemlidir. Hızlı sosyal değişme gösteren toplumlarda, kuşaklar arası mesafe ve iletişim yetersizliği sebebiyle okul içinde ve dışında sürdürülen eğitim arasında ciddi çatışmalar doğabilir Bu çatışmaların giderilebilmesi için öğrencilerin okul dışı faaliyetleri ve davranışları belirlenerek buna göre hareket edilmelidir (Varış, 1994:8),

Eğitim faaliyetinin sürdürüldüğü örgün eğitim kurumları olan okullar, önceden belirlenmiş amaçları gerçekleştirmek için çalışmaktadır. Okulun hedef kitlesi olan bireylerde istenen davranış değişikliğinin olması için planlı bir çalışmaya ve bir eğitim programı programına ihtiyaç vardır.

Okullarda yapılan eğitim faaliyetlerinde, planlı çalışmalar yapılmasına rağmen istenen sonuçların alınamadığı görülmektedir Bunun nedenleri araştırıldığında değişik faktörlerin varlığı söz konusu olmaktadır. Öğrencilerin okulda başarılı veya başarısız olmasının nedenleri:

- 1- Okulun fiziki yapısı ve araç - gereç yetersizliği
- 2- Öğretmenden kaynaklanan nedenler.
- 3- Öğrenciden kaynaklanan nedenler,
- 4- Aileden kaynaklanan nedenler.
- 5- Çevreden kaynaklanan nedenler olabilir.

Öğrenci başarısızlığına sebep olan kalıcı bedensel rahatsızlıklar dışında, diğer faktörlerin yapılacak çalışmalarla sorun olmaktan çıkarılmaları mümkündür.

Okullarımızda her hangi bir bedensel ve ruhi rahatsızlığı bulunmayan öğrencilerin başarısız oldukları görülmektedir Olumsuz okul ve çevre ortamları veya öğretmenler başarısızlık nedeni olarak görülmektedir. Fakat eğitimi açısından iyi çevrelerde , başarılı Öğretmenlerin çalıştığı donanımlı okullarda da öğrencilerin başarısız oldukları görülmektedir .

Bahsi geçen durumların aksi ortamlarda bazı öğrenciler başarılı olabilmektedir. Bu durumda başarıya ve başarısızlığa sebep olarak, öğrencinin ailesi, ailenin yaşadığı çevre, bu çevrede eğitime verilen önem, ailenin eğitime verdiği önem ve aile içindeki sosyal ilişkiler gösterilebilir.

ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ

AMAÇ

Akademik başarı, öğrencilerin gelecekteki ekonomik ve sosyal düzeyini hazırlayan bir alt yapıdır. Akademik başarıya etki edebilecek kişiler, kurumlar (aile)ve çalışmalar, çocukların geleceğine yatırım yapmaktadır. Çocukların okul başarılarında, ailenin yapısının, aile fertlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin ortaya çıkarılması, çocukların yetişmesinde ailelerin gösterdiği çabaların bilinmesi eğitimcilere yardımcı olacaktır. Çünkü çocuklar zamanlarının büyük bir bölümünü okul dışında aile ve aile çevresinde geçirmektedir.

Akademik başarının yükseltilmesinde teşvik ve yardımlarıyla ailenin de etkisi olmaktadır. Eğitim kurumlarında karşılaşılan yetersizlikler, imkansızlıklar eğitimde ailenin önemini artırmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilecek verilerle, öğrenci velilerinin çocukları ile nasıl ilgileneceği ortaya çıkacaktır. Bu çalışma ailelerin akademik başarıya etkilerini ortaya çıkarmaya yöneliktir.

PROBLEM

Okullarımızda, herhangi bedensel ve ruhi rahatsızlığı bulunmayan öğrencilerin, başarısız oldukları görülmektedir. Olumsuz olarak nitelenen okul ve çevre ortamları veya öğretmenler öğrenci başarısızlığının nedenleri olarak görülmektedir. Fakat eğitim açısından iyi olarak tanımlanabilecek çevrelerde, başarılı öğretmenlerin çalıştığı donanımlı okullarda da öğrencilerin başarısız oldukları görülmektedir.

Bahsi geçen durumların aksi ortamlarda da bazı öğrenciler az sayıda da olsa başarılı olabilmektedir. Bu durumda başarıya ve başarısızlığa sebep olarak, öğrencinin ailesi, ailenin yaşadığı çevre, bu çevrede eğitime verilen önem, ailenin eğitime verdiği önem ve aile içindeki sosyal ilişkiler gösterilebilir.

İlköğretimin sekiz yıla çıkarılması , bu okullara devamın mecburi olması, okumak istemeyen çocukları ve çocuklarını okutmak istemeyen ailelerin çocuklarının okula devamını zorunlu kılmıştır.

Zorunlu olarak okula gönderen bu aileler, okulla, çocuklarıyla ve okulda yapılan eğitimle yeteri kadar ilgilenmemektedir Hatta öğrencinin okula kaydolması dahil, veli toplantılarına ve okul - aile birliği toplantılarına gelmeyen, çocuğun öğretmenini ile tanışmamış veliler bulunduğu belirtilmektedir.

Böyle bir ortamda öğrencilerin başarısız olmaları beklenebilir, Bloom'a - göre bireyin ilk karşılaştığı çevre toplumsal hayatın temel ünitesi olan ailedir. Bunu okul izlemektedir. Aile dışındaki hiçbir toplumsal kurum, bireyler ve onların gelecekları üzerinde okullar kadar etkili olma gücünde değildir (Sarılar,85:1).

Zorunlu ilköğretim uygulamasının başlamasından önce ilkokulu bitiren öğrencilerden önemli bir kısmının orta okula devam etmediği belirtilmişti.

İlkokuldan ortaokula geçiş oranı (1996 - 1997) öğretim yılında % 67.3 tür (M.E.B,99:11). Yaklaşık % 33 oranında okula devam etmeyen bu öğrenciler, bu gün ilköğretim okullarına devam etmektedir. İlköğretimin asıl görevi toplumda değişime uyum sağlayıcı bireyler yetiştirmek olmakla birlikte, bir üst öğretime öğrenci hazırlamaktır (M.E.B.,99:3), İlköğretimin bu görevi yerine getirmesi ancak başarı oranlarının yükselmesiyle olacaktır. Bu nedenle de başarısızlık nedenlerinin araştırılması gerekir.

Problem Cümlesi

Öğrencilerin okul ve hayat başarısında ve başarısızlığında ailenin etkisi var mıdır?

Alt Problemler

1. Ailenin sosyo-ekonomik ve eğitim durumunun öğrenci başarısında etkisi var mıdır?
2. Evdeki sosyal tutumun(demokratik,otoriter vs) öğrencinin başarısına etkisi var mıdır?
3. Çocuğun zekasının başarıya etkisi var mıdır?
4. Ailelerin okulla ilgilenmesinin öğrenci başarısına etkisi var mıdır?
5. Evde derslerine ve ödevlerine yardım edilen öğrenciler başarılı mıdır?
6. Ailenin eğitimle, okulla ilgili yaklaşımlarının öğrencinin okul başarısına etkisi var mıdır?
7. Öğrencilerin aile bireyleriyle olan sosyal ilişkilerinin okul başarısına etkisi varmıdır?

Hipotezler

1. Ailenin sosyo - ekonomik ve eğitim durumunun öğrencinin başarı durumuna etkisi vardır
2. Evdeki sosyal tutumun(demokratik,otoriter vs) öğrencinin başarısına etkisi vardır
3. Çocuğun zekasının başarıya etkisi vardır.
4. Evde derslerine ve ödevlerine yardım edilmesinin öğrenci başarısına etkisi
5. Ailelerin eğitimle, okulla ilgili yaklaşımlarının öğrencilerin başarı durumları ile ilişkisi vardır.
6. Öğrencilerin aile bireyleriyle olan sosyal ilişkilerinin okul başarısına etkisi vardır.

Varsayımlar

Araştırmada aşağıdaki varsayımlar doğru olarak kabul edilmiştir,

1 . Doç. Dr. İlhan KASATURA'nın araştırması ve Sakarya üniversitesince uygulanan ankette sorulan soruların, ailelerin içinde bulundukları durumu ortaya çıkaracak nitelikte olduğu varsayılmıştır.

2. Araştırma alanındaki öğrencilerin anket sorularına, kendilerini ve aile durumlarını yansıtacak şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.

3. Ailenin ve sosyal ilişkilerinin öğrenci hakkındaki görüşü akademik başarılarını temsil edeceği varsayılmıştır.

YÖNTEM

Öğrencilerin başarı veya başarısızlığında ailenin etkisini tespit amacıyla yapılan bu araştırmada teorik bölümde literatür çalışması, betimsel bölümde tarama ve anket,tablo ve grafik yöntemi uygulanmıştır.

Tarama modelinde olay ve olguların, kavramların ne oldukları açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu tür çalışmalarla,mevcut durumları şartları,ve özellikler olduğu gibi ortaya konmaya çalışılır.Tarama modelinde verilerin analizi ve açıklanması suretiyle yorumlama, değerlendirme ve yeni durumlara uygulanacak şekilde genellemelere varma gibi işlemler yapılmaktadır(Arslantürk,97:101).

Araştırmada Doç. Dr. İlhan KASATURA'nın araştırması ve Sakarya üniversitesince yapılan araştırmalar incelenmiştir.

KAPSAM

Araştırma kapsamı Doç. Dr. İlhan KASATURA'nın araştırması ve Sakarya üniversitesince yapılan araştırmalardır. Araştırmada cinsiyet faktörü dikkate alınmamış öğrenciler başarı durumlarına göre tesadüfi olarak seçilmiştir.

Doç. Dr. İlhan KASATURA ("Okul başarısından hayat başarısına" , Altın kitaplar 3. baskı 1998) tarafından 1970 yılında 15-18 yaşlarında 258 ilköğretim ve lise öğrencisini içeren bir anket yapılmış. 20 yıl sonra bu öğrencileri yazar araştırmış ve 32 kişiyle okulun geleneksel çay gününde tekrar bir araya gelip görüşmüş. Olaylar 20 kişilik bir grup arasında geçiyor. Anket sonuçları 1970 yılında 144 ve 1990 yılında ise 32 kişi üzerinden değerlendirilmeye alınmış.

Ayrıca Sakarya üniversitesinde araştırma görevlisi Aziz Hakan tarafından Sakarya ili içersinde bulunan bazı merkez ve kenar okullarda da anket uygulanmış ailenin başarıya etkisi ile bağlantılı bazı sonuçlara varılmıştır.Bu araştırma sonuçları dikkate bakılarak bazı yargılara varılmış ve bu sınırlılıklar genellenmeye çalışılmıştır.

I.BÖLÜM

I.Aile

Aile , insanın içinde yaşadığı en küçük sosyal yapıdır. Çocuğun sosyal hayatı aileyle başlar ve iler ki yıllarda karşılaşacağı istenilen ve istenilmeyen davranışları ailesinden öğrenir.

Ana , baba ve çocuklardan oluşan bu toplumsal kuruluşun . yasalarla belirlenen görevleri ve geleneklerle belirlenen görevleri vardır. Aile kurumu toplumların devamını sağlayan, genç nesillerin yuvasıdır. Aile kurumu çeşitli yönleri ile toplumdan topluma farklılık gösterir.

1.1. Ailenin Tanımı

Aile, aynı kan, aynı ırk ve aynı atadan gelen bireylerin bütünü , aynı soydan yelen kimseler zinciri, aralarında evlilik , kandaşlık , kayınlık, evlat edinme gibi bağlar bulunan birbirleri ile koca - karı, baba- anne, oğul kız kardeş, amca, hala, dayı, teyze , yeğen, büyük anne, büyük baba gibi nitelikler içinde ilişkiler olan sürekli bir birliktir. Ancak aile dendiğinde ilk akla gelen, aynı çatı altında yaşayan evlilik bağı ile toplum tarafından onaylanmış ana, baba ve çocuklardan oluşan birliktir (Serdaroğlu.1972).

Aile, nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma çocukları sosyalleştirme, ekonomik biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir müessesedir (Erkal,96:93).

Dikkat edilirse ailenin bir çok fonksiyonu olduğu ve toplum tarafından bir çok görev yüklendiği görülür. Aileden beklenenler içinde bulunduğu toplumun sağlıklı bir şekilde devamı için gereklidirler.Aile, içinde insan neslinin devamlılığının sağlandığı, topluma hazırlama sürecinin başladığı, eşler ve ana- babalarla çocuklar arasında belli ölçüde içten, sıcak güven verici ilişkilerin kurulduğu ve ekonomik etkinliklerin az yada çok yer aldığı sosyal bir kurumdur. Toplumun, erkeğin ve kadının iyiliği, huzur ve mutluluğu için gelecek neslin en iyi şekilde yetiştirilmesi için kurulmuş bir müessesedir.Sosyal değişmelerin süratle yaşandığı çağımızda insanların sağlık ve mutluluğu, ailelerin varlığını korumaya bağlıdır. Çünkü insani ilişkilerin kazanıldığı ve sürdürüldüğü mutluluk zincirinin ilk halkası ailedir. Aileye ister fert, ister toplum menfaati bakımından, İşler cinsi, işler ruhi tatmin açısından. İşlerse dini ve ahlaki değerler açısından bakılsın, o en gerekli ve en faziletli insani kurumlardan biridir. Tarih itibarıyla de insanın var oluşu ile başlayan bir müessesedir(Peker ,1990).

Aile iç içe ilişkilerin en sık ve kuvvetli olarak yaşandığı bir kurumdur. Hiçbir sosyal topluluğun fertleri arasındaki bire bir ilişkiler aile fertlerinininki kadar sıkı olamaz. Çocuk bütün kültür normlarını burada öğrenir. Milli terbiyenin özünü buradan alır ve sosyalleşmenin ilk adımlarını buradan atar (Elmacıoğlu.98).

Her kültür ve medeniyet tipine bağlı yaygın bir aile tipi ve kabulü vardır. Türk kültür ve gelenekleri değerlendirilirken, atlı göçebe dönemi- İslami yerleşik dönem ve son olarak içinde yaşadığımız batılılaşma dönemi olmak üzere üç medeniyet ve kültür dairesi göz önüne alınmalıdır. Üç farklı medeniyet ve kültür dairesinin dayandığı temel kurallar anlamlar ve değerler bütünü bir birinden farklıdır.

Her medeniyet ve kültür dairesi kendi tabiatına uygun kurumlar oluşturmuştur. Bu sebeple üç medeniyet ve kültür dairesi içinde oluşan aile kurumları da farklılık göstermektedir (Günay.1990:258).

1.1.1Türk Ailesi.

Aile toplumların temelini oluşturur. İnsanlarda ve kültürlerde meydana gelen değişmelerle , ailenin yapısı ve işlevi değişmektedir. Ekonomik ve sosyal nedenlerle evlilik kurumu önemini yitirebilmektedir. Yine aynı nedenlerle ailedeki hakimiyet ailenin diğer bir bireyine geçmekte veya ailedeki otorite gücünü kaybetmektedir.

Ailenin temel bireyleri hemen hemen her toplumda aynıdır, ancak dünyanın değişik yerlerinde ve farklı zamanlarda aileler biçim ve kuruluş bakımından farklılıklar göstermektedirler. İlk farklılık, ailede karar verme yetkisi (otorite) konusundadır.

Başlıca üç otorite biçimi görülmektedir.

- 1)Ataerkil
- 2)Anaerkil
- 3)Demokratik.

Ataerkil ailede, en yaşlı erkek aileyi yönetir. Bütün haklar babaya aittir. Anaerkil aile, en yaşlı kadının yönetimindedir. Demokratik ailede ise karar verme yetkisi aile üyelerinin bu işe en yetkili gördükleri kişidedir. Ataerkil ve anaerkil ailede yönetim yetkisi yada liderlik geleneğe uygun olarak devredilir (Serdaroğlu.1972:13).

Erkal'a göre ailede söz hakimiyetinin dağılışı ve prestijin niteliği bakımından aileler pederşahi aile ve ana soyuna dayanan tip şeklinde dikkati çekmektedir. Pederşahi ailede aile reisi olan babanın ve baba tarafının özel bir ağırlığı vardır. Bu aile tipi geleneksel ve geniş aile tipi olarak nitelendirilebilir (Erkal,1996).

Türk aile yapısı Z. Gökalp' e göre anaerkil , ataerkil veya pederşahi özellikleri olan bir yapıya sahip değildir. Türk ailesini (pederi) aile olarak ifade eder (Erkal,96).

Baba erkil ailenin ataerkil aile olarak anlaşılmaması ve karıştırılmaması gerekir. Baba erkil ailede, aile reisi sulta(zor, cebir) hakkına sahip değildir. Baba hukukunun geçerli olduğu Türk ailesinde , evlenen oğullar, hisselerini alıp yeni aile kurmak üzere evden çıkarlar, baba evi ise en küçük oğula kalırdı.

Türk aile yapısında kadınlar ve çocuklar büyük haklara sahiptir. Türklerin günümüze kadar kültürlerini ve varlıklarını korumaları aileye verdikleri büyük önemden kaynaklanmaktadır (Elmacıoğlu,98:28).

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra da Türk aile yapısında değişiklik olmamıştır. İslam dini insana verilen değer yönünden Türk aile yapısına uygundur. Ailede her ne kadar baba hakimiyeti olsa da aile fertleri arasındaki ilişkiler sevgi ve saygı esasına dayanmaktadır.

Türk ailesi, anne- baba ve çocuklar ile yakın ve uzak akrabalarından oluşan bütünlüğü içinde, çok kere değişik kuşaklardan aile üyelerinin aynı mekan veya yakın mekanları paylaşarak yaşadığı birimler halinde varlığını sürdürme gelmiştir. Bu tür aile ortamında aileyi oluşturan kadın ve erkek arasında belirgin bir işbölümü vardır.

Türk toplumu ve ailesi de , batıda ki bilim ve teknikteki ilerleme ve gelişmelerin toplumsal hayata yansıyan özelliklerden zaman içinde etkilenmiştir.

Toplumun sosyal ve ekonomik hayatındaki değişmelere paralel olarak geleneksel aileden çağdaş aileye geçiş, aile içi ilişkileri, aile fertlerinin bir birine olan tavırlarını değiştirdiği gibi bunun sonucu olarak ailedeki çocuk yetiştirme tutumları konusunda da özellikle kentlerde kendisini gösteren büyük bir değişme olmuştur.

Türkiye genelinde tek tip bir çağdaş aileden söz etmek mümkün olmamakla birlikte genel olarak Türk ailesindeki eğitim ve aile ilişkileri ile ilgili özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Ailelerde genellikle baba otoritesine dayalı bir yapı vardır. Kadın ve erkeğin eğitim düzeyine bağlı olarak değişme göstermekle birlikte, hala yaygın olan özellik babanın evde kuralların temsilcisi olmasıdır.

2. Ailede cinsiyete dayalı bir iş bölümü vardır. Evde anneye babanın görevleri arasındaki ayırmda, baba daha çok ailenin geçimini sağlayan kişi olarak görülürken, anne evin idaresi, çocukların bakımı ve eğitimi görevleriyle sorumludur.

3. Ailede çocuk ve gencin korunması bağlılık yaratıcı bir tutumun yerleşmesine çok kere müsaittir. Aile bireyleri arasında sevgi ve saygı bulunması, yeni yetişecek kuşakların geleceğe daha güvenle bakabilmeleri açısından olumlu olmakla birlikte bağlılığı kişiyi hayat boyunca ailesine bağımlı kılan bir tavır olarak sürmesi olumsuz bir tutum olarak nitelenebilir.

Ailede bulunan yaşlıların yalnızca bakılmaları gereken kişiler olarak değil , ailenin aktif birer üyesi olarak kabul edilmeleri Türk ailesinin saklanması gerekli en önemli özelliklerinden biri olarak kabul edilebilir.

Bu durum , çocuk ve gençlerin dil, davranış ve duygusal ilişkiler yönünden pek çok kazançlar sağlamalarına, hem de yaşlıların kendilerini ailenin yararlı bir üyesi gibi görmelerine yardımcı olacağı gibi çocukların bakımı için güvenli teslim edebilecekleri bir yetişkin bulunması işine de çözüm getirebilir (Oktay,1990:354-355).

Aile yapıları, her ne kadar aynı kalsa da sosyal olaylar, medya ve ekonomik nedenlerle aile içi ilişkilerde , aile reisinin otoritesinde zayıflamalar olmaktadır.

1.2. Aile Çeşitleri

1.2.1. Çekirdek Aile

Çağımızda , toplumlardaki hızlı değişme aile yapısında önemli değişiklikler meydana getirmeye başladı. Her şeyden önce sanayileşme ve kentleşme aileleri küçülttü. Üç kuşağın bir arada yaşadığı, geniş aile biçimi yerini ana, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileye bıraktı. Bu kaçınılmaz değişme, karı koca ilişkileri ve çocuk yetiştirmede önemli sonuçlar doğurdu. Bu sonuçların bir bölümü olumlu, bir bölümü de olumsuz olarak nitelendirilebilir (Yörükoğlu. 98).

Endüstrileşmeyle doğan bu yeni aile türü , ana - baba ve çocuklardan oluşur.

de ailenin yaşayacağı evin yada yerin seçiminde aile kurucu çiftin ana ve babasının rolü yoktur. Çekirdek aile,çiftin eşitlikçi düzenine göre yapılanmıştır. Meslek seçimi baba mesleğine yönelmeden uzaklaşmış, sanayileşmeyle birlikte sunulan geniş bir meslek yelpazesi içinde kişiler kendi yeteneklerini dikkate alarak meslek seçmeye başlamışlardır.

Çekirdek ailenin doğuşu incelendiğinde , az önce de değinildiği gibi endüstrileşme ve bunun uzantısı olan kentleşme olgusunun etkisine bağlanabilir. Biz toplu sosyal birim olan aile , toplumsal değişmelere paralel olarak ,değişmektedir. Aile yapısı üzerinde yapılan çalışmalarda çekirdek aile tipinin yaygınlaşmasının temelinde, geleneksel kır toplumundan modern endüstriyel topluma geçişin olduğu görülmektedir.

Çekirdek aile, birbirini Özgürce seçen eşlerce, ana - baba ailelerinden bağımsız bir yerde kurulmakta ve geniş bir akrabalık görüntüsünden ziyade akrabalık örgüsünden arındırılmış bir karakter taşımaktadır. Bu sebeple hareketli bir işgücüne gerek duyan ve statünün akrabalık ilişkilerine değil, kişisel yetenek ve becerilerine göre elde edildiği endüstrileşmiş toplumlarda çekirdek aile tipi egemendir.

Çekirdek aile, karı koca ve henüz büyüme çağındaki çocuklardan meydana gelen küçük toplum birimidir (Unal,98).

Çekirdek ailede eşler , başkalarının karışması buyurması olmadan ilişkilerini düzenleyebilirler. Kaynana kayın baba, görümce, eltilerle bir arada oturmak derdi yoktur Karı koca arasına girmeler, sürtüşmeler, cephe almalar en aza indirilmiştir. Çekirdek ailede yuva havası vardır. Sevgi gösterisi ve ,içten davranmak için en uygun

ortamdır. Aileyi ilgilendiren konularda danışarak görüşerek, büyükler ne der diye çekinmeden ortak karar alabilirler. Gezip eğlenebilirler, çocuklarıyla kaynaşabilirler, eve konuk çağırıp ev gezmelerine gidebilirler. Daha önemlisi, çocuklarını diledikleri gibi yetiştirebilirler.

Fakat toplum bilimcilerin ortak düşüncesine göre, çekirdek aile; geleneksel geniş aileye göre, yalnız, desteksiz ve zayıf bir aile kurumudur. Bu nedenle bu tür ailenin yürütülmesi eşlere daha çok sorumluluk yükler(Yörükoğlu,97).

Parsons, sanayileşmiş toplumların aile yapılarını inceledikten sonra anne -baba ve çocuklardan meydana gelen çekirdek ailenin, modern toplumun en yaygın aile tipi olduğunu söyleyerek, çekirdek ailede akrabalar arası ilişkilerin zayıf kaldığını ileri sürmüştür. Çekirdek aile kentleşmenin ve endüstrileşmenin bir sonucu olarak meydana gelmiştir ve modern sanayileşmiş toplumlara özgü esnekliğe sahiptir(Ünal,98:24,26).

Kentlerdeki yaşayış tarzı ve geçim zorluğu, ailelerin kendi başına yaşamaların, problemleri ile karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. Geniş ailede çekirdek aileye geçiş , yeni ve daha özgür bir aile biçimi onaya çıkardı. Ancak bu başına buyruklu, başka sorunları da birlikte getirdi.

Kişinin sorumluluğunu artırdı.Güçlüklerle tek başına savaşım zorunluluğu doğurdu. Oğul, baba evinde gördüğünü, kendi kurduğu çekirdek aileye uygulayamadı. Eski ile yeni arasında bocaladı. Yeniye uymaya çabalarken, ataerkil aile düzeninin alışkanlıklarından kendini tamamen kurtaramadı. Günümüz ailesinde başlıca şu değişimler meydana gelmiştir:

1-Çekirdek aile sayısındaki artma, aileyi daha da bağımsız kılarken kalabalıklar arasındaki dayanışmayı azalttı.

2- Kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi, çalışan anne sayısında hızlı artışa yol açtı. Bunun sonucu olarak , aile içinde, annenin söz hakkı ve etkinliği arttı. Dolayısıyla baba otoritesi zayıfladı. İlişkiler daha yumuşadı, eşitliğe doğru gelişti. Kadın hakları akımının güçlenmesiyle, eşle kendi rollerini bilinçli olarak gözden geçirmeye başladılar.

3 - Ailede çocuk sayısı azaldı. Çocuğa verilen değer arttı. Ortaya çocuk erkil diyebileceğimiz, çocuğun isteklerine göre işleyen aile türü çıktı. Çocuk eğitime ruh sağlığına ve başarıya verilen önem arttı. Kız ve erkek çocuk ayrımı azaldı (Yörükoğlu,98:131).

1.2.2. Geniş Aile

Geniş aile, bir çok çekirdek ailelerden meydana gelir: ana - baba, çocuklar, çocukların çocukları, onların çocukları v.b (Serdaroğlu,72:15). Geniş aile , ortak bir atadan gelen ve birkaç nesli bir arada barındıran birçok ailenin meydana getirdiği aile tipidir. Anne - baba, ne kar çocuklar, evli çocuklar, ve kanları bu aileyi oluşturun Bu

aile tipinde, hiyerarşik bir düzen hakimdir. Yaşlıların gençler erkeklerin kadınlar üzerinde, büyük kardeşlerin küçük kardeşler üzerinde otoritesi söz konusudur.

Bu hiyerarşik düzen içinde babanın mutlak hakimiyeti varsa, buna, "ataerkil geniş aile"denilebilir. Anne - baba ve bunlardan birinin anne babası veya evlenmemiş, bekar kardeşlerin oluşturduğu aile tipi geçici geniş aileyi meydana getirir. Türk aile düzeninin , geniş aile tipinde, son zamanlarda yetişmiş ve evlenmiş çocukların ayrılmasına rağmen baba ocağının yine aileyi toplayıcı ve duygusal ihtiyaçları karşılayıcı bir fonksiyona sahip olduğunu görülmektedir(Elmacıoğlu,98).

Macever'e göre,geniş ailenin önde gelen özelliği onun hiyerarşik olmasıdır. Ailenin en yaşlısı olan aile reisi, aynı zamanda, ailenin ortak mülkü adına mal varlıklarının tümünün sahibi durumundadır. Ailede kız ve oğlanların evlenmeleri ve ayrı çatılar oluşturmaları, aile reisine bağlıdır. Otorite aile reisindedir ve ekonomik birlik, sosyal güvenlik eğitim, din, eğlence, ticaret, sevgi . statü ve itibar gibi fonksiyonlar merkezde toplanmaktadır (Ünal,98:35).

1.3. Yerleşim Durumlarına Göre Aileler.

1.3.1. Köy Ailesi

Ozankaya'ya göre köy ailesi, asıl olarak tarım ve hayvancılık yapan ve bunu değişen ölçülerde de olsa kendi tüketimi için yapan bir ailedir. Bundan kaynaklanan özelliklere sahiptir. Köylerde genellikle geniş aile yapısı hakimdir. Ekonomik zorunluluklar ve gelenekler , köyde çekirdek aile yapısını engellemektedir.

Geniş aileyi geniş aileyi çekirdek aileye dönüştüren asıl sebep, köy nüfusunun kentlere ve tarım dışı çalışma alanlarına geçmesi olmuştur. Köylerde oluşan çekirdek aileler şehirdekilerin konumunda değildir. Köylerde hısım ve akrabalarla olan ilişkiler ve dayanışma daha güçlüdür. Bir çok ilişki ve yardımlaşma durumları, onları yakınlığa birlikteliğe zorlamaktadır. Köy ailesinde baba ve koca evde tek karar verici ve başkanıdır. Aile gelirlerinin ve kaynaklarının kullanılışında , geleceğin planlanmasında kadına pek söz hakkı tanınmaz (Ozankaya,94:374).

Köylü ailesinin hayatında iş hakimiyeti vardır. Erkekler, kadınlar, çocuklar hep birlikte çalışır. Çocuklar genellikle yardımcıdır. Hatta büyüklerin yaptığı her şeyi yaparlar. Bu çalışma şekli köylü ailesini diğer ailelerden ayırmaktadır. Bu çalışma şekli çocukları ailelerinin mesleklerinde yetişmelerinin nedenidir(Serdaroğlu,72:46).

1.3.2. Gecekondu Ailesi

Köylerden , küçük yerleşim birimlerinden yani genellikle kırsal alandan kent merkezlerine göçler sonucu oluşan aile türüdür. Gecekondu ailesinin üye sayısı azdır. Genellikle aile büyükleri ve diğer akrabalar bu aileden ayrılmıştır. Köylerdeki gelenek ve görenekler devam etmekle birlikte. şehir yaşantısına uyulmaya çalışılır.

Aile başkanının durumu, otoritesi gecekonduda, köydekine oranla biraz sarsılıyor. Aile üyeleri arasında eşitlikten söz edilemez ama çocuklar da disiplinden biraz , kurtuluyor (Serdaroğlu.72:70). Bu durum olumlu bir gelişmedir. "Gecekonduda ailelerde çocukların ailenin geçimine katkıda bulunma zorunluluğu kalkmış değildir. Bu yüzden, çocukların okula gönderilmeleri ikinci planda kalır"(Başaran.97.223). Okula devam eden çocuklar da okul sonrası, ya ailesine yardım etmekte yada bir işte çalışmaktadır. Eğitim yönünden kırsal aileye bakarak, gecekonduda ailenin imkanları geniştir. Kent ailesine oranla imkanları sınırlıdır. Gecekonduda ailesi, çocuklarını maddi imkanları ve eğitime olan ilgisi oranında eğitimden yararlandırır.

1.3-3. Şehirli Ailesi

Kent aileleri genellikle çekirdek ailelerdir. Eş deyişle ana, baba evlenmemiş çocuklardan kurulu bir ailedir (Ozankaya.94:382).

"Kentsel ailelerde, çekirdek aile türü egemendir. Çocuk sayısı , kırsal ve gecekonduda ailelere bakarak daha az ortalama dördüttür. Kentsel ailelerde kent yaşamının gereği ve kısıtlaması olarak başka ailelerle görüşme çok azdır"(Başaran,97:224).

Kent ailelerinde sosyal çevre genişlemekle birlikte,akrabalarla ve aile büyükleriyle ilişkiler azalmaktadır. Bireyler üzerinde aile büyüklerinin ve yakınlarının denetimi azalmıştır. Kent ailelerinde çocuk sayısı azdır. Eğitime önem verilen kent ailelerinde, çocukların okutulması Ön plandadır. Kent ailelerinde çocukların çalışıp aile bütçesine katkıda bulunması beklenmez.

1.4. Okul ve aile

Çocukların ve gençlerin sosyalleşmesinde en etkili iki kurum, okul ve ailedir. Ailede okul gibi kurumlaşmış sosyal bir sosyal sistemdir. Bu iki kurum, çocukların kognitif*, ve sınırsız olan kurumlardır. Eğitim-öğretimde önemli olan zekâ ve yeteneklerin geliştirilmesinde, ailedeki sosyalleşme şartları, anne-babanın çocuk yetiştirme stilleri; ailenin, içinde bulunduğu sosyal sınıfı veya tabakayı çocukların yetiştirilmesinde ve eğitiminde bazen hissettirip genellikle hiç hissettirmemeleri ("yemeyip yediren, giymeyip giydiren anne-babalar örneği"), bu kurumun okuldan daha etkili bir eğitim-öğretim kurumu olmasına neden olmaktadır. çocukların yetiştirilmesinde ve eğitim-öğretiminde okul-aile bağlantısı ve etkileşimi çok çok önce başlamaktadır.

Ailedeki sosyalleşme şartlarının, çocukların daha sonraki okul hayatlarını ve başarılarını nasıl etkilediğini gösteren yüzlerce Eğitim Sosyolojisi araştırması bulunmaktadır. Öte yandan okul hayatı içinde de çocukların sosyal hayatlarının yarı zamanlarını okulda, yarı zamanlarını aile içinde geçirmeleri, okul-aile arasındaki karşılıklı interaksyonu zorunlu kılmış ve bir çok araştırma, ailedeki sosyalleşme ile okuldaki sosyalleşme arasına sınırlar konulamayacağını, bunların bir arada ele alınıp

değerlendirilmesinin daha doğru olacağı sonucuna varmıştır.

Ama buna rağmen Eğitim Sosyolojisindeki araştırmalarda ailedeki ve okuldaki sosyalleşme farkları ortaya konmuş, hattâ bu sosyalleşme farklılıkları yüzünden, çocukların aileden okula geçerken, gençlerin de okuldan meslek hayatına geçerken okul şoku veya pratik şoku diye adlandırılan önemli davranış sarsıntıları geçirdikleri tespit edilerek çözüm yolları aranmaya başlanmıştır. Bu, farklı sosyalleştirme şartlarının egemen olduğu toplumlar arasındaki geçiş problemleri; kişilerin sosyalleşmesine, kognitif ve motivasyonel gelişimlerine, kendilerinden beklenen davranışları benimseyerek yapmalarına, sosyal rol ilişkilerine ve yorumlarına, toplumsal değerleri benimsemelerine ve politik vaziyetalarına önemli ölçüde etki etmektedir. Eğer çocukların birincil sosyalleşme yeri olan aile içindeki kognitif gelişmesi ve motivasyonu, ikincil sosyalleşme yeri olan okuldaki ile uyum içinde ise, çocuğun başarılı bir okul hayatı olacak demektir; yok, eğer bu kurumlar arasında uyumsuzluk var ise o zaman da çocuğun okul hayatında başarılı olması güçleşecektir.

Eğitim Sosyolojisinde problemin çözümünü kolaylaştırmak için aile ve okul sistemleri mukayese edilmekte, her iki sistemin içinde bulunduğu sosyal yapı şartları araştırılmakta ve karşılaştırılmaktadır.

a) Okul başarısında anababa'nın katılımı

Anababa katılımının başlıca hedefi, çocuk öğreniminde bilişsel ve duygusal faktörlerde olumlu elemanları vurgulayan evde öğrenme ortamı temin etmek için ailenin yeteneklerini iyileştirmektir (Bergman, 1990) (Çeviktürk, 1997, s.4).

Anababa katılımı genellikle aşağıdaki aktivitelerden en az birini veya bir kombinasyonunu içerebilir: yüksek sesle okuma veya çocuklarının okuduğu şeyi dinleme, evde resmî olmayan oyunlar oynama, öğrenci projelerinin bir parçası olma, özel ders verme ve değerlendirme, ödüllendirme veya cezalandırma davranışı, muhtemel kaynaklardan kitap temin etme, anababaların başkanlık ettiği TV showlarının tartışmaları, derslere katılma (bir fırsat olarak), ev ödevleri hakkında öğretmenlere danışma, değerlendirmeyi öğrenme ve eğitimsel planlama (Çeviktürk, 1997, s.5).

Anababa katılımı çocukların okul öğrenimini nasıl destekleyeceği (örneğin, ev ödevlerinin günlük olarak gözden geçirilmesi) ve belli yeteneklerin nasıl güçlendirileceği veya eğitileceği (örneğin, ev öğrenme reçeteleri veya bilgisayarlı talimatlar) sorularına yanıt vermelidir. Başka bir deyişle, anababa katılımının genel amaçları anababaların çocuklarının öğrenme güçlüklerinin farkında olmalarını sağlamak, onları okulu destekleyici işlevler konusunda eğitmek ve çocukların belli becerilerini artırmaktır (örneğin, okuma ve hesap yapma (Çeviktürk, 1997, s.7).

1.4.1 Aile ve okul başarısı

Çocukların okul başarılarında ailedeki iletişim ile anne-babanın iş hayatı, ailenin mensup olduğu sosyal tabakaya has eğitim teknikleri çok önemlidir. Soruna genel olarak bakıldığında, aile içinde daha çok cezalandırılan ve çok sıkı kontrol edilen, elverişsiz bir eğitim ortamında yaşayan alt tabaka çocukları, diğer tabakalara göre okulda daha başarısızdırlar. U,Oeverman ve arkadaşlarının yaptığı bir araştırma, babanın mesleği ile çocukların zekâsı ve yetenekleri arasında bir bağlantı bulunduğunu iddia etmiştir. Teknik mesleklerde çalışan babaların çocukları sözel olmayan yüksek bir teknik zekâyâ sahip olmakta; yüksek kültürel faaliyette bulunan babaların çocukları da daha ziyade iyi bir sözel zekâyâ sahip olmaktadırlar. Araştırmacılar, aile kültürü (meselâ bir çok nesil boyunca devam eden bir meslekî faaliyet) ile çocukların zekâsı ve okul başarıları arasında bir bağlantı kurmuşlardır; ailenin meslekî hayatının nesiller boyunca değişmemesi çocukları etkilemektedir.

Bu arada, aile ile okul başarısı arasındaki bağlantıyı çok etkileyen bir başka faktör de ailelerin, çocukların ders çalışmasına, ev ödevlerini hazırlamasına yardım edip etmemeleri, sordukları sorulara cevap verip vermemeleridir. Burada eğitim ve kültür düzeyi düşük işçi ailelerinin çocuklarına hemen hiç yardım edememeleri ile, anne-babası memur, öğretmen ve öğretim üyesi olanların çocuklarının okul çalışmalarına yardım etmeleri, okul başarıları bakımından çocuklar arasında büyük farklar yaratmaktadırlar. Günümüzde gerçekleşen hızlı teknolojik gelişmeler, insanların uyum problemlerinin artmasına sebep olmakta, özellikle çocuk ve gençlerde aileye, okula sosyal kurallara uyumsuzluk görülmektedir. Bu uyumsuz davranışlar okula yansımakta ve okulda öğrencinin başarı durumunu etkilemektedir. Okul başarısı akademik açıdan gösterilen üstünlüğe göre belirlenen bir göstergedir. Üstün olarak kabul edilen notlar, okul başarısını, bu notların altında olan notlar İse okul başarısızlığını ifade eder(Tiryakioğlu,96:17).

İlköğretim okulları yönetmeliği ile belirlenen öğrenci başarı sistemi, her ders için ayrı ayrı not verilmesine dayanır. Bu sisteme göre. öğrencinin üstün başarı gösterdiği bir ders olsa bile, diğer dersleri başarısız ise , o öğrenci başarısız sayılmaktadır. Farklı bir ifade ile başarı, bütün derslerin ortalamasına göre belirlenmektedir. İlköğretim ikinci basamağa rastlayan 12- 15 yaşları arasındaki dönem (6-7-8.Sınıflar) önemli bir kavşak noktasını oluşturmaktadır. (Gültekin,98:110).

Bu öğrenciler bir üst öğrenime devanı edip etmeme konumundadırlar. Öğrencilerin derslerde göstereceği başarısı durumu onların geleceğini şekillendirecektir. Ayrıca çocuklarda bu yaşlarda görülen fizyolojik ve psikolojik değişikliklerin aileler ve öğretmenler tarafından bilinmesi önem taşımaktadır. Eğitimin her basamağında çocuğun eğitim başarısını yükseltmek konusunda ana-babaya önemli görevler düşmektedir. Anne ve babaların çocuğun eğitim başarısı konusunda yapabileceklerinin "katkı ve "yardım" olduğunun akıldan çıkarılmaması gerekir. Bütün yardımlar için geçerli olan kural bu konuda da geçerlidir. Yardıma ihtiyacı olanın yardım istemesi. Başka bir şekilde söylemek gerekirse, onun isteği olmaksızın veya

onun karşı çıkmasına rağmen, çocuğa yardımcı olmak ve eğitim başarısına katkıda bulunmak mümkün değildir. Bu sebeple çocuğa yardım edileceği zaman onunla işbirliği içinde olmak ve onun söylenenler ve yapılmak istenenler konusunda ikna olması ve yapılacak düzenlemelere inanması esastır.(Baltaş.90;149).

Çocuğa yapılacak yardımda, önce kendisinin eksik yönlerini belirlemesine yardım edilmeli, ona rehberlik edilmelidir. Çocuğun okul başarısını etkileyen nedenler, rahatsızlık, psikolojik sorunlar, sosyal çevre, okula uyumsuzluk ve okulda uygulanan öğretim programı gibi çeşitli faktörler olmaktadır. Çocuktan başarısızlık beklentisi çoğu kez başarısızlık başarısını doğurur.Öğrenemeyeceğine inanılan çocuğun, öğrenme hevesi kırılır. Yetenekleri görünmez olur ve gitgide gerçekten öğrenemez olur. Aşağılayıcı şekildeki davranışlar, dayak vb çocuğu başarısızlığa götürür (Fidan,86).

Okul başarısını etkileyen problem durumları, aileler veya öğretmenler tarafından belirlenebilirse düzeltilmesi mümkündür. Okul başarısını etkileyen nedenlerin bir çoğu ailenin kendisinden kaynaklanmaktadır. Bu durumun ortadan kaldırılması yine öğrencinin ailesine düşmektedir. Öğrenime, başarıya, meslek sahibi olmaya verilen önem oldukça fazladır. Hiçbir hata kabul etmeyen aileler, çocuklarının yetenek düzeylerini dikkate almadan, onları yeteneklerinin üzerinde zorlayarak, kendi arzu ve özlemleri doğrultusunda, üstün başarı beklentisiyle, baskı altına almaktadır. Bu baskı ve önde olma arzusu ile oluşan öğrenme ve başarısızlık korkusu da başarı üzerinde etkili olmaktadır (Cebiroğlu.82).

Başarısızlık genellikle ilkokulun ilk yıllarında ortaya çıkar ve çocuk ergenlik dönemine geldiğinde artık problem yerleşmiş olur (Özabacı, 2000).

Başarısızlığın çocukta kalıcı olmaması için bunun sebepleri belirlenmeli ve aileyle işbirliği yaparak çözüm aranmalıdır. "Çok iyi aile tecrübesi vasat kabiliyette doğmuş bir çocuğun dahi okulda iyi başarı elde etmesini mümkün kılabilir" (Kurtkan,77:17).

Aile ortamı, çocuğun her tür gelişmesinde olduğu gibi okul başarısında da son derece etkilidir. Aile hata kabul içindeki çocuğun yeri ve onunla kurulan iletişim biçimi, düşük okul başarısını etkiler. Dengeli ve iyi ilişkilerin olduğu, çocuğa sevgi, ilgi, güven, anlayış, disiplin konularında olumlu yaklaşımlarda bulunan bir aile çevresi çalışma ve başarıya olumlu katkılarda bulunur. Evdeki anlaşmazlıklar , hastalıklar, bozuk ilişkiler, ayrılıklar, anne - babaya duyulan kızgınlık gibi sorunlar, çocuğu üzer. Dikkatini dağıtır ve başarısızlığa neden olur (Mangır,87:56).

Bu tür sorunları olan çocuklarla ilgilenilmediği zaman, başarısız olmaları kaçınılmazdır. Çocuğu okula hazırlamak ailenin önemli bir görevidir. Öğrencinin gösterdiği başarı bir dereceye kadar da ailenin eğitici etkisine bağlıdır, iyi bir aile eğitimi ve eğitim tecrübesi, vasat kabiliyette dünyaya gelmiş bir çocuğun okulda üstün bir başarı elde etmesine yardım etmektedir. Ailede iyi eğitilen bir çocuk, okulda daha kolay eğitilirken, kötü bir aile çevresinden gelen ve iyi eğitilmeyen bir çocuk zor

olmakla birlikte okulda iyi bir  ğretim ve rehberlik yapan öğretmenler tarafından eğitilebilir (Canovalı 90:63).

Çocukların ev çevresindeki farklı sosyalleşme deneyimlerinden dolayı akademik kariyerleri eşit ilerlemez. Ailenin kültürel avantaj yada dezavantajları çocuğun gelişimiyle etkileşim içindedir. Ana - babanın sosyal ve ekonomik düzeyi, çocuğun yeteneğini, ilgilerini ve okula uyumunu etkileyen en önemli faktördür. Çocuğun akademik kariyerinin başlangıcındaki avantajı onu akranları yanında daha üst bir yere koyar ve bu durumu sürdürme konusunda güçlü bir motivasyon sağlar (Oktay, 1983:2).

Ailenin ekonomik durumunda bir değişme olmadıkça, sosyal  evre değişmedikçe, ailenin içinde bulunduğu şartlardan dolayı çocuğun bu kazanımları onun için avantaj olmaya devam edecektir. Öğrencilerin akademik başarısını etkileyen . aileye bağlı olan birkaç faktör sayılabilir. Bunlar: Ailenin ekonomik durumu, aile bireylerinin eğitim durumu, ailenin yaşadığı  evre, ailenin kullandığı dil, ailenin eğitime yaklaşımı, ailenin bulunduğu sosyal tabaka ve aile içi ilişkiler. Bu faktörler, okulda öğrencilerin arkadaşlarıyla ve öğretmenlerle olan ilişkilerini, okuldaki konumlarını, derslerdeki katılımlarını etkilemektedir. Dil,  ğrenci başarısını etkileyen en önemli etmenler arasındadır. Farklı sosyo -ekonomik düzeylerde bulunan ailelerde tek dilin farklı kullanılması , çocuğun okul başarısını etkilemektedir. Özellikle alt sosyo - ekonomik düzeyde bulunan ailelerde çok kısır bir dil kullanılması. çocuğun okul başarısını olumsuz olarak etkilemektedir (Tezcan,97:152).

Dili yeterince kullanamayan bu çocuklar, eğitimde istenen düzeye çıkamamaktadır. Öğrenci başarısında okumanın, okuduğunu anlamamanın önemli bir yeri vardır. Tazebay'a göre, bireyin belli bir kültür düzeyinde eğitildiği düşünülürse içinde bulunduğu çevrenin varlığı da önem kazanır. Okuma eğitiminin gelişiminde aile bireylerinin etkisi önemlidir. Aile içindeki bireylerin okumuş yada okumamış olmaları, bunların özel olarak okuma eylemini sürdürmeleri, evde bir kitaplığın bulunması evdeki bireylerin kitapların üzerine tartışmaları çocuğu olumlu yada olumsuz olarak etkileyebilir. Çocuğun  evresel etmenlere bağlı olarak iyi yada kötü bir okuma alışkanlığına neden olabileceği gibi, yine çevresel etkenlere bağlı olarak okuma hatalarının ortaya çıktığı bilinmektedir (Ocak,97:71).

Öğrencinin okuma alışkanlığı kazanmasında okulun olduğu kadar ailenin de rolü vardır. Okul denetiminden çıkan  ocuk, zamanını oyunla, gezmeye, dinlenmeye zaman geçirmektedir. Ailenin  ocuğa örnek olması ve evde çocuğa uygun materyaller bulundurması, okuma alışkanlığı kazandırabilir. Örgün eğitimde öğrenmenin  n şartı; iyi okuma, okuduğunu anlama ve anlatabilmedir. Okuma , dinleme, yazma, konuşma etkinliklerinin bütün derslerde  ğrenci başarısı ya da başarısızlığında etkisi vardır. Okuduğunu, dinlediğini veya izlediğini çabuk ve doğru anlama gücü geliştirilmiş, okuduklarını, düşündüklerini ve gördüklerini düzgün bir ifadeyle anlaşılır biçimde dile getirme becerisini gösteren bir öğrencinin başarısız olması zayıf bir ihtimaldir (Altay, 96:68).

Öğrencinin kullandığı dil ile ilgili bu sıkıntı, bütün öğretim kademelerinde görülmektedir. Öğrenci ailede ve çevrede kullanılan dili okulda da kullanmaya devam etmekte ve okulda sıkıntı çekmektedir. İlkokul döneminde çocuğun dili geliştirilmektedir, ancak çocuğun aileden getirdiği yanlışlıkları ve yetersizlikleri ortadan kaldırmak yada en aza indirmek okullarımızdaki mevcut uygulama ile sınırlı kalmaktadır.

Çünkü aynı yanlışlıklar aile ortamında yada çocuğun yakın çevresinde devam etmektedir. Yapılan araştırmalar alt sosyo - ekonomik kültüre mensup ailelerden gelen çocukların kelime hazinelerinin kısıtlı olduğunu göstermektedir. Bu tip ailelerde konuşmalar kısa ve otoriter yapılmakta, etkinlikler somut ve basit olmaktadır.

Ocak'ın (1997) farklı kültür düzeyindeki ailelerden gelen öğrencilerin okuma anlama düzeylerini . belirlenmesine yönelik çalışmasında; kültür düzeyi yüksek ailelerden gelen öğrenciler paragraf anlama testinde kültür düzeyi düşük ailelerden gelen dezavantajlı öğrencilere göre daha başarılı bulunmuştur.

Kültürel yönden avantajlı öğrenciler kelime anlama başarıları dezavantajlı öğrencilere göre iki kat daha başarılı bulunmuştur.

Yine aynı araştırmada okuduklarını hatırlayıp yorumlamada, resim yorumlamada, sesli okuma düzeyleri bakımından kültürel yönden avantajlı öğrenciler dezavantajlı öğrencilere göre daha başarılı bulunmuştur.

Sosyo - ekonomik faktörlerin ve ana baba tutumlarının okul başarısına etkisinin incelendiği Berber'in (1990) araştırmasındaki bulgular şu şekilde özetlenebilir; Bu araştırmada köy doğumlu olmak ile şehir doğumlu olmanın başarı puanını etkilediği, gelir seviyesi yüksek olanların, düşük olanlara göre daha başarılı oldukları görülmüştür.

Ailedeki birey sayısının başarı üzerinde etkili olduğu, birey sayısı fazla olan öğrencilerin başarı seviyeleri daha düşük bulunmuştur. Öğrencilerin okurken kaldığı yerin okul başarısına etkisi incelenmiş, ailesinin yanında kalan öğrencilerle ailesinden ayrı kalan öğrencilerin okul başarıları arasında fark olduğu bulgulanmıştır.

Wentzel ve arkadaşları (1991) ebeveyn - çocuk ilişkisinin erkek çocukların akademik başarıları üzerindeki etkisini, ilkokul 6. Sınıf 65 erkek öğrenciyi kapsayan bir araştırmada incelemişlerdir. Araştırmadaki bulgulara göre: annenin katı ve tutarsız bir disiplin uygulaması, çocukların akademik başarılarını doğrudan ve olumsuz etkilemektedir.

Bu tutum aynı zamanda çocuklarda genel bir mutsuzluk ve değersizlik hissi doğurmakta ve bu durum da akademik başarıyı olumsuz etkilemektedir. Babanın katı ve tutarsız bir disiplin uygulamasının çocukta oluşturduğu mutsuzluk ve kendi başına karar verme olanağının kısıtlanması, dolaylı olarak akademik başarıyı etkilemektedir.

Steinberg ve arkadaşları (1990) güven verici aile tutumu ile akademik başarı arasındaki ilişkiyi, yaklaşık on bin lise öğrencisi ile yapılan çalışmada incelenmiştir.

Ailesini güven verici, tutarlı ve demokratik olarak algılayan öğrencilerin akademik başarıları, ailesini güven vermeyen aile olarak algılayan öğrencilerin akademik başarılarından yüksek çıkmıştır.

Sosyo- ekonomik, etnik, sınıfsal farklar ve aile yapısı farklılıkları bu bulguyu etkilememektedir (Soner,1995:40-45).

Kasatura'nın(1998) ana - babaların çocuklarıyla ilgili tulumları araştırmadaki bulgular; başarılı öğrenci ana babaları, çocuklarını başarıya ulaşmak konusunda daha serbest bırakmakta ve normal bir ilgi göstermektedir. Başarısız öğrencilerin ana babaları çocuklarını başarıya zorlamadıkları zaman ilgisizlikleriyle olumsuz bir rol oynamaktadırlar. Bu gençlerde içe dönük bir tavır görülmektedir.

Aynı araştırmada öğrencilerin büyük çoğunluğu, ailelerinin sık sık okula gelmelerini istediklerini ifade etmişlerdir. Ailelerinin okula gelmesini istemeyen öğrencilerin, ana babalarının dış görünüşünden utandıkları, konuşmalarını beğenmedikleri, görüşmenin sonucundan korktukları görülmüştür.

Sarılar'ın (1985) "ailenin eğitim düzeyinin ilkököl programlarının uygulanmasına etkisi" isimli araştırmasında ailenin eğitim düzeyi yükseldikçe kendi eğitimlerine bağlı olarak olumlu yardım etme oranının da yükseldiğini ifade etmektedir. Okur yazar olmayan ve ilköğretim grubundaki aileler eğitim yetersizlikleri nedeniyle yüksek oranda başkalarının yardımına başvurmaktadır.

Ailenin eğitim düzeyi düştükçe öğretmen ile görüşme oranı yükselmekte, her zaman görüşme oranı da azalmaktadır. Ailelerde görülen genel tutum öğretmen ile arasıra görüşme biçiminde kendini ortaya koymaktadır.

1.4.2 Aile ile okul arasındaki yapısal ilişkiler

Son yıllarda yapılan eğitim bilimsel araştırmalar, çocukların okula ilk başladıkları sırada görülen okul başarısızlıklarının arkasından okul korkusunun önemli bir yer tuttuğuna işaret etmektedir. Öte yandan öğrencilerin okulda -tedavi gerektirecek kadar- ağır davranış bozuklukları göstermeleri, hattâ okul problemleri yüzünden giderek artan sayıda öğrencinin intihara teşebbüs etmeleri, okuldaki davranış yönlendirmeleri ve iletişim biçimleri ile ailedekilerin farklılığına; aileden okula geçişin gittikçe artan sayıda çocuk için bir tehdit teşkil ettiğine dikkati çekmiştir. K.Plake, bu problemlerin nedeni olarak özellikle sanayileşmiş toplumlarda görülen yapısal sosyalleşme çatışmalarına değinmiştir. Okul ve aile arasındaki yapı farklılıklarının temelinde de farklı iletişim ve etkileşim yapıları ve farklı değerler yatmaktadır.

Aile ve okul sistemlerinin karşılaştırılmasında pek çok yazarlar, Amerikan sosyologu Talcott Parsons'ın "değişebilir kalıplar" ("pattern variables") kavramını ölçü olarak almakta; farklı davranış, hareket ve değer biçimleri için kullanılmaktadırlar.

Parsons, bazı sosyal kurallar açısından insanların davranış kalıplarına girmelerini analiz etmiş ve bunları beş grupta toplamıştır. Bu, okul ve ailedeki yapısal farklılıkların sosyal interaksyonu nasıl etkilediğini göstermek, her iki sistemdeki değer ve tecrübe farklılıklarını belirtmek için kullanılmıştır. Parsons'ın beş alternatif kalıbı şunlardır:

1. Çabuk uyarılabilirlik ve sakinlik (duygululuk - duygulu güdülenme yokluğu):

çabuk uyarılabilirlik kişinin dış ve çevre uyaranlarına karşı açıkça duygusal ve heyecansal tepkiler göstermesi; duygusal yönden hiç disiplin tanımaması demektir. Bu, genellikle aileler içinde geçerlidir; okulda ise kişinin içtepilerinin ve heyecansal çıkışlarının kontrol altına alındığı, kişinin disipline edildiği davranış kalıpları egemendir.

2. Kendi başına hareket etme - grup halinde hareket etme (kendine yönelme - topluma yönelme): Kendi başına hareket eden kişi, herhangi bir durumda çevresindeki insanların sosyal değerlerini ve çıkarlarını hiçe sayarak kendi özel çıkarlarına göre hareket eder. Grup halinde hareket eden ise, kendisinin dâhil olduğu grubun çıkarlarına riayet eder; eğer grup veya kamu çıkarları kendi çıkarlarına zıt düşüyorsa, kendi çıkarları aleyhinde ve grup çıkarları yanında yer alır.

3. Parçacı - bütüncü (hareket ederken kendi öznel ölçütlerine ağırlık verme evrensel ölçütlere ağırlık verme, "Partikularismus Universalismus"): Parçacı bir kişi kendi kararlarını verirken belirli bir kişi veya objenin hangi özelliklerinin veya davranış biçimlerinin kendisi için şahsen önem taşıdığına dikkat eden özelsi bir kişidir. Bütüncü kişi ise, kendi kararlarını verirken genel olarak bilinen toplumsal ölçütlere uyar.

4. Uzun vadede geçerli özelliklere önem verme - bir andaki başarıya önem verme (diğer insanları özgül niteliklerine göre değerlendirme - diğer insanları başarı düzeylerine ve durumlarına göre değerlendirme): Bazı kişiler, değerlendirmede bir kişinin gerçek ve mümkün davranışlarından çok onun özelliklerine ağırlık verirler. Bazıları ise bir şeyi değerlendirirken onun özelliklerinden çok gerçek ve mümkün davranışlara önem verirler.

5. Dağınıklık - bir alanda yoğunluk kazanma (yaygın ilgi -özgün ve yoğun ilgi): Eğer sosyal bir konunun önemi, bir kişi için belirli bir alanda sınırlanamıyorsa dağınıklık, yayılma var demektir. Bunun zıddı olarak da, bir sosyal konunun anlamı belirli düşüncelerde, belirli bir alanda sınırlandırılabilir.

Bu sayılanlar, bireylerin sosyalleşmesinde çok önemli olan sosyalleşme amaçlarıdır. Bireysel ihtiyaçlarda ve sosyal rollerde bir uyumu, herkes için bağlayıcı ve herkesin benimseyebileceği bir değerler sistemi ve dayanışmayı amaçlaması

bakımından da Amerikan toplum yapısını esas almaktadır.

Parsons'a göre, kişilerin yukarıda alternatif çiftleri olarak sunulan davranış kalıplarından hangilerini seçeceği hususunu somut interaksiyon durumları belirler; interaksiyon durumlarını belirleyenler ve yaratanlar da sosyal kurumlardır.

Parsons'ın fikrine göre, çocuklar aile içinde genellikle çabuk uyarılabilir, kendisini şahsen ilgilendiren hususlara önem verir ve yetiştirilmesi sırasında belirli bir sosyal alanla sınırlanmamış davranış özelliklerine ağırlık verilir. çünkü aile içindeki sosyal ilişkiler duygusal ölçüsündedir; aile bireyleri birbirlerini severler, korurlar, saygı gösterirler; burada kişiler merkezdedir... Sosyal kurumlar içinde, sosyal interaksiyonu duygusal temele dayalı kurumların başında aile gelir. Bu durum, özellikle modern küçük ailelerde daha karakteristik bir hal almıştır; çünkü aile gittikçe küçülmektedir, buna karşılık gittikçe daha büyük bir coğrafi mekanda yaşamak ve hareket etmek zorundadır. Buna göre de, ailedeki rol farklılaşması kalkmakta, sosyal duygusal talepler artmaktadır. Sanayileşme öncesi büyük aileler içinde rol farklılaşması oldukça açık ve berrak bir vaziyet almış, herkes bazı alanlarda uzmanlaşmıştı; buna göre de ilişkiler daha rasyonel esaslara göre düzenlenebiliyordu. Modern ailedeki duygusal ilişkilerin ağırlığı en başta eş seçiminden başlamaktadır.

Ailedeki sosyal interaksiyonla okuldakinin birbirinden farklı, hattâ bazen da zıt olduklarını, çocuklar okula girer girmez öğrenirler ve bu farklılık çocuk için giderek önem kazanır. Okulda herkesin rasyonel olarak belirlenmiş sosyal rollerine göre bazı normatif beklentiler egemendir; duygu ve sevgi iletişimi yerine sözel rasyonel iletişim ve etkileşim vardır. Öyle ki, öğrenciler de, öğretmenlerin duygusal davranmamasını, tarafsız olmasını isterler; öğretmen-öğrenci ilişkileri büyük oranda duygu ve heyecanlardan arınmıştır. Bu, öğretmen ve öğrenciler için bir problem olur, onların benliklerini zedeler; ama okulda, ailedeki sosyal interaksiyonun aynen sürmesi de o derece sakıncalı ve zararlıdır.

Eğitim biliminde yapılan araştırmalar küçük çocukların; öğretmenlerin güvenilir ilişkiler içinde olmalarına, kendi ruhsal problemlerini anlamalarına ve duygusal sıcaklıklarına daha çok önem verirken; büyük öğrenciler için önemli olanın, öğretmenin bilgi ve sosyal yetenekleri olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Okuldaki sosyal interaksiyon, bir çok noktalarda ailedekinden farklıdır. Okulda, dersin veya okulun amaçlarıyla bağdaşmayan davranışlar hoş görülmez. İlişkiler zaman, mekan ve muhteva olarak sınırlandırılmıştır. Öğrenci okulda kendisine yüklenen sosyal role göre davranacaktır; öğretmeni örnek kişi olarak alacak, onu taklit ederken onun şahsiyet özelliklerine, vaziyet alışlarına ve değerler hiyerarşisine dikkat edecektir. Okuldaki rasyonel ve değişmez düzene uymak, oldukça yumuşak, anne-babaların şefkati yüzünden sık sık değişen ve hattâ hiç olmayan aile düzeninde yaşamaktan oldukça farklıdır. Ailedeki informal sosyal ilişkiler okulda oldukça katı

formel ilişkilere dönüşmüştür. Formel ilişkiler, herkesin duygusal hayatını kontrol altına almayı gerektirir; herkes okul denen sosyal kurumun herkesçe geçerli kriterlerine göre davranmak zorundadır; okuldaki bu kriterler de başarı prensibine göre organize edilir.

Okulun, kişilerden bağımsız, duygusal ilişkiler olmayan, davranışların başarı prensibine göre formel olarak düzenlendiği interaksiyon sisteminde bütün öğrencilere eşit davranılır. Öğrencideki davranış sarsıntılarının temeli olarak, okuldaki sosyal ilişkilerin formelleşmesi kabul edilmektedir; sürekli olarak kurallara uyma mecburiyeti, bireysel istekleri bastırma, heyecanları önleme vs. çocukları bunalıma itmektedir. çocuğun kendini sınırlandırması, ağır bir sosyal kontrolün altına girmesi, davranışlarını genel ölçülere göre organize etmesi, ferdi farkların görmezlikten gelinmesi, herhangi bir geri kalma durumunda telafi imkânlarının çok fazla olmaması, çocuk için bir çok bireysel ve sosyal problemlerin kaynağı olmaktadır.

1.4.3. Ailedeki ve okuldaki iletişim yapıları

Ailedeki ve okuldaki iletişim kanalları, iletişim biçimleri ve sosyalleşme fonksiyonları oldukça farklıdır. Gerçi ailedeki duygusal destekli eğitim stili ile okuldaki kontrollü, sert eğitim stillerini uzlaştırma denemeleri vardır; ama bu iki kurumdaki sosyal ilişkilerin yapısı, kurumların amaçları, özel davranış biçimlerinin oldukça farklı olması, bu alandaki başarıları engellemektedir. Eğer özetlemek gerekirse, ailenin sosyalleştirme amaçları şunlardır:

- * çocuğun kendine güvenini geliştirmek;
- * çocuğun ahlâki bilincini (vicdanını) geliştirmek,
- * çocuğun zihni yeteneklerini ve problem çözme yetisini geliştirmek;
- * çocukta sürekli bir başarı motivasyonunun bulunmasını sağlamak;
- * çocukta empati ve dayanışma duygularını geliştirmek;
- * çocukta, karşılaştığı çatışmaları soğukkanlı olarak değerlendirmeye, verimli ve üretici biçimde çözme yeteneğini geliştirmek.

Çocuk, bu sosyalleşme amaçlarını daha küçük çocukluk döneminde, aile eğitimi içinde gerçekleştirecektir. Aile fertlerinin aralarındaki iletişimleri, çocuğa karşı davranışları sosyalleşme amaçlarına ulaşmayı etkileyecektir. R.Derter, çocuğun gelişimini; algıların, duygu, heyecan ve vaziyet alışların giderek farklılaşması, çevreye karşı giderek daralması ve kanalize olması şeklinde anlamaktadır. çocuk büyüdükçe kendi şahsiyetini kazanır ve çevreden farklılaşır; algı ve ilgi alanlarında bir uzmanlaşma ortaya çıkar. çocuğun daha sonraki sosyal gelişimi büyük ölçüde aileye bağlıdır. F. Neidhardt, çocuğun sosyalleşmesi için önemli olan aile iletişiminde, bilhassa şunlar üzerinde durmaktadır: aile iletişim sabittir, kolayca değişmez; çünkü kişiler değişmez. Aile iletişiminde duygusal bir sıcaklık ve yoğunluk vardır; bunun olmaması halinde hospitalizm olayları ortaya çıkar. Aile iletişiminde yukarıda sayılan özellikler diğer sosyal gruplarda yer almadığı için, ailedeki birincil sosyalleşme daha

esaslı ve başarılıdır. Ama bu sosyalleşme şartları çocuğun çevresinde hiç yoksa, aile bunu sağlamıyorsa, durum tamamen çocuğun aleyhinde olacaktır. Kortu nevrozu olan aileler, paranoid aileler, histerik aileler -bir aile olmalarına rağmen- çocuklar için tamamen ters bir sosyalleşme ortamı yaratırlar. Aile içinde anne-babanın otoritesi anne-babanın yumuşaklığı, karşılıklı ihtiyaç ve isteklerini karşılama tarzları da önemlidir.

Okulda, ailedeki hareket yönlendirmelerinin hemen hemen tam zıddı hüküm sürmektedir; çocukların hareketleri -ve esasen hayatın anlamı- belirli alanlarda sınırlandırılmıştır; çocuk duygusal ve heyecansal durumlarda kendin kontrol etmek, disiplinli olmak zorundadır; kararlarını verirken kendi fikir ve arzularından çok genel ölçülere uymak zorundadır. Okuldaki iletişim yapıları da ailedekinden farklıdır. Okuldaki iletişim yapısını -esas olarak- okul yönetimi ve yönetmelikler tarafından belirlenmiş rol yapısı tayin eder; iletişim bilhassa derslerde ve daha önceden konulmuş çerçeve şartlar içinde olmaktadır. Bir kere öğretmen ile öğrenci arasında simetrik olmayan bir iletişim vardır; öğretmen hem beden hem bilgi hem de yasalar açısından hâkimdir ve iletişim tek taraflı olmaktadır. Öğretmen ile öğrenci arasındaki iletişim belli ders konularındadır ve zaman olarak sınırlıdır. Ders esnasında, özellikle öğretmenin yüzyüze dersler yaptığı sırada öğrencilerin birbirleriyle iletişim kurmaları hoş karşılanmaz, "dersi bozmak" olarak nitelenir. İletişimi, genellikle sözlü ifadeler şeklinde olmaktadır.

Okulda, öğretmen ile öğrenci arasındaki rol dağılımına ve iktidar farklılaşmasına dayalı iletişim yapısına, bir de öğretmen ve öğrencilerin kendi rollerini yorumlama ve uygulayabilme gücünü katmak gerekir.

Aile ve okul arasındaki bu sosyalleşme ve iletişim farklılıkları bazı çatışmaların çıkmasına neden olmaktadır ki, bu çatışmalar henüz çözümlenememiştir. İlkokula yeni başlayan bir çocuk çift hayat yaşamaktadır; okulda öğrenci, ailesi içinde çocuk olarak muamele görmekte, öyle davranmaktadır. Ailenin çocuktan bekledikleri ile okulun çocuktan bekledikleri farklı şeyler olmakta; okul çocuğun başarısına, zekâsına, kendini bilme, beğenme ve takdir etme duygusuna önem vermektedir. Ailedeki (birincil) sosyalleşme ile okuldaki (ikincil) sosyalleşme arasında yapısal çatışmalar bulunmaktadır.

1.4.4. Aileden okula geçiş problemi

Okuldaki davranış ve hareketler, başarılı olmaya yönelmiştir. Okul hayatı içerisinde başarılı olma baskısının giderek artması, öğrencilerdeki okul korkusunun ana nedenlerinden biri sayılmaktadır. Okul içindeki yükselmelerin (sınıf geçmelerin), okullar arası geçişlerin ve mesleğe girişin okul başarısına göre yapılması, hem öğrencileri hem anne-babaları çocukların okul başarısını yükseltmeye zorlamaktadır.

Çocukların, aile ortamından çıkıp okul sistemi içine girince farklı ve zor bir sosyal düzen içinde yaşamak zorunda kalmaları okul korkusu veya daha somut olarak sınav korkusu denilen kavramda kendini göstermektedir. S.B. Sarason ve arkadaşlarının yaptığı bir araştırmaya göre, çocukların sınavlara veya sınavı andıran durumlara "korkmak" şeklinde tepki göstermeleri, aslında, onların evdeki, aileleri içindeki benzer durumlara tepkilerini yansıtmaktadır. çocukların sınavlara tepkileri, onların aileleri içinde edindikleri bilinç altı tecrübeleri yansıtır. Sınav durumu tamamen okula has bir sosyal durum değildir; başarıların sınanması ve değerlendirilmesi aile içinde de olmaktadır. çocuk bu şekilde, aile içinde edindiği tecrübe ve vaziyet alışları okula da taşımaktadır ("uyaranı genelleştirme"). Okulda anne-babanın yerine öğretmen geçmektedir. Kendine güven duygusu gelişmemiş çocuklar başarısızlıktan korktukları için sınavdan ve okuldan da korkmaktadırlar.

Okul ile aile arasındaki sosyalleştirme çatışmalarından biri olan okul korkusunun temelleri, aslında ailenin içinde atılmaktadır. Ailenin çocuğa, başarılı olması için küçük yaşta yaptığı baskılar, onu daha sonraki okul ve meslek hayatında sürekli olarak rahatsız etmektedir.

Aileden okula geçişte güçlük çıkartan diğer faktörler ise, her iki sistemdeki iletişim ve interaksiyon biçimleri, karşılaşılan problemleri çözme farklılıkları, sosyal rol ve rolleri yorumlamadaki anlayış farklılıkları gibi faktörlerdir. Okuldaki ve ailedeki sosyalleşme olgusunu, daha önce de belirtilen, ailenin içinde bulunduğu sosyal-kültürel ortam ve sosyal tabaka da etkilemektedir.

1.4.5. Aile ve dil

Okuldaki iletişim ve anlaşma vasıtası dildir; derslerin hemen hemen hepsi ve öğretmen-öğrenci interaksyonu dil üzerine kurulmuştur. Dil, sosyal ilişkiler ağı içinde yaşayan insanların iletişim aracıdır. Sonradan öğrenilen dil, grup kurallarını ve bireyin kendisini ifade vasıtası olarak kullanılır. Dil, her ne kadar bireysel gibi görünüyorsa da, aynı zamanda sosyal yapıya sıkı sıkıya bağlıdır. B.Bernstein, bir kişinin dili ile sosyal menşei, çalışma ortamı ve özellikle içinde bulunduğu sosyal tabaka arasında sıkı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Bernstein daha sonra, dili etkileyen en önemli faktör olarak sosyal tabaka yerine genel ve sosyal yapısal ilişkileri temel almıştır. Bunlardan da, meselâ çocuğun dilini en çok etkileyen aile içindeki rol sistemidir. Aile içinde sosyal kontrolün statülere ve kişilerin özelliklerine göre olması sosyal ilişkileri belirlemekte, kapalı sosyal ilişkiler içindeki çocukların dili işlenmemiş olarak kalırken, açık sosyal ilişkiler içindeki başarılarında, ailesi içinde kazandığı dil, en az zeka ve yetenekler kadar önemli olmaktadır.

Öte yandan D.G. McKinley, çocukların sosyalleşmesinde anne-baba mesleklerinin, anne-babanın çocuğu terbiye etme (disiplin) tekniklerinin de çok önemli

olduğunu vurgulamıştır. Mesleki hayatı monoton ve sıkı bir iş düzeni içinde geçen baba, çocuklarına sert bir disiplin uygulamaktadır. İşyerinde başarısızlığa ve hayal kırıklığına uğrayan bir baba da öfkeli ve saldırgan olmaktadır.

1.5. Aile Yapısı ve Eğitim

Aileler içinde bulundukları toplumun yaşam biçiminden etkilenecek çocuklarını yetiştirme biçimini belirlerler. Hızlı bir şekilde gerçekleşen toplumsal değişme, ailenin işlevlerinin nerede başlayıp, nerede bileceği konusunda büyük ölçüde etkilemektedir. Geleneksel ailedeki çocuk eğitimi ile çekirdek ailedeki çocuk eğitimi ayrı ayrı unsurları içermektedir. Hızlı değişimin etkisiyle sarsılan ve daha kendi yaşamlarına gerekli düzeni veremeyen aileler, çocuklarının eğitilmesi, toplumsallaştırılması görevi ile karşı karşıyadır (Aslan,90;107).

Aileler, günlük hayatlarını devam ettirirken, çocukların eğitimini ikinci plana atmak gibi bir düşünceleri olmamalıdır. Günlük hayatın sorunlarıyla uğraşan aileler çocuklarının ihtiyaçlarıyla, gelişimleriyle ve eğitimleriyle de ilgilenmek durumundadırlar. Çocukların kazanacağı özellikler, aile içindeki sosyal duruma bağlıdır. Aile içindeki ilişkiler katılaşmış rollere dayalı ise, kişisel özelliği olmayan, belirli kategoriler içinde dünyayı gören bireyler yetişir. Aile içindeki ilişkiler kalıplaşmamış ve duruma göre değişebilen bir yapıya sahipse, iç dünyası daha zengin, dünyayı çok boyutlu görebilen bireyler yetişir (Akça,97:71).

Öğrencilerin okul başarısında, ailenin içinde bulunduğu sosyal sınıfın rolü önemlidir. Sosyal sınıfların ekonomik, kültürel ve dil yapıları önemli derecede farklılık göstermektedir. Eski cumalı'ya göre okul başarısı düşük olan alt sınıfa mensup öğrencilerin başarısızlık nedeni olarak, kültürel alt yapı eksikliği ve üst tabakaya mensup arkadaşlarının olmamasına bağlanmaktadır. Ayrıca ailelerin eğitim geçmişi o ailenin çocuklarının okul başarılarını etkilemektedir. Bu çocukların okulu bitirmesi veya mezun olmadan ayrılması ailenin içinde bulunduğu sosyal sınıfın eğitimden ne beklediği ile alakalıdır. Bu çocukların eğilimle ilgili beklentileri ailede ve arkadaş çevresinde belirlenmektedir (Eskicumalı 999:21.22).

1.5.1. Baba ve Eğitim

Yaşadığı yer ve imkanları ne olursa olsun baba ailenin reisidir. Ailenin ekonomik durumu ve buna babanın katkısı oranında evde otoritesi ve etki gücü vardır.

Babanın eğitim durumu, kişilik yapısı, tavırları, davranışları ve ailesiyle ilgilenmesi çocukların eğitiminde etkilidir. "Babası otoriter olan ve az ilgilenen çocuklarda utangaçlık, çekinme gibi kişilik özelliklerine daha çok rastlanmaktadır. Çocuklardaki uyumsuzluk eğiliminin oluşumunda ve biçiminde babanın tavır alış en az annenin tavır alış kadar etkili olmaktadır. Babanın ilgilendiği ve sevgi gösterdiği çocuklar, arkadaşlarıyla ilişkileri daha iyi olan, liderlik özelliklerine sahip ve daha uyumlu çocuklardır. Babanın sürekli müsamahakar bir tutumda olması ve etkili

disiplin yöntemlerinden yoksun olması, ayrıca annenin uyumsuz olması halinde çocuklarda okuldan kaçma. Çalma davranış bozukluklarına daha sık rastlanmaktadır"(Güngörmüş,90:235).

Babaların genellikle dışarıda çalışması, evden ve çocuktan uzak kalması, onların birlikte oldukları süreyi iyi değerlendirmelerini gerektirmektedir. Çocuklar ana – babalarının düşünce tarzını benimserler. Eğer bir baba iyi bir gözlemci, gördüğü duyduğu şeyi öğrenmeye meraklı ise oğlu da onun gibi meraklı olur. Babası ile uyumlu bir yakın ilişkisi olan çocukların , sorunları çözümlemeye daha yatkın oldukları görülmüştür (Serdaroğlu,72:92).

Ailesinden ilgi gören, kendisine iyi yaklaşılan , problemsiz çocukların , okullarındaki hareketleri ve davranışları da iyi olacak, problemsiz olacaklardır. Bu tür çocuklardan başarı beklenebilir. Ailenin sosyo - ekonomik statüsünün göstergesi olarak kabul edilen babanın mesleği ile, çocuğun okuldaki başarıları arasında önemli bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Babanın mesleği vasıfsız, el işine dayanan ve düşük kazanç getiren bir faaliyet olduğu takdirde, çocuğun aile çevresinden olumlu etkilenme imkanı azalmaktadır (Kurtkan,77:97).

1.5.2. Anne ve Eğitim

Ailenin tipi ne olursa olsun, aile anne-baba ve çocuklar aileyi oluşturmaktadır. Anne toplumun temeli olan aile kurumunun önemli ve temel üyesidir. Anne çocuklarla babaya nazaran daha uzun süre birlikte olmaktadır. Bu bakımdan çocukların eğitimi için anneye büyük iş düşmektedir. Ailenin sosyal yönden gelişmesinde en etkili birey olarak kadının eğitilmesinden söz edilebilir. "bir erkeği eğitirsen bir bireyi, bir kadını eğitirsen bir aileyi eğitmiş olursun" ata sözü kadının aile içindeki önemini yansıtmaktadır (Hasipek,90:365).

Annenin çocuk eğitimine etkileri Binbaşoğlu'na göre, başlıca şu üç noktada görülür:

1. Çocuğun bağımsız düşünme ve bağımsız hareketlere alıştırılmasında
2. Çocuğun adaletli ve dengeli hareket etmesinde.
3. Çocuğun kendi kendine karar vermesinde.

Annenin, yaşam için çok gerekli olan bu davranışları çocuğa kazandırmasında en önemli etken onun kendi yaşantılarıdır(Binbaşoğlu,97:14).

Tüm gelişim basamaklarında çocuk, onu seven, onu anlayışla ele alan, tanıyarak eğilen, sorunlarına çözüm arayan birer yetişkin olan anne ve babasına ihtiyaç duyan Ailesi ile girdiği ilişkilerin etkisinde kalarak mutlu veya mutsuz; doyumlu veya doyumsuz, uyumlu veya uyumsuz olur. Annenin çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olması davranışlarını ve zamanını çocuğun ihtiyaçlarına göre belirlemesi gerekir (Razon,90:221).

1.5.3. Kardeşler ve Eğitim

Ailede kardeşlerin rolü son derece önemlidir. Kardeşi olmayan ailede tek çocuk olarak yetişen çocuklar, sosyal yönden eksik yetişirler. Arkadaşlık duyguları zayıftır, bencil olurlar. Toplumda görülen bazı şımarık tipler, genellikle aile hayatında kardeş münasebetleri iyi düzenlenmemiş veya tek çocuk olarak yetişmiş kimselerdir. (Canovalı,99:62).

Kardeşler arasında onları etkileyebilecek en önemli nokta birbirlerini kıskanmalarıdır. Anne ve babanın çocuklardan birine farklı yaklaşımı, kız veya erkek çocuğa gösterilen ilgi kıskançlığa sebep olabilir. Bu durumu yaşayan bir öğrencinin okul başarısı düşebilir. Çünkü onun kendisine göre önemli problemleri vardır. Ana - babaların çocuklarını birbirleriyle kıyaslamaları kıskançlık duygularının daha da pekişmesine neden olmaktadır. Çocukları birbiriyle kıyaslamalar onların düşmanca duygular geliştirmelerine sebep olmaktadır. Kıyaslamalar kardeşleri teşvik edici olmaktan çok. çocuğa yetersizlik ve eksiklik duygusu aşılacak niteliktedir (Çaplı,70:127).

Böyle problemlili çocukların okul başarıları düşer.

1.5.4. Kalabalık Aileler ve Eğitim

Ülkemizde geniş aile yerini ana - baba ve çocuktan oluşan çekirdek aileye bırakmaktadır. Fakat geleneksel ailedeki büyüklerin otoritesi hala devam etmektedir. Aynı ortamda kalan aile büyükleriyle çocukların teması arttıkça ana babanın çocuk eğitiminde denge ve tutarlılık ilkesi bozulmaktadır. Büyüklerin gösterdiği aşırı hoşgörü ana-baba için bir problemdir. Bu konuda ana-baba, çocuğun eğitim ve gelişiminden sorumlu kişiler olduklarını unutmamalı, aile büyüklerine terbiye konusunda mesafeli olmaları için uygun ortamlar hazırlamalıdır (Yavuzer.99).

Bir çocuğun kişiliği ana - babası ve kardeşleri dışındaki insanlarla olan ilişkileri sırasında da etkilenmektedir. Bu kimselerin her birinin, çocuğun kişiliğinin şekillenmesinde doğrudan veya dolaylı olarak etkileri olmaktadır. Bu kimselerin aile ile birlikte oturmaları, ailenin yakınında oturmaları veya uza etki derecesi bakımından farklılık gösterebilir. Ana - babanın çocuğun yanlış ve kusurlu bir davranışını düzeltirken başvurduğu yolları, çocuğun yanında tenkit etmek, engellemeye kalkışmak yada çocuğun tarafını, tutarak onu korumak gibi davranma, ana - babayı çok güç durumda bırakır. Amca, dayı, hala, teyze gibi yakın akrabalar, evlenmedikleri veya çocukları olmadığı için çocuklara karşı ya aşırı sahibi bir tutum içinde veya çocuklarla olan ilişkilerinde aşırı davranışlarda bulunabilirler. Çocuklara karşı ya aşırı seven, koruyan, her istediğini yerine getiren, hoşgörü bunun tamamen aksi bir davranışa sahiptirler. (Çaplı,70:132-133).

Görüldüğü gibi aile içinde yaşayan, aile büyükleri veya diğer akrabalar varsa, en büyük sorun çocukların eğitilmesinde, aile içi disiplinde ortaya çıkmaktadır. Sevgi temeline dayanmayan disiplin gerçekleşemez. Disiplin, sorumluluğu öğretmektir. Disiplin, aile içindeki denge ve düzenin oluşturulmasında büyük önem taşır. Disiplin cezalandırma değildir. Çocuğa, istenilen davranış ve alışkanlıkları öğretmek, kendi kendini denetleme yada iç denetim demek olan ahlak gelişimini sağlamaktır. Aşırı hoşgörü ve disiplin eksikliği, çocukta bencilliğe veya anti – sosyal davranışlara sebep olabilir. Aşırı otoriter ve baskılı disiplin de, ana-babaya karşı korku ve öfke ile nefret duygularının geliştirilmesine, bağımlı bir bireyin, yada başkaldırıcı tutumlar içerisinde isyankar bir bireyin oluşumuna sebep olabilir (Yavuzer.99).

Aile içindeki uygulanan disiplin okullarda öğrencilerin davranışlarında görülebilir. Okul içinde veya öğrencilerin arasında meydana gelen sorunlarda, hep aynı çocuklar görülmektedir. Etrafını rahatsız eden bu çocukların genellikle başarısız oldukları görülür.

1.5.5. Aile ve Boş Zamanları Değerlendirme:

Ailelerin genel düşüncesi . eğilim okulda yapılmaktadır ve çocuk ne öğrenecekse okulda öğrenmelidir. İlköğretim okullarında öğrencilerin okulda kalma süreleri, tam gün eğitimde sekiz saat. ikili Öğretimde ise altı saattir. Bu sürenin dışında çocuklar aileleriyle veya bulundukları çevrede değişik faaliyetlerde bulunmaktadır.

Çocukların boş zamanlarını değerlendirme aile üyelerinin en önemli eğitim görevidir. Okuldan eve gelen çocuğa onun ilgilerine uygun meşguliyetler bulunmazsa elbet kendi kendine bazı işler bulacaktır ve bunun bir kısmı belki de zararlı, eğitimi bozacak uğraşlar olacaktır. Çocuğun okulda bulunduğu zaman içinde eğitim görevi öğretmenin, okul sonrası eğitim görevi ise ailenin işidir. Boş zamanları değerlendirmede şunlar yapılabilir:

- 1.Çocuğa okuldan geldikten sonra veya tatil günleri, okulla ilgili çalışmalar yaptırmak. Ödev hazırlama, ders tekrarı gibi.
2. Çocuğun okulla ilgili çalışması bittikten sonra ev işleri veya ailenin işlerini yaparak zamanını değerlendirme
3. Gezip eğlenerek- oynayarak zamanını değerlendirme.

Ders çalışma, ödev yapma, bunları günü gününe yapma ve eksiksiz yapma bir alışkanlık haline getirilmelidir. Aileler çocukların çalışmalarını, başarılarını değerlendirerek, överek, onun bir değer olduğunu hissettirerek, onların çalışmalarını alışkanlık haline getirmelidir (Özgönenç.72:94-95).

1.5.6. Televizyon ve Eğitim

Televizyon etki gücünü görsel ve işitsel duyulara aynı anda hitap ediyor olmasından alır. Televizyonda görsellik ön plandadır (Özbay,97:27).

Televizyongörsel ve işitsel duyulara yönelik etkili bir kitle iletişim aracı olması sebebiyle , olumlu hizmetlerinin yanı sıra, iyi değerlendirilmediği takdirde olumsuz sonuçlara da sebep olmaktadır. Televizyon olumlu bir uyanın kaynağı olmasının yanında,aile içi ve dışı toplumsal etkileşimi en ali düzeye indirdiğinden. çocuğun sosyal gelişimine olumsuz etkisi vardır (Yavuzer,99).

"Çocuklar için hazırlanan televizyon programları,yardımseverlik, yurtseverlik ve insan severlik duygularını pekiştirmelidir" (Yavuzer,99:164).

Bu tür çocuk programlarının sayısı oldukça azdır. Çocuklarında televizyon izlediği saatlerde,genellikle şiddet ve cinsellik içeren toplumun yozlaştırıcı programlar yayınlanmaktadır. Çocuklar televizyon izlerken uslanırlar ve sessiz kalırlar. Ailede söyleşi ve dertleşme ortadan kalkar. Ana, baba ve çocuklar birlikte değil yan yana yaşamaya başlarlar. Bunun yanında okumaya ilgi ve işlek azalır, "çocuğa hayatla her şeyin kolayca elde edilebileceğini öğretir ve pasif bir öğrenmeye iter(Özbay,97:28).

Okulda televizyon izler gibi ders dinleyen çocuklar, sürekli alıcı konumunda, çaba göstermeden, her şeyin hazırlanarak kendilerine sunulmasını beklemektedir. Televizyon kitap gibi yararlı bir araçtır ama kişi bu araca egemen olmalı, onun kölesi olmamalıdır." Televizyon, okullarda akademik başarıyı, bazı alanlarda olumlu,sayısal alanlarda ise olumsuz yönde etkilediği görülür. Sözel alanlarda, olumlu etkilere sahip olduğu düşünülse de, muhakeme yeteneğinin gelişmesine ve sosyal anlayış açısından olumsuz etkilere sahip olduğu açıktır"(Özbay 97:29).

Evde çocuğun ders çalıştığı saatlerde televizyon izlenmesi, onun yaptığı çalışmayı anlamasını engeller. Ders çalışırken televizyon izleyen çocuğun dikkati oraya kayar. Bu durumdaki bir çocuğu okul başarısının düşmesi kaçınılmazdır. Ana - babalara düşen görev çocuklara örnek olmaktır izlenebilecek programları seçerek sınırlandırılabilir (Yörükoğlu.98).

Anne ve babalar,zaman zaman televizyonu kapatabilmek müzik dinlemek ve kitap okumak gibi farklı uğraşlarda bulunarak,çocuklarına örnek olabilmelidir. Anne ve babalar çocuklardaki saldırganlık tepkilerini harekete geçiren yada onları aşın uyaran ve toplumsal değer yargılarını değiştirmeye sebep olan dizileri izlemelerine engel olmalıdırlar (Yavuzer;99).

II.BÖLÜM

2.1 Ana- baba Tutumları

Günümüzde toplum hayatını ilgilendiren her alanda, hızlı değişimler olmaktadır.Bilimde, ekonomide ve teknolojiadaki bu gelişmeler,niteliksiz,eğitimsiz insan gücüne ihtiyacı azaltmaktadır. Eğitim basamaklarını geçenlerden, kendine güvenen, insan ilişkilerinde başarılı , girişken ve kendini yenileyebilen kişiler tercih edilmektedir. Bu tür nitelikli insanların iyi ve başarılı eğitim ortamlarında eğitim

gördükleri, maddi durumu iyi olan ailelerin çocukları oldukları söylenebilir. Burada çocuğun aile yapısı, ailenin çocuğa uyguladığı disiplin, ailenin çocukla ilgili tutumları belirleyici olmaktadır. "Aile çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel her türlü gelişiminde temel ortamdır. Ailede çocuklar ve yetişkinler birbirlerini etkileyerek sürekli bir etkileşim içindedirler. Anne - baba ve çocuk arasındaki etkileşim, bir yandan çocuğun davranışlarını biçimlendirirken diğer bir yandan gelecekteki davranışları üzerinde de etkili olur.(Özcan, 96 :21).

Ana - baba tutumları Yavuzer (1999) tarafından altı ana başlıkla toplanmıştır
Bunlar:

2.1.1. Baskılı ve Otoriter Tutum

Çocuğun kendine güvenini ortadan kaldıran, onun kişiliğini önemsemeyen bir tutumdur, geleneksel aile yapımızda bu tulumu sık rastlanmaktadır. Katı bir disiplin uygulanan bu tutumda çocuk, her kurala uymak zorunda bırakılır. Aile bireylerinin baskısı altında olan çocuk, sessiz, uslu, nazik, dürüst ve dikkatli olmasına karşılık, küskün, silik, çekingen, başkalarının etkisinde kolay kalabile hassas bir yapıya sahip olabilir.

Baskılı ve otoriter aile ortamında, denetlenen çocuk hangi davranışın hangi tepkiyi alacağı hakkında bir fikre sahip değildir. Bu çocuğun, kaygılı bir belirsizlik içerisinde aşırı isyankar veya aşırı boyun eğici olması mümkündür. Böyle bir ortamda büyüyen çocuk dışlan denetimli bir kişilik oluşturur.

2.1.2 Gevşek Tutum

Çocuk merkezci aileye , genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan ailelerde ya da tek çocuklu ailelerde rastlanır. Böyle ailelerde çocuk etkilidir ve bütün aile bireyleri çocuğun isteklerini kayıtsız şartsız yerine getirir. Çocuğun isteklerine boyun eğen anne - babalar evde onların egemenliğini kabullenen kişilerdir. Bu tür ailelerde, çocuklar, anne ve babalarına hükmeder ve onlara çok az saygı gösterirler.

Şımartılan bu çocuklar her istediğini elde etme beklentisi içindedirler. Her türlü ihtiyacının karşılanacağını düşünen bu çocuklar, yetişkin olduklarında toplum içinde aynı ilgiyi beklerler. Çocuk merkezci ailelerden gelen, her isteklerini yaptırmaya alışan çocuklar, toplum içinde ve okul kuralları karşısında hayal kırıklığına uğrayıp kolay kolay uyum sağlayamazlar.

2.1.3.Dengesiz ve Kararsız Tutum

Ana - babanın dengesiz ve kararsız tutumu, çocuğun eğitimini olumsuz etkiler. Buradaki dengesizlik ve tutarsızlık, ana baba arasındaki görüş ayrılığında olabildiği gibi , anne veya babanın gösterdikleri değişken davranış biçiminde de görülebilir.

Anne ile babanın, çocuğun yanında , çocuk konusunda birbirlerini eleştirmeleri, birinin olumlu yaklaşımına diğerinin olumsuz tutumu yada taraflardan birinin çocuk kayırması, sık rastlanan yanlışlıktır. Anne veya babanın bir durum için farklı zamanda farklı tepki göstermesi de hatalı davranıştır Bu gibi durumlar çocukta bazı iç çatışmaların, huzursuzlukların, ardından da dengesiz ve tutarsız bir yapının oluşumuna sebep olabilir.

2.1.4. Koruyucu Tutum

Ana - babanın aşırı koruması, çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen göstermesi anlamına gelir. Bunun sonucu olarak çocuk, diğer kimselere aşırı bağımlı, güvensiz, duygusal problemleri olan bir kişi olabilir. Bu bağımlılık çocuğun hayatı boyunca sürebilir.

Aile ortamında çocuğa kendi benliğini tanıma imkanı verilmemesi, onun . ailenin istediği yönde bağımlı bir kişi olarak yetişmesine neden olur. Böylelikle psiko sosyal olgunlaşması engellenmiş olur. Çocuğa değişik fırsatlar hazırlanarak , onun kendine olan güvenim sağlayacak , özerk bir birey olarak, gelecekte girişimci ve sosyal bir kişi olmasına yardım edilebilir.

2.1.5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum

İlgisiz ve kayıtsız tutum, ana - babanın, çocuğu yalnız bırakma, görmezlikten gelme şeklinde dışlaması anlamına gelir. Duygusal istismara yol açan böyle bir ortamda ana, baba, çocuk üçgeni arasında iletişim kopukluğu gözlenir. Ana -babanın ilgisizliğiyle çocuğun öğretmenine, arkadaşlarına ve yakın çevresindeki eşyalara verdiği zarar ve suçluluk davranışı arasında yakın bir ilişki bulunmuştur. Bu konuda yapılan araştırma bulgularına göre ilgisiz ve kayıtsız ana-baba tutumu çocuğun saldırganlık eğilimini güçlendirmektedir.

2.1.6. Güven Verici, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutum

Bu tutuma sahip ailelerdeki anne-babalar çocuklarına karşı hoşgörü sahibidirler, onları desteklerler ve bazı kısıtlamalar dışında, arzularını diledikleri gibi gerçekleştirmelerine izin verirler. Bu tutumun görüldüğü evde kabul edilen ve edilmeyen davranışların sınırları bellidir. Bu sınırlar içinde çocuk özgürdür. Söz hakkı vardır, duygu ve düşüncelerine saygı duyulur, sevgi ve teşvik görülür. Böyle bir ortamda yetişen çocuklar, girişim yeteneğine sahip olur. Özgüvenini kazanan çocuk, kendi kendine karar verip sorumluluk taşımasını öğrenir. Ana - babanın tutumları, çocuğun kişiliğinin oluşumunda ve karakterinin gelişiminde büyük önem taşır. Ana - baba - çocuk üçgeni, sevgi temeline dayanmalıdır. Ana - babaların çocuğa uyguladığı davranış türünün benzeri davranışlar çocukta görülür. Anne-babanın normal bir hoşgörü içinde davranması, çocuğun sağlıklı bir kişilik oluşturmaya yardım eder. Ama çocuğa aşırı hoşgörü ve düşkünlük, onu bencil yapmaktadır. Gencin özellikle kişiliğini aradığı ergenlik döneminde, anne - baba desteğine çok ihtiyacı vardır. Ancak destekleyici hür ve demokratik bir ortamda sağlıklı bir kişilik oluşur.

Bu nedenle anne - baba çocuğuna hür ve demokratik aile ortamı oluşturarak onda sağlıklı bir kişilik oluşturmaya çalışmalıdır. (Elmacıoğlu,98:91).

2.2 Aile Etkileşimi ve Çocuk Üzerindeki Etkisi

Şehirde yaşayan, eğitilmiş, anne-babanın çalıştığı günümüz Türk ailesinde kısmen "çocuk merkezli yetiştirme tutumu" benimsenmiş görünmektedirler. Bu, aşırı koruyucu tutumun bir uzantısı gibidir. Çocuklar kendi eğitimleri ile ilgili bütün kararlarda insiyatifi ele almışlardır. Aile içinde hemen her şey çocukların isteklerinin yerine getirilmesine destek vermektedir. Çocuğa çok az sorumluluk verilmekte ve yaşına uygun kuralların öğrenmeleri için uygun eğitim verilmektedir. Bu tutumların çocuk üzerindeki etkisi yeni araştırmaların konusudur (Kulaksızoğlu. s121, 1999).

Geleneksel kültürdeki çocukların ne oldukları ve ne olacakları konusunda bile daha az seçim hakkı vardır. Yaşam biçimi ve yaşam döngüsü önceden belirlenmiştir ve sapkınlık hoşgörü ile karşılanmaz. (Sümer. 1970. s.116).

Kağıtçıbaşı'na(1990) göre. aile-içi karşılıklı bağımlılık geleneksel Türk ailenin tipik bir özelliğidir. Çocuk anne-babasına bağımlı olmaya özendirilmekte, daha sonra çocuklar büyüdüğünde anne-baba kendi çocuklarına bağımlı olmaktadır(Kulaksızoğlu s.124 1999).

2.2.1 Geleneksel Aile Toplumu

Aileler yapı olarak ataerkil olan ve genç babaları, bu babaların ana-babalarını, ve büyükanne/büyükbabalarını kapsayan büyük gruplar halinde yaşarlar. Evin yönetimi büyükbabanın elindedir ve sorgulanamaz otoritedir (Sümer, 1970, s. 417).

Disiplin korkutma ve utandırma teknikleri ile sağlanır. Anne insanüstü cezalandırıcıların yer aldığı hikâyeler ile veya kendinin de batıl inançları yüzünden korktuğu öğe alıcı nesneleri göstererek çocuğu korkutur. Bir dereceye kadar tüm köy halkı disipline katılır. Her yetişkin kadın bir hala ve her yetişkin erkek bir amcadır ve hepsinin iyi davranışları teşvik etme konusunda sorumlulukları vardır (Sümer, 1970,s.421).

Kısacası 6 yaşından sonra kız çocuk yaşlı kadınlar gibi pasif, korkak, suskun ve çalışkan olmak için disipline edilir. Buna karşın erkek çocuk yaşlı erkekler gibi sorumlu, güvenilir ve kendi kendine yeterli olmak için disipline edilir ve böylece dışarı çıkabilir ve kendi kendine bir şeyler yapabilir (Sümer, 1970, s.422).

2.2.2 Geçiş Aile Toplumu

Çiftlerin şimdi nevrozlu çatışmalarını daha gerçekçi davranış tarzları yoluyla çözmeye hazır oldukları gibi bir çıkarımda bulunulabilir. Bu Türk annelerinin, belli bir gelişim aşamasında çocuğun ihtiyaçları ile ilişkileri olmayacak bir şekilde çocuğa karşı egoist, kontrol edici ve talep edici oldukları bulunmuştur. Bu tip aşırı koruyucu ve aşırı uyarıcı bir anne normal ayrılma ve bireyselleşme sürecini engeller.

Bunun sonucu olarak da sadece anne çocuğu terk edememekle kalmaz, çocukta annenin gitmesine izin veremez bir hale gelir. Bir grup olarak. bu kadınlar hastalık hastası, zihni bedensel endişelerle meşgul, cinsel bakımdan olgun olmayan ve soğuk ve çocuğunun cinsellikle ilgili gelişiminden çok korkan kişilerdir. Çok kadınsı bir tarzda giyinmelerine ve baştan çıkarıcı bir şekilde davranmalarına karşın, içlerinde erkeklere karşı aşırı derecede düşmandırlar (Sümer, 1970, s.425).

Bugün eşit yasal haklara sahipler, ama bu onların belirgin aşağılık duyguları ile ilgili olan kötü benlik kavramlarına sahip olmalarını önlemez. Çocuklarına sahip olma davranışları, özellikle erkek çocuklarına bir dereceye kadar bu yetersizlik duygusunu telâfi etme çabasıdadırlar (Sümer, 1970, s.426).

Bu nedenle, geçiş süreci koca ile karı, anne ile çocuk, gelin ile kayınvalide arasında kavga meydana getirir. Bu sık sık eşler arasında cinsel uyumsuzluk, boşanma, libidonun tatmin edilmesi için çocukların suiistimal edilmesi, kaçan veya anneye bağlı kalan çocuklarda ruhsal bozukluklar ile sonuçlanır. İyi kadınlar, çocuklarını yaşlandıklarında bile geri ödemek zorunda oldukları derin bir sorumluluk duygusunu hissedecek şekilde yetiştirirler (Sümer, 1970, s.426),

2.2.3 Modern Aile Toplumu

"Geçiş sürecinde olanlar" Türkiye'nin nüfusunun sadece yansını ve "modern olanlar" belki %15 gibi bir azınlığı oluşturur (Sümer, 1970).

Diğer taraftan, modern grup Batı kültürü ile entegre olmalarına karşın hâlâ geleneksel ataerkil yapıyı sürdürmektedir. Ancak, boyun eğen bir geleneksel ilişkinin yerine babanın denetimi altında haklar ve sorumluluklar sistemi vardır. Bunun yanı sıra sevgi, karşılıklı saygı, eşit haklar ve hür iradeye dayalı evliliklerin sayısı (Sümer, 1970. .s. 427). giderek artmaktadır.

2.3. Gelişimsel Ortam Olarak Aile

Aile hemen hemen her toplumda esas sosyal sistemi, daha büyük olan sosyal sistemin temel birimini teşkil eder: toplumun bir varlık olarak muamele etliği bireylerin toplamını oluşturur; sanayi toplumunu bile stabilize etmeye yardım eden akrabalık sistemleri ağını yaratır; bazı toplumlarda başlıca ekonomik birim olan ekonomik birimi teşkil eder; üyeleri için hem aile içinde hem de daha büyük olan sosyal sistem içinde roller temin eder; bireyler ile toplum arasındaki ilişkileri etkileyen statü, motivasyon ve teşvikleri sağlar. Bununla birlikte çekirdek aile evlilik yoluyla oluşturulur ve koca ve karının yaşamlarını tamamlamalarına ve stabilize etmelerine hizmet eder. Ailenin bu üç işlevi—çocuklar için, toplum için, ebeveynler için—birbirine yakından bağlıdır ve pek çok şekilde biri diğerini tamamlar (Sümer, 1970, s.21).

Bundan başka, aile hizmet ettiği belirli amaçlar tarafından olduğu kadar üyelerinin biyolojik farklılıkları tarafından da dayatılan karakteristiklere sahip olan çok özel bir tip gruptur. Bu karakteristiklerin kabul edilmesi, yapısı için gerekli olan bazı şeylerin taktir edilmesine yol açar (Sümer, 1970, s.23).

Çekirdek aile her biri farklı ihtiyaçlara, ayrıcalıklara ve yükümlülüklerle sahip olan iki nesilden oluşur, iki farklı ailede büyümüş olan ebeveynler, kendilerini ve arka planlarını her ikisinin de ihtiyaçlarını tatmin eden ve kişiliklerini devamlılık arayan bir ilişkide tamamlayan yeni bir birimde birleştirmek isterler. Bu yeni birimin asıl ailelerinden farklılık derecesi daha çok veya daha azdır ve bu nedenle her bir eşinde şekillendirilebilir olmasını gerektirir. Yeni ilişki, diğerini göz önüne alacak şekilde her bir eşin kendi içinde ruhsal reorganizasyonunu gerektirmektedir. (Sümer 1970, s.24)

Ebeveyn ve çocuk etkileşimi ile ilgili Çalışmaların çoğu çocuk yetiştirme psikolojik yönüyle ilgilidir. Anababaların tutumlarını mevcut psikolojik boyutlarda gruplandırarak, çocukların davranışları incelenmiştir. Böylece çocuk yetiştirme tutumları ile çocukların davranışlarını ilişkilendirmek mümkün olmuştur. Ayrıca, bazı genel özellikleri (örneğin suçlu, saldırgan, bağımlı, kekeme, vb.) olan çocukların anababalarının çocuk yetiştirme biçimleri problemlili çocukların yetişmesini hazırlayıcı faktörler olmaktadır. şeklinde yapılandırılmıştır. (Aydın, 1997, s.90)

Çocuk sadece doyuştan yetirdiği direktiflerin ve potansiyellerin beslenmesi yoluyla olgun işlenebilir bir kişilik elde etmek için büyümekle kalmayıp uygun kişiler arası bir çevre ve sosyal sistemde olumlu yönlendirme ve rehberlik ister. Aile birbirine bağlı birkaç işlevi yerine getirerek çocuğun gelişimini teşvik etmeli ve yönlendirmelidir.

(1) çocuğun ihtiyaçlarını karşılaması ve gelişiminin her bir aşamasında farklı bir tarzda olgunlaşmamış yeteneklerini tamamlaması gereken ebeveynin bakıp büyütme işlevleri;

(2) çocuğun kişiliğinin yapılandırılması için çerçeveyi oluşturan veya belki daha doğru bir ifadeyle çocuğu entegre bir birey olmaya doğru kanallandıran ailenin dinamik organizasyonu;

(3) çocuğun temel sosyal rolleri, sosyal kurumların değerini ve toplumun temel âdetlerini öğrendiği ana sosyal sistem olarak aile; ve

(4) ebeveynin çocuğa dil dahil olmak üzere kültürün zorunlu yardımcı tekniklerini aktarma görevi (Sümer, 1970, s.26).

2.3.1 Ebeveyn'nin Besleyici Fonksiyonu

Çocuğun aldığı ebeveyn bakımının kalitesi ve niteliği, onun duygusal gelişimini büyük ölçüde etkileyecektir- engellenmeye yatkınlığı ve çeşitli koşullar altında tecrübe ettiği kızgınlık, saldırganlık, kaygı, ümitsizlik veya çaresizlik (Sümer. 1970 s 27),

Çocukların sağlıklı ve olumlu insanlar arası ilişkiler geliştirmesini arzulayan ebeveyn çocuğunu yetiştirme süreci esnasında onun davranışlarına yön vermek, etkilemek sorumluluğunu da taşır. Aile içi eğitimde çocuklara aktarılan değerler kültürün nüveleri olduğu kadar, söz konusu değerler ebeveynin nasıl içselleştirdiği de çocuğa yansımaları açısından etkilidir. (Aydın 1997, s:118)

2.3.2 Aile Yapısı ve Kişilik Entegrasyonu

Aile organizasyonu toplumdan topluma ve bir toplum içindeki sosyal sınıf ve etnik gruba göre değişmesine karşın, biyolojik yapısı sebebiyle ailenin her yerde belli organizasyonel ilkelere uyması muhtemel görünmektedir. Tüm gruplar liderlik birliğine ihtiyaç duyar, ama ailede iki lider vardır—bir baba ve bir anne- Yön ve organizasyon birliği, baba ile annenin farklı ama birbirine bağlı işlevleri yüzünden mümkün olan ebeveynler arasında bir koalisyonu gerektirir

2.3.3 Sosyal Sistem olarak Aile

Ailenin sosyal sistemi içinde, çocuk onda kalıcı bir iz bırakan karşılıklı olarak koruyucu bir birime ait olmanın değeri, birinin kendi isteklerinden bir topluluğun refahı için feragat etmesinin getirdiği ödüller, otorite hiyerarşileri ve otorite ile sorumluluk arasındaki ilişki gibi çok çeşitli sosyal olguların içinde büyür. Aile değer sistemleri, rol tanımları, birbirleriyle ilişkiye girme modelleri çocuğa ona öğretilenden ve hatta ebeveynler tarafından bilinçli olarak takdir edilenden çok aile davranışı yoluyla geçer (Antony ve Koupernik, 1970, s. 34).

2.4. Kişiliklerin etkileşim alanı olarak aile

1. *Aile önce bireyi etkiler.* Çocuğa yaşamdaki en erken veya ilk deneyimlerini aile verir. Diğer bir kurum veya toplum onu etkileme şansına sahip olmadan önce tamamen şekillenmemiş bir halde iken onu alır. Ailenin arka planına dayalı olarak gelişir.

2. *Aile deneyimleri tekrarlayıcıdır.* Aile çocuk üzerinde sürekli olarak bir baskı uygular, çünkü bu zamanla devanı eder ve çocuğun yaşamında etkisi kalır.

3. *Aile kültür aktarımı için en önemli araçtır.* Aile kültür aktarımında özel olarak önemli bir rol oynar. Çocuk sadece kendi grubunun kültürünü özümsemez; kültürü ona ailesi tarafından aktarıldığı şekliyle özümser.

4. *Aile koşullamasının özel bir duygusal niteliği vardır.* Aile çevresi onun karakterini derinden etkiler. Aile içi ilişkilerde yer alan duygusal renk, çocukluk tavırlarının koşullanması konusunda aileye özel bir güç verir.

5. *Aile bir statü vericidir ve bu şekilde karşılıklı dayanışmayı teşvik eder.* Aile üyeleri her zaman birbirlerine duygusal bağlılıkları üzerine kurulu karmaşık bir birlik içinde bir aradadır ve bu onları birbirine bağlayan sevgi saf olmasa bile doğrudur. Aile

üyelerinin birbirleri açısından önem taşımasının başka bir sebebi daha vardır: aile üyeleri birbirleri ile özdeşleşirler (Willard ve Hill, 1980, s.31,32).

2.4.1. Aile ve Çocuğun karşılıklı olarak birbirlerine katkıları

Çocuklar ile etkileşim içinde, anababalar kendi karşılıklı büyüme ve gelişmelerine bir takım katkılarda bulunurlar (Willard ve Hill, 1980, s.33).

Çocuk, diğer İnsanlarla yaşama ve onlara uyum sağlama konusunda ilk dersleri aileden alır.Ama birisiyle geçinme hakkındaki bu dersleri verme sürecinde, anababalar hiçbir okulun sağlayamayacağı yaşamın süreçleri konusunda iç görüler elde ederler. Anne/baba çocuklardan şu ifadenin anlamını somut olarak öğrenir: "Bebek insan olarak doğmaz, ama aile üyeleri ile anlamlı temaslar ile insanlaştırılırlar. " (Willard ve Hill, 1980, s.34).

Ailede, çocuklar bu süreçte anababaları ile otorite sembolleri olarak özdeşleşerek engelleyici deneyimler yoluyla otorite gerçeğini, hakları ve ayrıcalıkları üzerindeki sınırlamaları öğrenirler. Bu deneyimlerden, tüm otorite sembollerine karşı tepki modelleri yapılır. Anababalar otorite sembolleri ve araçları olarak hareket etme sorumluluğunun bir sonucu olarak büyürler(Willard ve Hill, 1980, 35).

Belki çocuğun aile alışkanlık modellerine yaptığı en çarpıcı katkılar statükoyu sürekli bozmasıdır. Çocuklar sonsuza kadar aile sorunlar) ile baş etme konusunda üzerinde anlaşmaya varılmış olan düzenlemelere meydan okurlar. Anne/baba-çocuk ilişkisi daima akış halindedir ve anababalar çocukları ile birlikte değişmeye ve büyümeye mecburdur. Anababalar olarak işlevlerine devam ederlerse, başka bir alternatifleri yoktur (Willard ve Hill, 1980, s.36).

2.5. Anababa ilişkisinin kalitesi ve çocuğun gelişimine katkısı

Anababaları çocuk yetiştirme değerleri konusunda daha iyi anlaşılan 7 yaşındaki erkek çocukları 4 yıl daha erken daha fazla görev-yönelimli, sözlü olarak becerikli ve daha ilginç kişiler olarak tanımlanır. Anababaları çocuk yetiştirme uygulamaları konusunda anlaşılan 7 yaşındaki kız çocukları yeniden daha az ketlenmiş, daha az çekingen olarak görülür (Block, Block ve Morrison, 1981, s,969).

Erkek çocukları için. babanın bakımı bir dizi bilişsel görevin performansı ile anlamlı ve olumlu bir şekilde ilgilidir, oysaki kız çocukları için böyle bir bağ bulunamamıştır. Anababa etkileşimlerinin kalitesi kız evlâtlardan çok erkek evlâtların psikolojik işleyişi için daha etkilidir (Block. Block ve Morrison, 1981 s. 972).

Lamb (1976) baba ile oğul arasında mevcut olan duygusal bağın baba ile kız arasında mevcut olandan daha güçlü olduğunu rapor eder. Erkek çocukları için, bununla birlikte, hem anne hem de baba büyük ölçüde göze çarpar: anne fiziksel varlığı ve ilgisi ile ve baba oğlu ile arasındaki psikolojik bağ ile. Anababa anlaşmazlıkları açık bir çatışma şeklinde gösterildiği zaman erkek çocuklarında daha

fazla kaygı ve işlev bozukluğu yaratması beklenir (Block, Block ve Morrison, 1981, s.972)

Başarı-yönelimli ve sosyal bakımdan sorumlu ergenlerin çocuk yönelimli ve olumlu pekiştirme kullanan anababalara sahip olduğunu gösteren güçlü deneysel kanıtlar vardır.Bunun aksine,anababaları reddedici,ilgili olmayan ve anne/baba-merkezli olan 13 ile 19 yaşları arasındaki çocuklar genç yaşta aşırı derecede sigara ve içki içmeye başlarlar,suç kayıtları vardır ve okula ilgi duymazlar.

Anababalık uygulamaları mutlak değildir ve şartlara bağlı olarak değişebilir. Örneğin,ekonomik zorluk ergen depresyonunu ve yalnızlığını dolaysız olarak artırabilir ve depresyon ,suçluluk ve uyuşturucu kullanımını dolaylı olarak artırır.Dolaylı etkiye tutarsız anababa disiplini ve reddetme-odaklı anababa cezası aracılık etmektedir.(Lempers,Clark Lempers &Simons)

Muhtemelen ciddi ekonomik sıkıntı zamanlarında,okul ve akran etkileri bu etkileri azaltabilir.(Hersen,Eisler ve Miller 1977 s.224)

Bir diğer sorun,anababalık becerileri en feci şekilde yetersiz ve yetersizden açık bir suiistimal ve ihmale giden anababaların tipik olarak profesyonel yardım isteme ve anababalık eğitimlerine katılma ihtimallerinin en düşük olmasıdır.Kendi yaşamlarındaki gerçek zorluklar ,hem psikolojik hem de ekonomik ,bu tip bir katılımı önlenabilir. .(Hersen,Eisler ve Miller 1977 s.225)

2.5.1.Aile ve Aile Değişimi

Aile toplumun ayrılmaz bir parçasıdır ve onun sosyal yapısına,değerlerine ve normlarına doğuştan bağlıdır.Bu sosyal ve kültürel karakteristikler zaman geçtikçe ve toplumdan topluma değişirken aileler de değişir.(Kağıtçıbaşı,1996,s.73)

'Prototip' Batılı ailenin ana karakteristiklerini tekrarlırsak, 'bağımsız' ilişkilerden kurulu bir sistemdir.Akrabalıktan bağımsızdır ve ayrı bir çekirdekli birim oluşturur ve onun alt sistemleri (üyeleri) iyi tanımlanmış sınırlarla birbirlerinden ayrılırlar .(Kağıtçıbaşı,1996,s.74)

Batılı aile modelleri,sanayileşmenin gerekli bir sonucu olarak çekirdekleşme ve bireysel ayrılmaya doğru evrim geçirmiştir.Bu nedenle, sanayileşmenin batılı olmayan bağlamlardaki aile modellerinde aynı değişiklikleri meydana getireceği de iddia edilmektedir.(Kağıtçıbaşı,1996,s.75)

2.5.2.Aile Etkileşim Modeli

Bu model,üç farklı görünümünde, toplum/kültür,aile,ve (bunların bileşkesi olan) benlik arasındaki işlevsel/nedensel bağları anlamaya vesile olan bir araç olarak kullanılır.(Kağıtçıbaşı,1996,s.76)

a)Genel model

Genel modelde,ailenin yerleşik olduğu bağlamın öne geldiği kabul edilir.Bağlam,kültür ve ailenin yaşam koşulları açısından yorumlanır ve temel olarak etki eden bir öge olarak görülür. Kültür bireysel olarak veya kolektivist olarak yorumlanır.Sosyo-ekonomik ve yapısal faktörlerin aile sisteminin temelini teşkil eden mevcut kültür tabanına göndermede bulunur.(Kağıtçıbaşı,1996,s.76)

Bu bağlamsal modelde aileye sistematik bir yaklaşım vardır.Ailenin alt sistemleri sosyalleşme değerleri ve çocuk yetiştirme ve benlik diğer ilişkilerinde etkileşim modelleridir.Aile yapısı hem aile işleyiş bağlamı (onu etkileyen) hem de genelde aile sisteminin bir parçası olarak görülebilir.Sosyal değişim ve toplumsal gelişme ,aile yapısında ve aile sisteminde meydana getirdiği değişiklikler ile aileyi etkiler. Söz konusu değişiklikler sonuçta bağlama geri bildirimde bulunur ve yaşam koşullarından bazılarını değiştirir. Bu tür bir geri bildirim halkası aile yapısındaki değişiklikler yoluyla ortaya çıkar.Böylece,zaman içinde bağlam ile aile sistemi arasında dinamik bir etkileşim yer alır.(Kağıtçıbaşı,1996,s.76)

Aile yapısı yapısal-demokratik değişkenleri kapsar.Bu yapısal değişkenlerin sosyo-ekonomik gelişme ile sistematik olarak değiştiği bulunmuştur.Aile sistemi etkileşim içindeki iki alt sistemi gerektirir. Sosyalleşme değerleri ve aile etkileşimi anababalık yönelimleri ve benlik-diğeri ilişkileri ve benliğin gelişimi açısından farklılaştırılır. Sonuç olarak meydana gelen aile ile ilgili kişiler arası bağımsızlık (birbirine) bağımlılık ve ilişkisel ayrılmış benlik tüm sistemin nihai ürünü olarak düşünülebilir. (Kağıtçıbaşı,1996,s.77)

b)Çevre ve Genetiğin Temelleri

Çevre ve genetiğin etkilerinin psikolojik sonuca yakın bir geçmişte kavramlaştırılmaları 'organizma ile ilgili ve çevresel değişkenlerin belli davranışlar ve belli gelişimsel sonuçlarla sonuçlanan süreçlere çok sayıda katkılarını'(Horowitz 1993 s.350)ve 'genetik-çevre etkileşiminde ilave olmayan sinerjik etkilerini' vurgular. Etkileri birbirine karışık olduğu için ne genetik nede çevresel determinizm doğurur(Gottlieb 1991;Oyama 1985) (Kağıtçıbaşı,1996,s.121)

Bronfenbrenner ve Ceci (1993)şunu ileri sürmüşlerdir: 'İnsanlar bugün gerçekleştirilenden daha fazla genetik potansiyele sahiptir ve bu gerçekleştirmeye doğru ilerleme merkeze yakın olan ama daima insan genetik potansiyelinin sınırları içinde kalan süreçlerin artırılabilceği çevrelerin tedarik edilmesi yoluyla başarılabilir'(Kağıtçıbaşı,1996,s.122)

Hoşa gitmeyen genetik etkiler konusunda pek fazla bir şey yapılamaz, ancak zıt çevresel etkiler belli bir dereceye kadar düzeltilebilir.Dolayısıyla psikolojisinin oynayabileceği olumlu ve yapıcı bir rol bunun etkili bir şekilde nasıl yapılabileceğini

göstermektedir.Psikoloji daha iyi insani işlev ve insani gelişimi teşvik etmeye bu şekilde yardımcı olabilir.(Kağıtçıbaşı,1996,s.123)

2.6.Yakın İlişkilerin Çocuk Gelişimindeki önemi

Çocuklar üzerinde araştırma yapan neredeyse herkes yakın ilişkilerin çocuk gelişiminde önemli olduğunu kabul etmiştir.Öncelikle,bu ilişkilerin doğasının psikoseksüel değişikliklere yakından bağlı olduğu ve onlar için kritik periyotlar olduğu fikri savunulmaktadır.(Freud 1933)(Willard ve Rubin 1986 s.2)

Burada yakın ilişkilerin araştırılmasında ‘gelişimsel perspektif’ benimsememiz ne anlama geldiği üzerinde duracağız.Bunu yapmak için dört varsıymda bulunulmalıdır:

Birincisi,ilişkiler içerik,nitelik,yapı ve modeline göre tanımlanabilir.(Willard ve Rubin 1986 s.2)

İkincisi ilişkiler statik değil dinamik olaylardır. ‘Oluşum’, ‘devam etme’, ve ‘sona ermeyi’ kapsayan ‘safhalar’ açısından incelendiğinde ,ilişkilerin zamanın geçmesi ile dalgalandıkları açıktır.

Üçüncüsü,bireyler zaman içinde değişirler.Pek çok güdüler, hisler ve bilişler ‘büyüme işlevlerine’ sahiptirler,başka bir deyişle yaş ile değişirler.

Dördüncüsü,ilişkiler sosyal deneyimde aynı zamanda hem bağımsız hem de bağımlı değişkenlerdir.Bireylerdeki değişikliklerin ilişkilerindeki değişikliklerin belirleyicileri olduğu düşünülebilir. Bu olaylar eşzamanlı olarak ortaya çıktığı için, bu bireylerin ilişkileri tarafından değiştirildiği,aynı zamanda ilişkilerdeki değişikliklerin bireylerdeki değişiklikler tarafından meydana getirildiği anlamına gelir.(Willard ve Rubin 1986 s.3)

2.7.Aile Biriminin Önemi

Aile, toplumumuzdaki bireylerin pek çoğu için en erken sosyal deneyimlerin meydana geldiği ana sosyal birim ve yerdir.Herkes bir dizi ailede yetişir ve bunu yaparken de kendi ebeveynleri tarafından idare edilen orijinal aile biriminden başlayarak farklı ve değişen roller üstlenir.Bu büyüme süreci boyunca belli tavırlar,duygular ve davranışsal modeller nesilden nesile aktarılır.Sadece bir çocuk olarak ailenin duygusal veya zihinsel problemlerinin taşıyıcısı olabilirler (Jenkins ve Harms 1976 s.202).

Her bir aile kendi tanınmış ve bazen tanınmamış liderlerini olduğu kadar kendi eşsiz kurallarını,kendi sözlü ve sözsüz politikalarını geliştirme eğilimindedir.

Sosyal bir sistem olarak, aile demokrasiden diktatörlüğe kadar değişiklik gösterebilir.Ailedeki her bir birey aynı ailenin diğer üyeleri tarafından farklı bir şekilde

görülür ve bu imajlar geri kalan dünyaya sunulanlardan oldukça farklı olabilir.(Jenkins ve Harms 1976 s.203)

Ebeveynlerin bireysel kişilikleri ve oluşturdıkları ailenin duygusal atmosferi,çocuklarının duygusal gelişimleri açısından temel bir önem taşır.En sağlıklı aile uyumlu bir dizi ebeveyn ile başlar.Onların evlilik birliği arzulan ve gerçekçi bir şekilde planlanmış ortak bir girişim olacaktır.(Jenkins ve Harms 1976 s.203)

Duygusal açıdan sağlıklı bir bireyde kişilik gelişiminin yaşam boyunca devam ettiğini unutmamak önemlidir.Bununla birlikte,kişiliğin ana bileşenleri bebeklik,çocukluk ve ergenliğin etkileri ile şekillenir.Annelik veya babalık halinin kendisi,kişilik gelişiminde ayrı bir 'aşama' olarak kabul edilmiştir ve bu kavram ebeveyn-çocuk kişiliklerinin birbirine bağlı ve karşılıklı doğasını vurgular (Jenkins ve Harms 1976 s:203)

Yaşamındaki bu en erken dönem boyunca iyimserlik veya kötümserlik ve güven veya güvensizlik gibi gelecekteki kişiliğin en temel niteliklerinden bazıları oluşur.Başka bir deyişle,dünyanın hoş ve iyi bir yer olduğu ve insanların sevilmesi gerektiği veya dünyanın tehlikeli bir yer olduğu ve insanlara güvenilmemesi gerektiği gibi temel görüşlerin oluşumuna kadar varır. (Jenkins ve Harms 1976 s:204)

Ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu,kardeş sayısı,ve ebeveynlerin belli bir cinsiyette çocuk sahibi olma arzusunun muhtemel kombinasyonlarının haddi hesabı yoktur.Bireysel çocuğun duygusal gelişimini belirlerken tüm bu faktörlerin etkisi göz önüne alınmalıdır. (Jenkins ve Harms 1976 s:206)

Evlenen ve evlilik içinde memnun edici surette işlev gören,ama etkili ebeveynler olarak bir sonraki basamağa ilerleyemeyen bireyler bulmak olağandışı değildir.Bir çocuğu dünyaya getirme ve yetiştirme fikrinin kabul edilmesi,başarılı annelik veya babalık için belki de en temel ve en önemli koşuldur.Ebeveynlerin kendi iç gereksinimlerini karşılamak için çocuğu değiştirmeye çalışmadan olduğu gibi kabul edilmesi zorunludur.Sabit,tutarlı bir çevrenin sağlanabilmesi amacıyla,çocuklar için tespit edilmiş hedefler ve çocuk yetiştirme metodları konusunda ebeveynler arasında makul bir uzlaşma olmalıdır.(Jenkins ve Harms 1976 s:207)

2.7.1.Anababa Tavrılarının Boyutları

Hakimiyet kurmaya çalışan anababaların çocukları daha hassas, itaatli, nazik, daha iyi sosyalleşmiş ama daha fazla bağımlı olmuşlardır. Bell(1970) sert, cezalandırıcı ve talepte bulunan anababaların kendi iç kontrollerini geliştirmelerine fırsat vermedikleri için ergende tepkiselliği teşvik ettiklerini iddia eder. Sıcak ve sevgi dolu anababalar ergeni sosyal olmaya teşvik ederler.(Boveti 1986,s.5)

Disiplin, çocuğa onun yararı için sınırlamalar ve yasaklar getirmektedir. Onun için ceza kabahatin şiddetine göre makul, hemen ılımlı uygulamalarıdır. Çocuk

istenmeyen davranışta bulununca önce çocuğu dinlemeyi bilmek gerekir. İkinci olarak çocuğun neyi yapıp yapamayacağını iyice bilmelidir.(Cebiroğlu 1994 s.33)

Yetişkinin o andaki ruh haline bağlı olarak ve genellikle sözlü açıklama içermeyen uygulanan tutarsız yöntemlerle sağlanan disiplin (Helling 1966),özdenetimi iyi kullanamayan bağımlı çocuklara yol açabilir(Le Compte 1978, Boveti 1986 s.9,10)

Aile içi etkileşimler incelendiğinde,baba ile kız evlat ve anne ile erkek evlat arasında sevgi ve hoşgörü ilişkisi var gibi görünmektedir.Bununla birlikte,baba-oğul ilişkisi bir dereceye kadar serttir(Kandiyoti 1977 Stirling 1975) Diğer taraftan ,anne-oğul ilişkisi yakın,koruyucudur ve bağımlılık yaratabilir(Kıray 1976,Öztürk 1969,Boveti 1986 s.10)

Çocuklara karşı otoriter tavırların etkisini inceleyen araştırmalar sözkonusu tavırların etkisini inceleyen araştırmacılar söz konusu tavırların katılık,hoşgürsüzlük, sosyal etkileşimlerde yakınlık ve saldırganlık yarattığını bulmuştur.(Kıray 1976 ,Boveti 1986 s.10)

2.8.Evlilik kalitesinin Çocuğun Uyumu Üzerine Etkisi

Babanın çocuklar üzerindeki etkisi sadece baba-çocuk etkileşimleri açısından yeterli bir şekilde kavramlaştırılamaz,ama daha geniş bir aile bağlamı açısından anlaşılmalıdır.(Lamb 1997 s,49)

Tatmin edici bir evlilik ilişkisi, dolaylı veya dolaysız olarak etkili anababalık, olumlu kardeş ilişkileri ve yetenekli,uyumlu çocukların gelişimini kolaylaştıran iyi aile işleyişinin temel taşıdır(Lamb 1997 s.50)

Evlilik bağlamında babanın davranışı anababalık, anababanın psikolojik iyilik ve çocukların işleyişini etkiler.Sonuçta ,bu çeşitli sistemler babanın işleyişini etkiler (Lamb 1997 s.51)

Çocuklar, babanın davranışı dahil olmak üzere evlilik kalitesini ve anababalığı etkileyebilir.Çocukların belli karakteristikleri aile şartlarından bağımsız olarak nispeten sabit olabilir(örneğin mizaç) ve anababa kaynaklarını,bakım yeteneklerini ve evlilik ilişkisini etkileyebilir.(Lamb 1997 s.51)

Evlilikte çatışma, anababalık uygulamalarının ve anne-baba-çocuk bağlılığının kalitesi ile ilgilidir.Yüksek evlilik kalitesi yüksek kalitede anababalığı destekler ve anne-çocuk ile baba-çocuk ilişkileri arasında daha büyük bir benzerlik ile bağlantılıdır.(Lamb 1997 s.52)

Uyumlu evliliklerde, hem anne hem de baba, çocukları ve anababalık rolü konusunda daha güzel değerlendirmelerde bulunurlar; çocukları ile daha karmaşık cümle yapıları ile konuşurlar;çocuk bakımı daha fazla paylaşılır;anababalar arasında sorunlu çocuk davranışları ve anababalık konuları üzerinde daha çok anlaşma vardır;

çocuk bağılılığından daha fazla emindirler ve çocuk toplum hayatından daha çok hoşlanır, ve anababalar daha olumlu öğretim biçimleri ve daha olumlu öğretim biçimleri ve daha fazla heveslilik ve hassaslık gösterirler (Lamb 1997 s.53)

Evlilikte devam etmekte olan mutsuzluğun, babalar için anne-baba-çocuk sevgisi oranlarını azalttığı, ama anneler için azaltmadığı rapor edilmiştir.(Lamb 1997 s.54)

Babalar daha yüksek evlilik tatmini rapor ettikleri zaman çocukları ile etkileşim halindeyken daha az olumsuz ve duyarlı davranışlar sergilemişlerdir.(Lamb 1997 s.55)

Anne-oğul ilişkisinin evlilik kalitesine anne-kız ilişkisinden daha hassas olduğu yönünde kanıt vardır.Baba-kız ilişkisinin özellikle evlilik kalitesinden etkilendiğini gösteren daha fazla araştırma desteği vardır.(Lamb 1997 s.55)

Yoğun çalışmalar ve çocuklara ilişkin konular hakkındaki çatışma özellikle çocuklara ıstırap verir.(Lamb 1997 s.56)

Anababaların sergilediği olumlu sorun çözme stratejileri ve davranışlar, çocuklar tarafından çatışma durumlarına daha etkili stratejiler ile bağlantılıdır.(Lamb 1997 s.57)

III.BÖLÜM

3.1.Disiplin ve İtaat

Bilimsel olarak çocuklara aşırı gevşekliğe kıyasla aşırı sıkı bir şekilde muamele etmenin etkileri konusunda çok fazla bir şey bilinmemektedir.Bazıları, kendi standartlar dizisini oluşturabilmesi için kuralların oldukça sıkı ve tutarlı bir şekilde uygulanmasının çocuk açısından önemli olduğunu ileri sürmüştür. Bir çalışma, gevşek anababaların muhtemelen benlik kaygısı düşük olan çocukları şekillendirdiğini rapor etmiştir. Ama, diğer taraftan, bazıları gevşek yaklaşımın çocukları kronik engelleyici baskılara maruz bırakmama ve onlara tamamen kendi bireysel tarzlarında gelişme özgürlüğü vermesi gibi avantajlara sahip olduğunu düşünmektedir.(Fisher ve Fisher 1986 s.42)

Anababaların kaygılarının , ne kadar kontrol edici oldukları konusunda önemli bir rol oynadığı yolunda kanıtlar vardır.İnsanlar korktukları şeyleri kontrol etmek ve düzenlemek isterler. Saldırganlıktan ve çok düşmanca olmanın sonuçlarından korkuyorsanız,çocuğunuzu dikkatli bir şekilde teftiş eder ve ne zaman çok fazla kızgınlık gösterdiğini tahmin etmeye çalışırsınız (Fisher&Fisher 1986 s.40).

Anababa davranışının izole edilmiş olan global yönü,çocukları için koydukları kuralları uygulama konusunda anababaların ne kadar sıkı veya gevşek oldukları ile ilişkilidir.Anababaların çocuklarının bir kurallar veya standartlar sistemi içinde hareket etmek zorunda oldukları ne kadar hissettikleri ile ilgilidir(Fisher &fisher 1986 s.42).

3.1.1 Disiplin Yaklaşımının Çocuğun Üzerindeki Etkisi

Anne-babanın çocuk yetiştirme tutumu, çocuğun sosyalleşmesini etkileyen diğer bir değişkendir.Anne-babanın demokratik ve eşitlikçi davranması, baskıcı ve otoriter olması veya aşırı koruyucu davranması çocuklarının farklı sosyal tavırlar geliştirmelerine neden olur.Demokratik ve eşitlikçi bir ortamda yetişen çocuklar daha kendine güvenli ve sosyal olmaktadır.Üzerine fazla düşülen, çok ilgilenilen çocuk edilgen,kas bakımından daha eksik ve sosyal ilişkilerinde daha geri olabilir (Kulaksızoğlu 1999 s.84).

Bir diğer ilginç çalışma, anne disiplin uygulama konusunda ailede tekele sahip olduğu zaman çocuklarının içeriye doğru cezalandırma eğiliminde oldukları göstermiştir.Başka bir deyişle, kendilerine karşı düşmanca davranma ve küçük görme eğilimindedirler (Fisher&Fisher 1986 s.45).

Yaygın olarak kabul edilmiş olan önemli bir fark güç odaklı yaklaşımlara kıyasla sevgi odaklı yaklaşımların kullanılması ile ilgilidir.Sevgi yaklaşımı, çocuğun işbirliğini ve itaatini temin etmek için şefkate güvenir.Yaptığı bir şey için çocuğu öven,öpen ,taktır eden anababalar örnek olarak gösterilebilir.Güç yaklaşımı, çocuğu kontrol etmek için güç kullanımına ve gözdağı vermeye dayanır.Bunun yanı sıra, sevgi ve güç yaklaşımlarını altbölümlere ayırmak mümkündür.Sevgi olumlu veya olumsuz

bir şekilde kontrol etmek için kullanılabilir.Olumlu tarafı; sevgi veya dostluk göstererek çocuğunuzu bir şey yapmaya motive edebilirsiniz.Olumlu tarafı, itaat etmedikleri taktirde sevginizi çekmekle tehdit ederek onları kontrol edebilirsiniz. Anababalar tarafından kullanılan gözde, ilgili bir teknikte çocuğun tecrit edilmesini kapsar.

Bu, onu dostça girdilerden mahrum eder.Daha güç odaklı disiplin yaklaşımlarına gelince iki alt bölüme ayırabiliriz:

1)Fiziksel cezanın kullanılması

2)Potansiyel fiziksel saldırıyı ima eden çeşitli sözlü tehditler (Fisher&Fisher 1986 s.46)

Sosyal sınıfa bağlı olarak bazı tercihler bulunmuştur:Orta sınıftan gelen anababalar muhtemelen sevgiye daha fazla güvenirler;alt sınıftan gelenler için güç teknikleri daha caziptir.Babaların fiziksel cezaya annelerden daha sık olarak başvurduğu yolunda iddialar da vardır; ama tam tersini iddia eden gözlemcilerde vardır. Anababaların erkek çocukları ile olan ilişkilerinden daha sık olarak kız çocukları ile olan ilişkilerinde sevginin sunulması veya geri alınmasına dayanan bir disiplin uyguladıkları doğru gibi görünmektedir (Fisher&Fisher 1986 s.47)

Çocuklarına karşı demokratik tutuma sahip anne-babaların , onların davranışlarını daha akılcı şekilde yönlendirdiği söylenebilir.Bu tutuma sahip anne babalar, çocuklarını ayrı bir kişi olarak kabul edip onlara değer vermekte ve bağımsız bir kişilik geliştirmelerine teşvik etmektedir (Kulaksızoğlu 1999 s.118)

Ceza herhangi bir açıklama yapılmadan uygulandığı taktirde daha az etkilidir (Fisher&Fisher 1986 s.52)

Demokratik tutumlu ailelerde yaşayan çocuklar, ebeveyn muamelesinden korkmamakta, onlar tarafından sevildiklerini hissetmekte ve fikirlerini serbestçe ifade etmektedirler, demokratik bir ortamda yetişen çocuğun daha sosyal olduğu bildirilmektedir.(Kulaksızoğlu 1999 s.119)

3.1.2.Tutarlılık

Anababalar yalnız farklı arka planlardan geldikleri için değil,toplumumuzda erkek ve kadınların değerleri çoğu kez muhalif olduğu içinde aykırı pozisyonlar alır.Doğru ile yanlış hakkındaki ve yeterli cezanın ne olduğu hakkındaki ve yeterli cezanın ne olduğu hakkındaki erkeksi ve kadınsı yönelimler oldukça karşıt olabilir.Birkaç çalışma babalar ile anneler arasındaki tutarsızlıkların,ailelerindeki erkek çocukların ve kız çocukların karşıt sorunları ile başa çıkarken vurgulanma ihtimalinin olduğunu göstermiştir.Annelerin kız evlatları ile olmayan özel sorunları vardır.(Fisher&Fisher 1986 s.53)

Babalar erkek evlatları ile başatme konusunda kız evlatlarından daha sert olabilir.Bundan dolayı, annelerin ve babaların erkek evlatların veya kız evlatların yaramazlık edip etmediğı ve ne tür cezalara layık oldukları hakkında oldukça farklı fikirlere sahip olmaları şaşırıcı değildir.Suçlu çocukların ve suçluların böyle tutarsızlıkların göze çarptığı ailelerden geldiğı yönünde bilimsel kanıtlar vardır.Bununla ilgili olarak; tutarsızlığın çocuklardaki çatışmayı yoğunlaştırıcı ve onları aşırı derecede saldırgan olmaya teşvik ettiğı gözlenmiştir (Fisher&Fisher 1986 s.54)

Baba öncekinden daha önemli bir rol oynamaya başlar ve yakın aile içindeki diğer bireyler daha fazla önem kazanır.Anne,ilişkilerin yakın bağlarının biraz gevşetilmesini teşvik eder.Bebeğın toplam takım ve haz almayı istediğı yerde,yürümeye başlayan çocuk kendisi için konulan aşamalı sınırlara ihtiyaç duymaya başlar.(Jenkins ve Harms 1976; s.204)

Yüksek düzeyde baba katılımını yaşayan erkek çocuklarının ve kız çocuklarının içsel kontrol odağına sahip olma ve eylemleri için sorumluluk alma ihtimalleri vardır(Lamb 1997 s.154)

Tutarlılığın sertlik anlamına gelmediğinin altının çizilmesi gerekir.Disiplin ile ilgili kararlar vermeden önce kurallara uymayan çocuğı çevreleyen koşulların dikkate alınması mantıklıdır(Fisher&Fisher 1986 s.55)

Sıcak anababaya sahip olan çocuğın, hoşnutsuzluk gösterdikleri zaman, gerçekten bir şey kaybedeceğini hissetmesi ihtimali anababası çok fazla dostluk göstermeyen çocuktan daha fazladır(Fisher&Fisher 1986 s.55)

Birkaç çalışma sevginin kaybı disipline güçlü bir şekilde güvenen anababaların çocuklarını bağımlı ve olağandışı olarak insanların ondan hoşlanıp hassas bir hale getirdiğini ileri sürmüştür.(Fisher&Fisher 1986 s.56)

Anababaların sevginin kaybı stratejilerini erkek evlatlardan çok kız evlatlarıyla başa çıkarken kullanma ihtimallerinin daha fazla olduğu yolunda da kanıtlar vardır.Psikolojik testler ve mulakatlar, toplumumuzdaki kız çocuklarının zihinlerinin sevgiyi kaybetme olasılığı ile erkek çocuklardan daha fazla meşgul olduğunu tutarlı bir şekilde göstermiştir.(Fisher&Fisher 1986 s.57)

Literatürde belli disiplin şekillerinin kız evlatlarını ve erkek evlatlarını farklı bir şekilde nasıl etkileyebileceğı hakkında bol miktarda rapor bulunmaktadır. Bir araştırmacı, cezalandırıcı evlerden gelen erkek çocukların sosyal onaylamama işaretlerine karşı olağandışı bir şekilde tepkisel olduğunu bulmuştur,ama onaylamamaya karşı en duyarlı olanlar cezalandırıcı olmayan evlerden gelen kız çocuklarıydı. Başka bir araştırmacı erkek çocuklar için bağımlılığı zayıflatan şeyin yeterli disiplinin eksikliği olduğunu gözlemlemiştir; halbuki kızlar için aynı etkiyi yapan şey 'aşırı dozda' disiplindir.Hatta başka bir araştırmacı anne sert ise ve çok fiziksel güç kullanıyorsa, kız evlatlarının çok saldırgan bir şekilde davrandığını rapor

etmiştir.Ama erkek evlat durumunda, anne sert ise (özellikle fiziksel cezayı onaylamıyorsa) muhtemelen saldırgan olmayacaktır. .(Fisher&Fisher 1986 s.57)

Kız çocuklarına kıyasla erkek çocuklar için uygun davranışın ne olduğu hakkında yaygın olarak kabul edilen normlar,ister istemez aynı disiplin ilgili uygulamalara farklı tepki modelleri ile sonuçlanır.Erkek çocuklarında disipline karşı kız çocuklarından daha güvenli bir şekilde tepki vermeye yönelik kesin bir eğilim vardır.bir ailedeki aynı disiplin ile ilgili uygulamalar,bir cinsiyetteki çocuk için rahatsız edici değildir.Sert ve huysuz bir baba erkek evladının hayatını berbat edebilir; oysaki kız evladı rahatsız olduğu yolunda bir kanıt göstermeden onun sertliğini özümseyebilir (Fisher&Fisher 1986 s.57)

Read,ebeveynlerden biri kısıtlayıcı diğeri gevşek olduğu zaman anaokulu çocuklarında hoş gitmeyen davranışların tekrür oranının daha yüksek olduğunu bulmuştur.Howard, saldırgan erkek çocukların annelerinde aşırı uçlarda müsamahakarlık ve kısıtlayıcılık arasında uzanan kararsız bir kontrol rapor etmiştir. (Quay&Werry 1972 s.47)

Annenin gevşekliği ile birleşen babanın sertliği ve kısıtlayıcılığı suçlu çocukların ailelerinde en yaygın olarak görülen modeldir.İster cezalandırıcı ister sevgi odaklı olsun spesifik disiplin şekli tutarlı bir şekilde uygulandığı müddetçe önemi yoktur.En düşük suçluluk oranları her iki ebeveynin de disiplin uygulamalarında tutarlı bir şekilde cezalandırıcı veya sevgi odaklı olduğu evlerde bulunmuştur. Son derece kısıtlayıcı, güç kullanan disiplinin özellikle düşmanca bir aile atmosferinde bağımlılık ihtiyaçlarının engellenmesine ve saldırgan bir şekilde tepki göstermeye olan yatkınlığın artmasına yol açtığı ileri sürülmüştür(Quay&Werry 1972 s.47)

Bu saldırganlığı ifade etme fırsatı tutarsız disiplin, ebeveynlerden birinin gevşek olması veya evin dışında saldırgan davranışın aktif bir şekilde pekiştirilmesi yoluyla ortaya çıkarsa, bu çocuğun antisosyal saldırgan tepkilerinin olasılığını artırabilir (Quay&Werry 1972 s.48)

Eşitlikçi-demokratik anne-baba tutumu gösteren ebeveyn,çocuğunu disipline etmek amacıyla onu sevgiden mahrum bırakmaz. Hoşgörü ve sevgi gösterme ana-babanın temel davranışlarından.Aile içinde sevgi gösterme davranışları açık olarak sergilenir.Bu şekilde yetiştirilen çocukların temel güven duyguları gelişmiş,fikirlerini serbestçe söyleyebilen, girişimci, sorumluluk alabilen, kendisine ve diğer insanlara saygılı, kendini geliştirmeye,kendini gerçekleştirmeye ve yaratıcı fikirler üretmeye istekli bireyler olduklarını söyleyebiliriz(Kulaksızoğlu 1999 s.119)

Annenin disiplin teknikleri konusundaki tercihleri spesifik bir anababalık biçimine bağlı olarak tutarlı bir model izlemez, aksine çocuğun davranışları ile şekillenirler (Pehlivan 1998,s 110)

Block(1976) farklı kültürel orijinlere sahip olan annelerin ve babaların çocuk yetiştirme yönelimlerini karşılaştırmıştır.Cinsiyet farkının çocuğun yaşı ile birlikte

arttığı bulunmuştur ve en büyük fark lise yıllarında ortaya çıkmıştır. Hem anne hem de babalar kız evlatlarından çok erkek evlatları için başarı ve rekabeti vurgulamışlardır. Ayrıca, erkek çocuklar duygularını kontrol etmeye, bağımsız olmaya ve kişisel sorumluluk almaya teşvik edilmişlerdir. Bunun yanı sıra, ceza kız evlatların anababalarından çok erkek evlatların anababaları için daha fazla göze çarpan bir sorun olmuştur. Babalar, erkek evlat yetiştirilmesinde kız evlatlarından daha otoriter; sert ve katı davranmışlar, fiziksel cezaya daha yatkın ve erkek evlatlarının kendilerine karşı saldırganlığına daha az hoşgörü göstermişlerdir. Anneler için kız evlatlarının uyumu ile kıyaslandığında erkek evlatlarının dışsal değerlere uyumu daha fazla göze çarpmaktadır. Kız evlatları ile daha sıcak ve daha yakın bir ilişki vardır. Anneler kız evlatlarının temiz kalmasını istemişler ve erkek evlatlarından çok kız evlatlarında kavgayı tasvip etmemişlerdir. Anneler daha kısıtlayıcı ve erkek evlatlarından çok kız evlatlarını denetlerler (Pehlivan 1998 s.10)

Erkek çocukların babalarına saldırganlığı ve rekabetini kabul etme ihtimali kız çocukların babalarından daha yüksektir. Anababalar erkek evlatlarına kıyasla kız evlatlarının aktivitelerini daha yakından denetleme eğilimindedirler. Kız çocukları duygularını ifade etme konusunda daha fazla teşvik edilmiştir. (Pehlivan 1998 s.10)

3.1.3.Ebeveyn taleplerine karşı çocuk itaatsiz tutumunun davranışsal analizi:

İtaati ebeveyn komutunun sona ermesinden itibaren 5 saniye içinde itaatin başladığını yansıtan gözlenebilir bir ipucunun varlığı olarak tanımlayanlar da vardır. İtaatsizlik sözkonusu ipucunun yokluğudur (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.113).

Ebeveyn komutu sunulduktan sonra, komut tamamlanincaya veya bir komut verilmeye kadar her bir 10 saniyelik ara için çocuğun davranışı itaatkar ("işbirlikçi") veya itaatsiz ("muhalif) olarak değerlendirilir (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.114).

Patterson ve diğerleri (1969) dört tip kodlamışlardır: (a) *komut* direkt, makul, ve açıkça belirtilmiş bir talepte bulunulur veya verilir; (b) *olumsuz komut* (insanın bir şeyi yapmayı durdurmasının söylendiği komutlar); (c) *nefret dolu komut* (itaat edilmediği takdirde nefret dolu sonuçlarla açıkça tehdit eden komutlar); (d) *baş komut* ve itaat veya itaatsizliğin kolayca değerlendirilemediği komutlar). Bernal ve diğerleri de (1973) dört tip komutu tarif etmişlerdir: (a) *orijinal komut* (bir şeyi yapmak veya durdurmak için direkt, makul bir talep); (b) *olumsuz komut* (tehdit edici, hakaret içeren, kızgın veya dırdır edici bir tarzda verilen orijinal bir komut); (c) *tekrarlar* (orijinal veya olumsuz bir komut tekrar edilir); ve (d) *gecikmiş komut* (derhal itaat veya itaatin başlamasını gerektirmeyen bir komut) (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.115).

3.2.İtaatsizliğin Gelişimi İle İlgili Hipotezler ve İlgili Çalışmalar

Birkaç araştırmacı, itaat ve itaatsizliğin gelişimi ile ilgili hipotezler sunmuşlardır, Holmes (1969) küçük çocukların çaresiz ve ebeveynlerine bağımlı

olduklarını öne sürmüştür. Çaresizlikleri ile başa çıkabilmek için, çocuklar anne babalarını çocuksu dünyalarına dahil ederler ve anne babalarını her şeye gücü yeten kişiler olarak görürler. Anne veya baba ile "özdeşleşirler" ve kendilerini anne veya babanın taleplerini "yerine koyarlar" ve böylece onları kendilerine mal ederler. Bu süreçle, ebeveynlerden gelen taleplere itaatin meydana geldiği farzedilir. İtaatin nasıl geliştiğinin bu şekilde izah edilmesi entelektüel açıdan teşvik edici olmasına karşın, aksinin ispatlanması ve kabul edilmemesi oldukça zordur; gerçekte test edilemez (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s. 116).

Yaşamın ilk 3 yılındaki itaat 3-6 yaş aralığındaki itaat ile anlamlı bir şekilde ve olumlu olarak ilişkilidir, ama 6-10 veya 10-14 yaş aralıkları ile ilişkili değildir. 3-6 yaş aralığındaki itaat, hem 6-10 hem de 10-14 yaş aralıkları ile anlamlı bir şekilde korelasyon gösterdi; oysaki yaşlarındaki itaat 10-14 yaş periyodundaki itaat ile anlamlı bir şekilde korelasyon gösterdi. Kagan ve Moss'un bulguları 3-6 yaş aralığındaki itaatsizliğin daha sonraki çocukluk yıllarındaki itaat sorunları için bir gösterge olabileceğini ileri sürmektedir. Önemli olmasına karşın, bu bulgular yaşlar boyunca itaatte meydana gelebilecek değişimin ölçüsünden çok sadece farklı yaş düzeylerinde itaat oranları arasındaki ilişkiyi göstermektedir (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.121).

Ne ebeveynin ne de çocuğun cinsiyeti çocuğun itaat oranını etkilemektedir. Simmons ve Schoggen de ebeveynin cinsiyetinin çocuğun itaatini etkilemediğini bulmuştur; halbuki Landauer ve diğerleri itaatin çocuğun cinsiyeti ile anlamlı bir şekilde değişmediğini bulmuşlardır (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s. 121).

Johansson (1971) babanın meslekî düzeyi ile çocuğun itaati arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır; ama ailenin gelir düzeyi ile itaat arasında önemli bir olumsuz korelasyon bulmuştur. Forehand ve diğerleri, sosyal sınıfın klinik olan veya klinik olmayan çocukların itaat oranını etkilemediğini rapor etmişlerdir. Forehand (1977) alt sınıftan gelen çocukların annenin komutlarına orta sınıftan gelen çocuklardan çok daha fazla itaat ettiklerini bulmuştur (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.121).

İlgi çekici bir şekilde, alt sınıftan gelen ebeveynler çok daha fazla direkt komut verdiler (örneğin, "Oyuncakları topla"); oysaki orta sınıftan gelen aileler çok daha fazla tavsiyede bulundular veya direkt olmayan komutlar verdiler (örneğin, "Oyuncakları şimdi toplamak ister misin?"). Bu, farklı sosyoekonomik sınıflardan gelen çocuklar arasında var olabilecek itaat farklılıklarının, en azından kısmen, ebeveyn komutunun tipinin bir işlevi olabileceğini ileri sürmektedir. (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s. 122).

Ebeveyn-çocuk çiftleri aşağıdaki dört gruptan birine ayrıldı: (a) olumsuz dikkat, (b) tekrarlanan komutlar, (c) olumsuz dikkat (artı tekrarlanan komutlar), ve (d) kontrol (ne olumsuz dikkat ne de tekrarlanan komutlar). Ölçmek için esas tutulan çizgiyi izleyerek, her bir gruptaki her bir anne-çocuk çifti için uygun olan tedavi uygulandı.

Sonuçlar, olumsuz dikkatin muhtemel kullanımının çocuğun itaatsizliğini azalttığını gösterdi; ancak bir komutun basit tekrarının müteakip komutlara itaatsizliği azaltmak için nefret dolu bir uyarın olarak hizmet görmedi (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.128).

Sadece çocuğu anlamazlıktan gelmek, en azından benzer bir ortamda, etkili olduğu için çocuğun tecrit edilmesi gerekli olmayabilir (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.128).

Birkaç araştırmada, çocuğun evde itaatinde klinikte ebeveyn eğitiminden kaynaklanan başarılı değişiklikler rapor edilmiştir. Goocher ve Grove (1976) olumlu ve olumsuz sonuçları kullanarak erkek çocuklarının itaatsizliğini değiştirmek için bir ebeveyni eğitmişlerdir. Çocuk, belirttikleri sıra ile tedaviden önce, tedaviden sonra ve 5 aylık takipte kendisine verilen komutların %37, %82 ve %70'ine itaat etti (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.134).

Reisinger ve diğerleri (1976), altı anne bir klinik ortamında ayırıcı pekiştirmenin kullanımı konusunda eğitildikten sonra, 12 aylık takipte değerlendirildiği şekilde itaatsizliği değiştirmek için ev ortamında prosedürleri etkili bir şekilde kullandıklarını rapor etmişlerdir. (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.135).

Diğer çalışmalar da, çocuk itaatsizliğini değiştirmek için ebeveynlerin klinik ortamında eğitilmesinden kaynaklanan evde olumlu sonuçlar rapor etmişlerdir (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.135).

Davranış değişiminin eve genellenebilmesini teşvik etmek için ebeveynlerin yeniden eğitilmesi gerekliydi. Ebeveynlerin bir klinikte eğitilmesi terapistin zamanı açısından elbette daha verimlidir; bununla birlikte, sistematik bir şekilde de etkili olmadıkça verimlilik az bir değer taşır (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s. 138).

Deneysel tasarımlar. İtaatsizlik değiştirildiğinde ortaya çıkabilecek olan yan etkilerin sistematik bir şekilde değerlendirilmesine imkân verecek kadar ihtimamla yapılmıştır. En azından bazı durumlarda, evde İtaatsizlik değiştirildiğinde çocuğun diğer davranışlarında ve çocuğun kardeşlerinde sistematik değişikliklerin meydana gelebileceği görülmektedir (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.141).

3.2.1. Fiziksel Ceza ve Düşmanlık

Saldırganlığın şiddetli bir şekilde cezalandırılması erkek çocuklar için okulda saldırganlık ile olumlu bir şekilde ilişkiliydi, ama kızlar için eğrilerden meydana gelen bir ilişki bulundu. Aşırı uçlarda cezalandırma kız evlatlarda pasiflik ve düşük güven ile ilişkiliydi (Quay ve Werry, 1972, s.45).

Davranış problemleri olan 5 yaşındaki çocukların her iki ebeveyninin düşmanlık ve cezalandırıcılığının kombine etkileri araştırıldı ve tekrar ebeveynin cezalandırması ile erkek çocukları ve kız çocukları için okulda saldırganlık arasında

ayırıcı bir ilişki modeli elde edildi. Kızlar için orta derecede düşmanlık ve cezanın etkileri okuldaki saldırganlık ile ilişkiliydi. Daha yoğun ceza düzeylerinde bu ilişki bulunamadı. Kız çocuklarının cezalandırılmasının saldırganlık kaygısı ve prososyal saldırganlık ile ilişkili olduğu bulundu (Quay ve Werry, 1972,5.45).

Çocukların ebeveyn disiplin raporları ile öğretmenin ergenlerdeki liderlik ve sorumluluk oranları ilişkilendirildi. Yüksek kontrol ile kombine olan yüksek sıcaklık, buna uygun olan aşırı, derecede engellenmemiş davranış ile bağlantılıydı. Buna karşın daha düşük kontrol miktarları sorumluluk ve liderlik ile bağlantılıydı. Sıcaklık nispeten düşük olduğu zaman, yüksek kontroller daha arzu edilir davranışlar ve düşük kontrol özdenetim yokluğu ve içselleştirme ile ilişkiliydi. Sıcak ebeveynlerde çocuğu aşırı derecede kontrol etme tehlikesi ve soğuk ebeveynlerde de sıkı kontroller uygulanmadıkça çocuğu çok az engelleme tehlikesi vardır. Kız çocuklarına daha sık olarak sıcak bir şekilde muamele edildiği ve daha az fiziksel ceza aldıkları için, aşırı derecede kontrol daha yaygındır ve ketleme kız çocuklarında erkek çocuklarından daha sık olarak ortaya çıkar (Quay ve Werry, 1972, s,46).

Normal popülasyonları kullanan pek çok araştırmada, özdenetim, prososyal davranış, günaha teşvik etmeye karşı direnç ve ebeveynin bakıp büyütmesi arasında bir bağ bulunamamıştır (Quay ve Werry, (1972,s.46).

3.2.2. Ebeveyn kontrolü

Annenin aşırı derecede kontrolü erkek çocuklarında düşük saldırganlık, normal kontrol erkek çocuklarında güvenli davranış ve hem normalin altı hem de aşırı derecede kontrol saldırgan davranış ile ilişkiliydi (Quay ve Werry, 1972, s.46).

Suçlu çocuklar hakkındaki araştırmalar, suçlu çocukların ailelerinde çoğunlukla anneleri tarafından oldukça gevşek bir disiplin ile babaları tarafından katı, aşırı derecede kısıtlayıcı disiplin arasında bir etkileşim bulunduğunu ileri sürmektedir (Quay ve Werry 1972,s.46)

Annelerin hepsi sıcak ve aşırı koruyucu olmasına karşın, dominant annelerin çocukları; çocukça davranışa sahip, pasif, ürkek, aşırı derecede vicdanlı, boyun eğen ve akranları ile sosyal etkileşimlerden kaçmaktadırlar. Bunun aksine, aşırı derecede müsamahakar olan annelerin çocukları evde asi, saldırgan, itaatsiz ve kontrolsüz davranışlar sergilemektedirler (Quay ve Werry, 1972, s, 47).

Yeterli ebeveyne sıcaklığı ile bile,çocukta özdenetim gelişmesi için biraz ebeveyn kontrolü gereklidir(Quay ve Werry, 1972, s, 47).

3.3 Stres'in Bireyler Üzerindeki Etkisi

3.3.1. Stres

Bir kişi tarafından kaynaklarını tükettiği veya aştığı ve refahını tehlikeye soktuğu şeklinde değerlendirilen kişi ile çevre arasında özel bir ilişki olarak tanımlanır (Lamb, 1997, s.61).

3.3.2. Stres Verici

Stres verici (stressor) - zevk verir veya zevk vermez. Stres kaçınılması gereken bir şey değildir. *Stresten tamamen kurtulmanın yolu ölümdür.* Yaygın olarak iki tür stresi birbirinden ayırt ederiz (Bass 1980, s.464):

- a) "eustress" zevk veren veya iyileştiren stres; ve
- b) "distress" zevk vermeyen veya hastalık yapan stres.

3.3.3. Stres Vericiler

Stres vericiler (Stressors). Bireye çevresel zorlamalar,

1-Dış stres vericiler: Kişilerarası çevreden veya fiziksel çevreden kaynaklanan çevresel zorlamalar,

2-İç stres vericiler: Zihinsel çevreden veya fizyolojik çevreden kaynaklanan çevresel zorlamalar (Bass,1980, s. 464).

3.3.4. Stres Düzeyi

Belli bir zamanda maruz kalınan tüm dış veya iç çevresel zorlamalar veya stres vericilerin toplamı-bireyin ölçmek için esas tutulan taban oranına kıyasla kantitatif (niceliksel) fiziksel ve zihinsel muayene sonuçları ile ölçüldüğü şekilde (Bass.1980 s.464):

1-Kişiler arası Kökenli Stres Düzeyi (*kişilerarası çevresel faktörler*)

2-Fiziksel kökenli Stres Düzeyi (*fiziksel çevre*)

3. Zihinsel Kökenli Stres Düzeyi (*zihinsel çevre*)

4. Fizyolojik Kökenli Stres Düzeyi (*fizyolojik çevre*)

3.4. Stres'in Neticeleri

3.4.1 Stres'e karşı geliştirilen psikolojik tepkiler

Stres'le ilgili pek çok tanımlama yapılmış olmakla birlikte, bunların büyük bölümünün , bireyi zorlayan bir fiziksel veya psikolojik uyarıcı karşısında kişinin geliştirdiği uyum sağlama dönük tepkileri vurguladıkları görülür (Appley.s. 1-3,1967).

Selye'nin (1977) "Genel adaptasyon sendromu" (GAS) adını verdiği bu yeni duruma uyum gösterme amacına dönük tepki üretme süreci üç basamaktan oluşur. Bedenin çevresel stres vericilerin etkilerini yok etmeye çalışırken geçtiği dönemler modeli (Feldman, 1989, s.196).

a)Alarm ve mobilizasyon dönemi, bedenin stres vericiye karşı ilk savunma hattını temsil eder. Organizma bazı stres vericiler tarafından tehdit edildiğinde, öncelikle mücadele etmek için kendini hazırlar. Stres vericinin fiziksel veya psikolojik olup olmadığına bakılmaksızın, bedenin tepkisi benzerdir: Kalp atışı ve kan basıncı artar, kaslar gerilir, terleme artar, adrenalin hormonunun üretimi artar, ve organizma stres vericinin meydan okuması ile başa çıkmaya çalışır, fizyolojik terimlerle sinir sisteminin acil durumlara fizyolojik tepkilerden sorumlu bölümü olan **sempatik sinir sistemi** harekete geçirilmiştir (Feldman. 1989, s.196).

b) Direnç döneminde, insanlar stres vericiyle savaşılmaya hazırlanır ve genellikle stres yaratan durumla başa çıkabilirler. Ama spesifik orijinal stres verici ile fizyolojik ve psikolojik meşguliyetleri onları diğer stres vericilere karşı daha yatkın hale getirir. Direnç dönemi sırasında, özellikle adaptasyon hastalıklarına veya psikosomatik bozukluklara yatkın olursunuz-duyguların ve düşüncelerin önemli rol oynadığı fiziksel bozukluklar. Ülser, yüksek tansiyon, astım ve cilt sorunları, veya uykusuzluk veya cinsel sorunlar gibi daha gizli sorunları kapsayabilen psikosomatik bozukluklar, insanların stres vericilere uyum sağlama çabalarından doğar. (Organizmanın stres vericiye tam olarak uyumu ve bunun sonucu olarak belirtilerin 'semptomların' iyileşmesi veya ortadan kalkması). Stresi kışkırtan durumun taleplerini karşılama çabaları yetersiz kalırsa, veya çok uzun süre devam ederlerse, GAS'ın son dönemine ulaşılır: tükenme (Feldman. 1989, s. 197).

c)Tükenme döneminde, kişinin stresle başa çıkma yeteneği stres vericinin bunaltıcı olduğu bir noktaya düşer. Tükenme, stres vericide azalmaya sebep olmak ve nihai olarak ilk **stres** kaynağını azaltmak için kişilerin yaşamlarını yeterince değiştirme rolünü oynayabilir, (Uyum sağlayabilirlik sınırlı olduğu için, stres verici olay çok ciddi ise ve uzun sürerse tükenme karşı konulmaz şekilde arkadan gelir) (Feldman. 1989, s.196),

3.4.2. Strese karşı geliştirilen davranışsal tepkiler

Stres vericiyi değerlendirme şeklimize bağlı olarak, davranışsal düzeyde ortaya çıkabilen çeşitli tepki türleri vardır. Örneğin, savaş tepkisi olabilir: stresin kaynağına direkt saldırı en temel anlamıyla savaş tepkisi stresin kaynağına karşı gerçek saldırıyı kapsayabilir (Feldman 1989 s.201)

"Savaş" tepkisine alternatif kaç tepkisidir. **Kaç tepkisi** stresin kaynağından geri çekilmeyi kapsar. Stres vericiden kaçmaya veya onu tamamen gözardı etmeye çalışabiliriz. Strese karşı üçüncü davranışsal orta yoldur; uzlaşma. Ne tamamen savaşma ne de kaçma olan uzlaşma tepkisi stres kaynağının bazı yönlerine saldırıp

değiştirirken diğerlerini kabul ederek strese tepki göstermeyi kapsar (Feldman, 1989, s.201)

3.4.3. Strese karşı geliştirilen emosyonel (duygusal) tepkiler

Kaygı korku, tasalanma, ve fizyolojik gerilim duyguları ile karakterize emosyonel (duygusal) tepkidir. Kaygı strese karşı yaygın bir tepkidir. Stres verici endişelenmemize, korku duymamıza yol açabilir veya doğru düşünmemizi engelleyebilir. Tipik olarak, açık iç fizyolojik tepkileri de yaşarız: midede düğüm, hızlanmış kalp atışı, veya kas gerginliği (Feldman 1989, s.203),

Tipik olarak, kaygı meydana getiren açık bir stres kaynağı vardır. Kaygı daha genel olup, açık ve belli bir stres verici bulunmadığında ortaya çıkar, Birey, bazen başarısız olarak, kaygının varlık sebebini belirlemeye çalıştığı için kaygının varlığının bizzat kendisi stres yapar.O halde, kaygı stresin *sonucu* olarak ortaya çıkabilir, ve gelecekteki stresin sebebi olarak da rol oynayabilir (Feldman. 1989, s.203).

3.4.4. Strese karşı geliştirilen savunma tepkileri

Kendimizi stresten korumamız ve özdeğer duygumuzu muhafaza etmemiz için psikolojik araç sağlayan-savunma mekanizmaları olarak adlandırılan-strese karşı tam bir tepki sınıfı vardır.

1) *Savunma mekanizmaları*, kişilerin stres ve kaygıyı kendilerinden ve başkalarından saklayarak başa çıkma için kullandıkları bilinçdışı stratejilerdir (Feldman, 1989, s.205).

2) *Bireysel farklılıklar*, kişiler aynı stres düzeyini yaşamazlar veya belli bir tip stres verici için benzer sonuçları göstermezler. Stres vericilerin güçlü sosyal destek ağına sahip olan ve çeşitli başa çıkma stratejileri uygulayan kişilerde stres meydana getirme olasılığı daha fazladır.Stres vericinin *algılanması* stres vericiler, stres ve sonuçları arasındaki ilişkilerin bazı kişiler için daha zayıf başkaları için ise daha güçlü olmasına sebep olan bir diğer önemli değişkendir. Stres verici tehdit olarak algılanırsa, kişi daha fazla stres ve daha olumsuz sonuçlar yaşama eğilimindedir. Kişinin yaptığı işin türü stres vericiler, stres ve sonuçları arasındaki ilişkileri zayıflatan veya güçlendiren bir diğer potansiyel değişkendir,

3) *Stresli hayat olayları*, aile üyelerinden birinin ölümü, saldırıya uğramak, taşınmak, çok yakın bir ilişkiyi sona erdirmek, ciddi şekilde hasta olmak veya büyük bir sınava girmek gibi olaylar stres yaratabilir. Bu olaylar adaptasyon ve çoğunlukla yeniden sosyal uyum gerektiren önemli değişiklikleri içermeleri sebebiyle streslidir. Stresli hayat olayları kişinin yaşam biçimini ve sosyal ilişkilerini bozan işle ilgili olmayan değişikliklerdir. (Kreitner 1989, s.571).

3.5. Stresin faydalarının anlaşılması

Stres kişisel anlayış ve gelişmeyi sağlayabilir. Kendimizi ve dünyayı daha iyi anlamak için stresi ve onunla başa çıkma çabalarımızı kullanabileceğimiz pek çok yol vardır (Feldman, s.217, 1989):

Stresli ortamlarda, kişiler kendilerine ne olduğunu daha iyi anlamak için motive edilirler. Bu bilgi arayışı-sadece dünyanın değil kendilerinin de-daha fazla farkında olmalarına yol açar. Stres hedeflerimizi daha gerçekçi bir hale getirerek onları yeniden değerlendirmemize yarar. Aynı hatayı iki kere yapmamıza da engel olabilir. Strese eşlik eden kaygı çevremizdeki şeyler hakkında daha uyanık, olmamıza yardımcı olabilir. Stres çok yüksek değilse, stres yokken olduğundan daha iyi öğrenebiliriz ve daha yüksek verimlilik düzeylerinde faaliyet gösterebiliriz. Stresle başarılı bir biçimde başa çıkma, kendi kişisel yeterlik duygularımızı artırabilir. Stresle başa çıkma, kendimizi gerçekçi ve dürüst bir şekilde değerlendirmemize ve gerçek güçlü yönlerimizin neler olduğunu anlamamıza imkân sağlar.

Özet olarak, stresle başa çıkma hayatın sürekli meydan okumalarından birini sağlamasına karşın, kendi potansiyelimize ulaşabilecek daha dayanıklı ve daha iyi bireyler haline gelmemiz için bir araç da sağlayabilir (Feldman, s.217, 1989),

a) Anababa Stresi'nin Çocuk Üzerine Etkisi ve İlgili Araştırmalar

Araştırmalar yoksulluk, işsizlik, kalabalık yaşam koşulları ve hastalık gibi yaşam stres vericilerinin anababalık üzerinde zararlı etkilerinin okluğunu ve çok çeşitli çocuk psikopatolojisi şekilleri ile ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Son zamanlardaki raporlar, annenin stresinin patlayıcı disiplin ve çocuklarla "gevezelik etme" gibi yersiz disiplin uygulamaları ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Ollendick, 1994, s.20),

Babalar tarafından rapor edilen olumsuz yaşam stresinin miktarı çocukların uyumsuzluğunun bir habercisidir ve babaların işsiz olması çocukları ile daha cezalandırıcı ve reddedici etkileşimlerle sonuçlanır (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.225).

Bu oldukça formel ve geleneksel davranış değişim yöntemleri spesifik gerçek bilgileri öğretme konusunda çok işe yaramasına karşın, elbette okuldaki çocukların uslamama, sorun çözme ve düşünme becerilerini elde etmeleri gerektiği yaygın olarak kabul edilmektedir. (Hersen, Eisler ve Miller, 1977, s.225).

1) Strese Karşı Başa Çıkma Becerileri Eğitimi

Kişilere stresli durumlarla daha etkin bir şekilde uğraşabilmeleri için başa çıkma becerileri öğretilir. Eğitim programı üç aşamayı kapsar. *İlk aşama*, hastanın stres ve başa çıkmanın niteliği konusunda daha iyi bir anlayış geliştirmesine yardım etmektir. *İkinci aşama*, spesifik başa çıkma becerilerini öğretir ve halihazırda sahip olunan başa çıkma becerilerinin gerçekte kullanılmasını sağlar. *Üçüncü* ve son aşama, hem hasta tarafından çeşitli başa çıkma becerilerinin kademeli olarak klinikte veya *canlı*

olarak (gerçek hayatta) pratik yapılması hem de bu kişisel deneyimlerin sonuçlarının değerlendirilmesine izin verilmesi için tasarlanmıştır (Lynn.s.277. 1985).

Strese karşı aşılama eğitimi, kişilere ileride olacakları düşünmeyi; stresli olayları başa çıkılabilir dozlara bölmeyi, küçük stresler ile başa çıkma yollarını düşünmeyi; ve başa çıkma becerilerini pratik yapmayı öğretmeyi veya teşvik etmeyi kapsar (Lynn, s.277, 1985),

Bu hedeflere ulaşmanın bir yolu, hastaların olayları değerlendirmelerinin stres düzeylerine nasıl katkıda bulunabileceğinin ve alternatif değerlendirme yollarının başa çıkmayı nasıl kolaylaştırabileceğinin farkına varmalarına yardım etmektir (Lynn,s.277,1985).

İşbirlikçi bir tarzda hastalar ve terapist stresle daha etkin bir şekilde başa çıkmada kullanılabilecek birbirine uymayan başa çıkma öz anlatımlarının listesini yapar (Lynn, s.277, 1985),

Başa çıkma öz anlatımlarının öğrenilmesi karmaşık, çok yönlü strese karşı aşılama eğitiminin sadece bir ögesidir. Eğitimin diğer özellikleri şunlardır (Lynn,s.277, 1985):

1. Hastaların başkalarının da çoğunlukla aynı stresli tepkilere sahip olduklarını ve onlarla nasıl başa çıktıklarını keşfetmelerine yardım etmek;

2. Hastalara idrak ve duygularının stresi doğurma ve potansiyel hale getirmede rol oynadığını ve stresin kurbanları olmadıklarını ama bunun yerine, kendi stres tepkilerini şiddetlendirdiklerini öğretmek;

3. Hastaları stres doğuran düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını kendi kendine izleme konusunda eğitmek;

4. Hastaları bunalma duygusundan kaçınmak için problemlere adım adım yaklaşmaları konusunda eğilmek;

5. Hastaların yeterli başa çıkma becerilerine sahip olmasını sağlamak-problem çözme, gevşeme, zaman düzenlemesi, sosyal desteklerin kullanılması, çevresel talepleri değiştirme becerileri, ileticim ve güvenli davranış becerileri. Strese karşı aşılama eğitimi kişinin veya grubun daha yeterli başa çıkma becerileri geliştirmesine yardım etmek için tasarlanmıştır (Lynn s.277. 1985).

Stresi azaltma ve kaçınma yolundaki çabalar başa çıkma becerilerini öğretmek, özsaygıyı artırarak, kişilerin destek gruplarını teşhis etmelerine ve kurmalarına yardımcı olarak *kişiye*; ve daha destekleyici sosyal iklimleri teşvik ederek ve önlenabilir ve gereksiz stres biçimlerini azaltarak *gruba* yönlendirilebilir (Lynn, s.277, 1985).

2. Ergen Öncesi dönemi çocuğun aile sorun-çözme içeriği ve gelişimi

Aile sorun-çözme durumları sırasında çocuğun deneyimlerinin dönemi, evde etkili sorun çözme ile ilgili faktörler üzerinde araştırma yapılmasına yol açmıştır. Çocuğun cinsiyeti, sorun çözmenin konusu ve anababalar tarafından oynanan aile rolleri sorun çözmenin kalitesini etkileyebilir. Sıcak aile etkileşim biçimi erkek ergenlerle değil, ama kız ergenlerle iyi sorun çözmeyi tahmin etmiştir. Saldırgan aile etkileşim biçiminin varsayımlı bir konu tartışılırken değil de bariz bir konu tartışılırken etkili olmayan sorun çözme ile bağlantılı olduğu bulunmuştur (Vuchinich, Angelelli ve Gatherum 1996, s.1276).

Anababaları gözleyerek ve onlarla birlikte evde rutin sorun durumlarına katılarak, çocuklar görünüşte davranışsal stratejileri, böyle durumları düşünme şekillerini ve duyguyu yönetme şekillerini de öğrenirler (Vuchinich, Angelelli ve Gatherum, 1996, s.1276).

Anababalar çocuklarının sorunlarının farkında olmadıkları takdirde, sorunların düzeltilmesine yardımcı olabilecek yardımın sağlanması zor olacaktır (Çeviktürk, 1997, s. 8).

Ergenlik öncesi artan özerklik isteklerinin, ergenlik öncesi çağdaki çocuklar anababanın kurallarını ve bakış açılarını kabul etmeye daha az eğilimli bir hale geldikleri için sorun-çözme durumları sırasında anababalar ile daha fazla çalışmanın temelini oluşturması beklenir. Anababaların ve ergenlik öncesi çağdaki çocukların anababa otoritesi hakkındaki düşünceleri arasındaki artan farklılıkların ailece sorun çözme sırasında güçlükleri artırması beklenir. Bu aşamada anne/baba-çocuk çatışmasında artışlar iyi bir şekilde belgelenmesine karşın ergenlik öncesi çağ boyunca sosyal sorun çözmenin spesifik yönlerindeki değişiklikler hakkında az şey bilinmektedir (Vuchinich, Angelelli ve Gatherum 1996, s.1276).

Anne/baba-ergen arasındaki çatışmalar genellikle uyuşturucular veya sex gibi daha aşırı uçtaki sorunlardan çok evin günlük işleri vs. konular üzerinde ortaya çıkar. Ama çatışma veya sorun-çözme süreçlerinin çatışmanın konusunun bir işlevi olarak değişip değişmediği hakkında nispeten az şey bilinmektedir (Vuchinich, Angelelli ve Gatherum, 1996, s. 1278)',

Baba tarafından aşırı koruyucu, aşırı endişeli bir tavır şeklindeki çok fazla bakım gerçekten entelektüel gelişimi engelleyebilir. Bu tip bir ilişki yeteneği değil, bağımlılığı beslemeye hizmet eder. Çocuklarının yerine sorunları çözmeye burnunu çok fazla sokan babalar kendi kendine yeterliliğin gelişmesini engellerler (Lamb, 1997, s.148).

Ergenlik öncesi çağdaki kız çocuklarının özerkliklerine erkek çocuklarından daha fazla ilgi duyduğu yönünde kanıtlar olmasına karşın, ergenlik öncesi çağda kız çocukları olan aileler ergenlik öncesi çağda erkek çocukları olan ailelerden daha az

etkili sorun çözmeye sahip değillerdi (Vuchinich, Angelelli ve Gatherum, 1996, s.1286).

Bu yöndeki çalışmanın sonuçları, sorun çözmenin ekolojik bağlamının özelliklerini sistematik bir şekilde göz önüne alarak böyle programların kolaylaştırılabileceğini ileri sürmektedir. Sorunların nasıl seçildiği, anne/baba davranış modelleri ve ev ziyaretçilerinin bulunup bulunmadığı sorun çözmede ilerlemenin artırılması için eğitim protokollerinde maniple edilebilir (Vuchinich, Angelelli ve Gatherum, (1996. s. 1287)

3.6 Tablolar ve Yorumlar

Doç. Dr. İlhan KASATURA ("Okul başarısından hayat başarısına" , Altın kitaplar 3. baskı 1998) tarafından 1970 yılında 15-18 yaşlarında 258 ilköğretim ve lise öğrencisini içeren bir anket yapılmış. 20 yıl sonra bu öğrencileri yazar araştırmış ve 32 kişiyle okulun geleneksel çay gününde tekrar bir araya gelip görüşmüş. Olaylar 20 kişilik bir grup arasında geçiyor. Anket sonuçları 1970 yılında 144 ve 1990 yılında ise 32 kişi üzerinden değerlendirilmeye alınmış. Sonuçlar rakam olarak ifade edilmiş araştırmam sonucunda rakamları % olarak ifade edildi. Seçilen adaylar belirli bir sosyal yaşam düzeyinde değişik görevler yapmaktadır.

Elde edilen sonuçlar gerçekleri yansıtmaya yönünden isabetli. Sonuçlara ilişkin önerileri ve çözümleri gerçekçi görünüyor. Uygulanabilir bir his uyandırıyor. Anket sonuçlarında genel olarak iki konu ele alınmış. Öğrencinin okul başarısı ve okul sonrasındaki hayat başarısı. Okul hayatında başarılı öğrenciler ve başarısız öğrencilerin bu durumlarını sağlayan sonuçlar anketlerde ele alınarak araştırılmış. Başarı ve başarısızlık üzerine öğretmen görüşleri alınmış. Başarı -başarısızlık üzerinde öğretmenin rolü anlatılmış. Öğretmenlerin sorunları dile getirilmiş. Zeka durumu, aile ilişkileri, arkadaş ilişkileri ve çevrenin başarı ve başarısızlıktaki rolü araştırılmış.

20 yıl sonra bazı adayların bazı görüşleri:

"Çağdaş yönetici bir ekip çalışmasını gerçekleştirebilen, varılmak istenilen hedefler doğrultusunda işleri organize ederek, en verimli sonuçların alınmasını sağlayan kişidir. Ancak tümüyle kendi görüşlerini uygulamaya koyması, yatay ve dikey etkileşim ile bilgi alışverişini önler. Bu nedenle iyi performans ve yaratıcılık gösteren kişilerin ödüllendirilmesi ve görüşlerine yer verilmesinden yanayım. Bazı şirketlerde toplantılarda gözlediğim şey, üst düzey yöneticilerin astlarına hiçbir yaratıcılık şansı tanımadıklarıdır."

"İnsanın başkaları üzerinde bıraktığı etkileri bilmesi bence başarılı olabilmek için atılacak en önemli adımlardan biri."

Yirmi Yıl Sonra Yapılan Anket Sonuçları Ve İçeriği:

AİLE HAYATI BAŞARISI:

- ◆ Aile içi ilişkilerin iyi olması; rahat iletişim kurabilme
- ◆ Sevgi ve saygı ortamı
- ◆ Paylaşabilme özellikleri
- ◆ Birbirlerine destek olabilmek, dayanışma
- ◆ Güven duymak
- ◆ Birlikte olmaktan mutluluk duymak

SOSYAL HAYAT BAŞARISI:

- ◆ Toplum içinde geçerli bir mesleği ve yeri olmak
- ◆ Arkadaş ilişkilerinde aranılan bir kişi olmak.
- ◆ En az iki kuruluş veya grubun üyesi olmak.

- ◆ Ekonomik olarak rahat geçinme standartlarına sahip olmak.
- ◆ Kültürel etkinliklere katılmaktan zevk duymak ve aktif olarak yaşamak.

İŞ HAYATI BAŞARISI:

- ◆ İşinde yerini bulmuş olduğuna inanmak
- ◆ Kendisine ihtiyaç duyulan bir kişi olduğunu kabul etmek.
- ◆ İşyerinde astları ve üstleriyle iyi geçinmek.
- ◆ İşinde kendi bireysel yaratıcılıklarını da gösterebilme şansını bulmak.
- ◆ Başkalarına ters düştüğü durumlarda bile kendisini ifade edebilecek cesarete olmak.

Tablo - 1 (Toplam 32 Kişi) Öğrencinin okul başarısı ve okul sonrasındaki hayat başarısı

	Okulda Başarılı Öğrenciler			Okulda Başarısız Öğrenciler		
Başarı Durumu Değerlendirme	Aile hayatında	Sosyal hayatında	İş hayatında	Aile hayatında	Sosyal hayatında	İş hayatında
Kendisi	% 62,5	% 78	% 65,5	% 56	% 53	% 53
Ailesi	% 53	% 59	% 78	% 69	% 63,5	% 56
Arkadaşları	% 81	% 87,5	% 84	% 62,5	% 69	% 40,5

(Kaynak:Doç. Dr. İlhan KASATURA "Okul başarısından hayat başarısına" , Altın kitaplar 3. baskı 1998)

Okulda ve hayatta başarı gösteremeyen kişiler 1990 yılından geriye dönük olarak yaptıkları değerlendirmede kendilerini başarılı olmaktan alıkoyan nedenleri şöyle göstermişlerdir.

- ◆ Başarılı olmak için hırslarının bulunmaması. Kendilerine ortalama bir hayatın yetmesi
- ◆ Kendilerine destek olabilecek kişilerin bulunmaması, gidebilecekleri yönü kendi kendilerine çizememek.
- ◆ Kendilerine yeteri derecede güvenmedikleri için görüş ve düşüncelerini ortaya koyamamak.

- ◆ Günlük streslere tahammül edememek.
- ◆ Kendileri için önemli kayıpları yaşamak.
- ◆ Zamanın farkında olmadan akıp gitmesi
- ◆ Olaylar ve kişiler hakkında hep olumsuz düşünmeye koşullandırılmış olmak.
- ◆ Zekasına işlerlik kazandırmayı öğrenmemiş olmak.
- ◆ İnsan ilişkilerinde başarısızlığa uğradıkları için gereken atılımları yapamamak.
- ◆ Kendilerini mutlu hissetmemek.
- ◆ Mutlu olmadıkları halde etrafa mutluluk oyunu oynamaktan yorgunluk duymak.
- ◆ Kendilerini sevmemek.
- ◆ Psikolojik olarak kendilerini güçlü görmemek.

Okulda başarısız öğrenciler için ilk akla gelen neden, başarılı olmak için zekalarının yeterli olup olmadığıdır. Oysa ilkokulu normal koşullarda başarılı bir şekilde bitirmeye yeten zeka, orta öğrenim, hatta yüksek öğrenim için bile yeterlidir. Okulda başarısızlık, zeka faktöründen çok, zekaya işlerlik kazandıramayan etkisiz bir eğitimden kaynaklanmaktadır.

Bir başka deyişle, zekanın hammadmesine işlerlik kazandıracak olan, çevredeki etkileşimlerdir. Öğrenilen yeni kavramları yeni durumlara uygulayabilmek, yani zekaya kıvraklık kazandırabilmek sürekli işleme ve eğitimle gelişir. İleri derecede eğitim eksikliği, ekonomik ve coğrafi nedenler, zeka potansiyelinin gelişmesini engelleyerek, zekaya yeterli düzeyin altında bir görünüm verebilir.

Ailelerin çocuklarıyla yeterince ilgilenememeleri, aile içinde yaşanan huzursuzluklar öğrencinin zekasını olumsuz yönde etkileyerek, geçici bir süre için de olsa zekaya işlerliğini kaybettirebilir. Çevreyle iyi bir uyum içersinde olmak ise zekayı daha verimli hale getirebilir. Bireyin heyecansal olarak dengeli ve uyumlu bir kişiliğe sahip olması, zeka özelliklerini olumlu bir şekilde yönlendirir. Bu nedenle daha önce çok iyi uyum ve belirli bir potansiyel gösteren öğrencilerin birden bire başarısız, dikkatsiz hale gelmelerinde bazı duygusal nedenler araştırılmalıdır.

Ergenlik çağında zekalarına duygularıyla yön vermeye alışmış olan bireyler, bu konuda eğitilmezlerse, daha sonraki yaşamlarında zekalarından istenildiği ölçüde yararlanamazlar. Bireyin duygusal sorunların yüklülüğüne rağmen, zekasıyla yönünü bulabilmesi zeka düzeyinin ortalamanın üzerinde olması gerekmektedir. Ortalama zeka özelliklerine sahip olan bireyler, duygusal sorunlarla karşılaştıklarında gerilemektedirler.

Başarılı ve başarısız öğrencileri seçerken, zeka belirleyen ölçütleri göz önüne alarak, onların hepsinin liseyi, hatta üniversiteyi bitirmeye yeten bir zeka düzeyine sahip oldukları varsayımıyla hareket edilmiş. Bunun için de araştırmaya aldığımız öğrencilerin tümüne WAIS ZKA TESTİ SÖZEL BÖLÜMÜ nü uygulanmıştır.(el maharetlerini içermeyen bölüm)

- ◆ Genel bilgi
- ◆ Muhakeme

- ◆ Aritmetik yetenekleri
- ◆ Dikkati odaklaştırabilme yeteneği
- ◆ Kavramlar arasındaki ilişkiyi araştırarak, soyut düşüncenin ne kadar gelişmiş olduğunu gösteren bölüm.
- ◆ Bellek işlevleri

Tablo - 1 incelendiğinde başarılı ve başarısız olmak üzere iki ana gruba ayırdığımız öğrencilerin zeka bölümleri bakımından anlamlı farklılıkları bulunmadı. Başarılı öğrenciler sadece başarısız öğrencilere göre daha yüksek puan aldılar. Zeka yönünden 20 yıl sonra yapılan araştırma, ortaya anlamlı bir farklılık koymamıştır.

Kuşkusuz, zeka bölümünden söz ederken, zeka bölümünü oluşturan faktörlerin hangisinin başarıda daha fazla etken olduğunu söyleyebilmek pratik hayatta pek kolay olmaz. Günlük yaşamda biliriz ki, uzun zaman gitmediğimiz bir çevrede, adımızla hitap edilmesi, unutulmadığımızı göstermesi bakımından bizi memnun eder, hatırlayanlara da olumlu puan kazandırır.

Birey başarı kazanabilmek için kendi zekasının özelliklerini bilmek zorundadır. Örneğin bir politikacı, bir avukat el maharetlerini geliştirmese de olabilir. Ama konuşma yeteneklerini ve topluluklara ulaşabilme yetilerini geliştirmek zorundadır... .. gibi. Gençlik dönemindeki yetenekler daha sonraki yıllarda anlamlı bazı değişikliğe uğramamaktadır. Yani kişi zeka yetenekleri bakımından gençliğinde neyse, orta yaşlılığında da odur. Ancak kendilerini geliştirmek için sürekli çaba harcayan bireyler düşünce ve davranış esnekliği kazandığından, varolan zeka potansiyeli daha verimli hale gelmektedir.

Tablo – 2 Ailelerle, Başarılı Ve Başarısız Öğrencilerin Mizaç Özellikleri

Aileye göre başarılı öğrenci	Aileye göre başarısız öğrenci	Başarılı öğrenciye göre aile	Başarısız öğrenciye göre aile
Neşeli Kolay uyar Hırçın Sosyal, girişken Mantıklı İyimser	Durgun Uysal Öfkeli Uyumsuz, çekingen Duygusal Kötümser	Neşeli Sosyal Koruyucu Arkadaşça İyimser İşbirlikçi	Huysuz Sosyal olmayan Koruyucu Arkadaşça olmayan Kötümser Anlayışsız

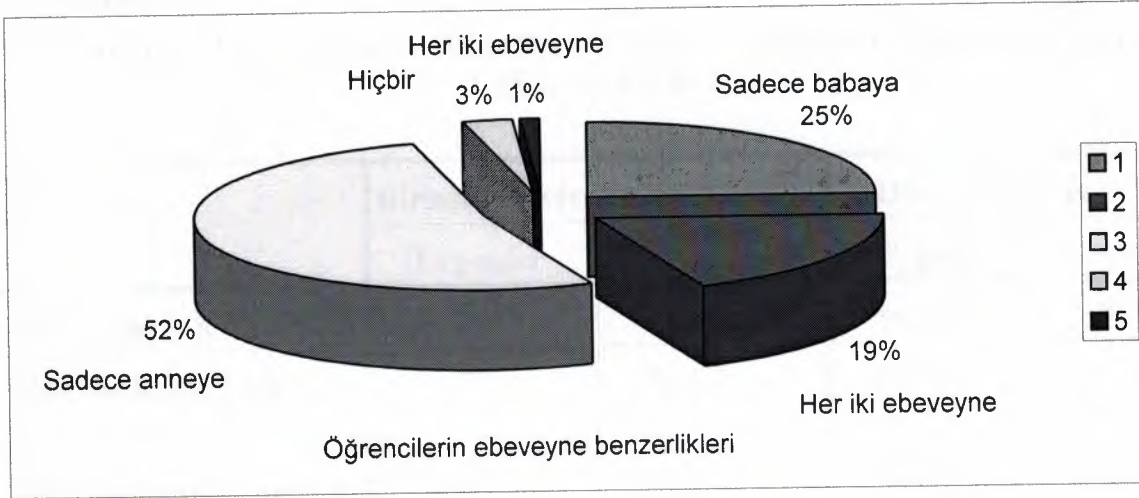
(Kaynak:Doç. Dr. İlhan KASATURA "Okul başarısından hayat başarısına" , Altın kitaplar 3. baskı 1998)

Aileye göre başarılı öğrenciler genelde pozitif, aktif ve girişken olarak nitelendirebilir.Mantıklı,arkadaş yanlısı ve iyimser değerlendirmesi çıkmıştır.Ancak başarısız öğrenciler veya kişiler daha negatif özellikler içermektedir. Durgun, kötümser, uyumsuz, çekingen vs özelliklere haiz olarak görülmüştür.

Başarılı öğrenciye göre ise aile değerlendirildiğinde:Aile;pozitif,neşeli işbirlikçi ve aktif etkileşimde olabilen aileler olarak yansımıştır.Başarısız öğrenciye

göre ise aile başarılı aileye göre daha negatiftir. Başarısız öğrencinin ailesi anlayışsız, kötümser, huysuz ve arkadaş canlısı olmayan şeklinde görülmüştür.

Grafik 1: Öğrencilerin ebeveyne benzerlikleri

Çocuk geliştikçe anne baba davranışlarına benzeyen birçok özellik kazanmaya başlar. Bazen genç bir çocukla anne babanın yürüyüşleri, jestleri ve konuşma tarzlarındaki benzerlik o kadar çarpıcıdır ki, çocuğun anne babayla tam özdeşleştiği düşünülür. Örneğin, çocuklar anne babalarını her konuda taklit etmezler. Bir genç, annesinin sosyal davranışlarını, mizah anlayışını taklit edebilir; ahlak değerlerini benimseyebilir. Anne baba çocuğun ilk ve en sık olarak ilişki kurduğu kişiler olduğu için özdeşleşme kaynağı onlardır. **“ Bu sebeple ailenin eğitimi ve geleneklerine, kendi örf -adetlerine bağlı olması çocuğunda bu doğrultuda yetişmesini sağlayacaktır.”**

Tablo – 3 Başarılı Ve Başarısız Öğrencilerin ebeveyne benzerlikleri

Benzeyen Özellikler	Başarılı Mizaç	Öğrencilerde Eğlenme ilgileri	Başarısız Mizaç	Öğrencilerde Eğlenme ilgileri
Sadece babaya	% 25	% 27	% 29	% 31
Her iki ebeveyne	% 19	% 31	% 33	% 25
Sadece anneye	% 52	% 32	% 35	% 33
Hiçbir ebeveyne	% 3	% 8	% 3	% 10
Doğrusu bilinmeyen	% 1	% 2	% -	% 1
TOPLAM	% 100	% 100	% 100	% 100

(Kaynak:Doç. Dr. İlhan KASATURA "Okul başarısından hayat başarısına" , Altın kitaplar 3. baskı 1998)

Anne babalarıyla davranış benzerlikleri araştırılan üniversite öğrencileri mizaç ve eğlenme ilgilerinde karşı cinsle olan ebeveynle daha çok benzerlik göstermişlerdir. %40 dan fazla erkek çocuk anneleriyle, aynı oranda kız çocuk da babalarıyla benzerlik göstermişlerdir.

Tablo – 4 Danimarka ve Amerika’da Değer Ölçüleri Ve Tutumlarda Da Tutarlılık Var

Cevaplar	Birleşik Devletlerde		Danimarka’da	
	Ergenler	Anneler	Ergenler	Anneler
Çok çalışmak	% 52	% 56	% 13	% 9
Hoş bir kişiliği olmak	% 22	% 17	% 43	% 50
Gerekli kişiyi tanımak	% 4	% 2	%12	% 10
Para biriktirmek	% 1	% 2	% 5	% 3
Yüksek öğrenim	%18	% 22	%23	% 27
Özel yetenek	% 3	% 1	% 4	% 1
TOPLAM	% 100	% 100	% 100	% 100

(Kaynak:Doç. Dr. İlhan KASATURA "Okul başarısından hayat başarısına" , Altın kitaplar 3. baskı 1998)

Danimarka ve Amerika’da yapılan bir araştırmada, anne ve ergen tutumları arasında büyük bir benzerlik olduğu göze çarpmıştır. Her iki ülkede de ergenlerle annelere yöneltilen, “Başarılı olmak ve hayatta ilerleyebilmek için ne gerekir?” sorusuna aşağıdaki cevaplar alınmıştır.

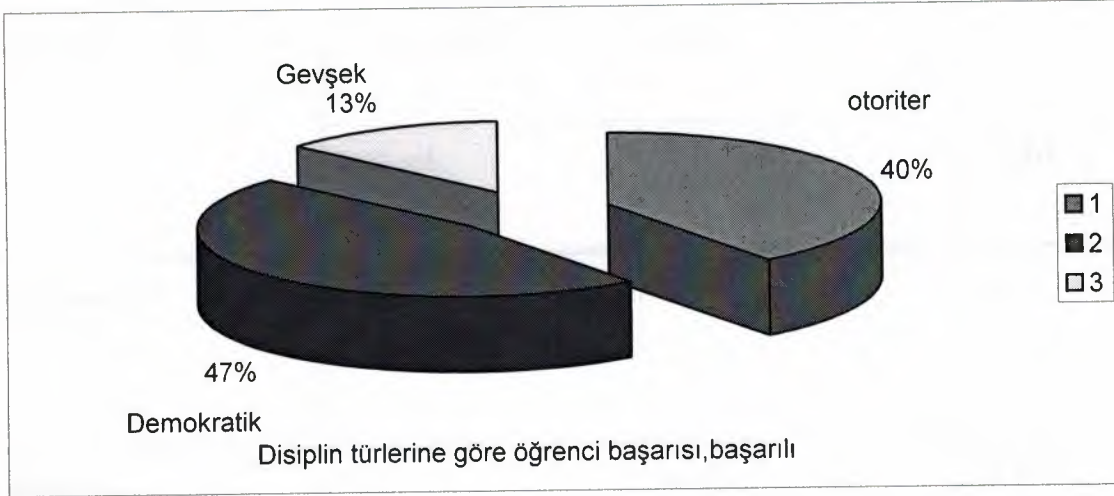
İki ülke arasındaki farklılıklar anne - çocuk farklılığından daha önemlidir. Amerikalılar çok çalışmayı, Danimarkalılar ise hoş bir kişilik ve başkalarıyla beraber olma yeteneğini başarı için birinci planda görmüşlerdir.

Tablo – 5 Disiplin türlerine göre öğrenci başarısı

Uygulanan disiplin türü	Başarılı öğrenciler	Başarısız öğrenciler	TOPLAM
Otoriter	% 40	% 51	% 91
Demokratik	% 47	% 18	% 65
Gevşek	% 13	% 31	% 44
TOPLAM	%100	% 100	

(Kaynak:Doç. Dr. İlhan KASATURA "Okul başarısından hayat başarısına" , Altın kitaplar 3. baskı 1998)

Grafik 2: Disiplin türlerine göre öğrenci başarıları, başarılı

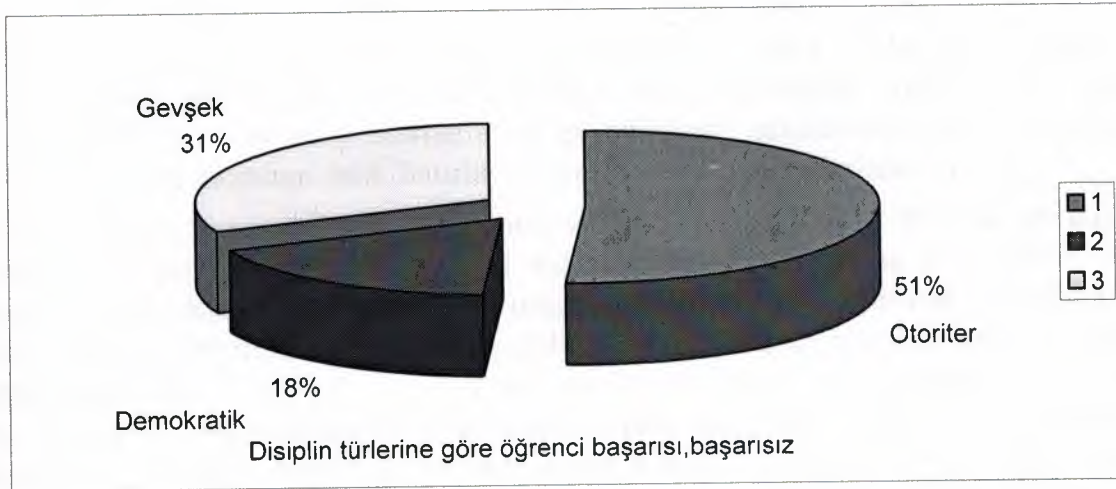

(Kaynak: Doç. Dr. İlhan KASATURA "Okul başarısından hayat başarısına", Altın kitaplar 3. baskı 1998)

Kişilik özelliklerinin başarı ve başarısızlıkla ilgisi araştırılırken ilk akla gelen, bu niteliklerin oluşup biçimlenmesinde ana babanın ne ölçüde rolü olduğudur.

Kendilerine uygulanan disiplin çeşidinin otoriter, demokratik ve gevşek türden hangisine uyduğunu ve disiplin türü için düşüncelerini sorduğumuz öğrencilerin büyük çoğunluğu, kendilerine uygulanan disiplinin otoriter olduğunu, ancak demokratik şekli tercih ettiklerini söylemişlerdir.

Grafik 3: Disiplin türlerine göre öğrenci başarıları, başarısız

(Kaynak: Doç. Dr. İlhan KASATURA "Okul başarısından hayat başarısına", Altın kitaplar 3. baskı 1998)

Bu tablolardan da anlaşılacağı üzere başarılı öğrencilerde demokratik tutum ağır basmaktadır. Başarısız öğrencilerde ise otoriter tutum yoğundur. Başarılı ve başarısız öğrencilere uygulanan tutumlarda ince bir çizgi söz konusudur. Öğrenciler ne gevşek tutulmalı ne çok otoriter davranılmalıdır. Demokratik ve otoriter arası bir tutum sergilenmelidir. Bu ise planlı ve oturaklı bir yaşam stili sergilemekle elde edilebilir.

Tablo – 6 Başarılı Ve Başarısız Öğrencilerin Zeka Faktörü Bakımından Karşılaştırılması

Hayat Başarısı	Zeka Bölümleri (32 kişi)		
	Yüksek	Orta	Düşük
Aile Başarısı	% 56	% 12,5	% 31
İş Başarısı	% 59	% 31	% 9
Sosyal Başarı	% 69	% 6	% 6

(Kaynak:Doç. Dr. İlhan KASATURA "Okul başarısından hayat başarısına" , Altın kitaplar 3. baskı 1998)

Zeka oluşturan faktörlerin hangisinin başarıda daha fazla etken olduğunu söyleyebilmek pratik hayatta pek kolay olmaz. Günlük yaşamda biliriz ki, uzun zaman gitmediğimiz bir çevrede, adımızla hitap edilmesi, unutulmadığımızı göstermesi bakımından bizi memnun eder, hatırlayanlara da olumlu puan kazandırır.

Birey başarı kazanabilmek için kendi zekasının özelliklerini bilmek zorundadır. Örneğin bir politikacı, bir avukat el maharetlerini geliştirmese de olabilir. Ama konuşma yeteneklerini ve topluluklara ulaşabilme yetilerini geliştirmek zorundadır.. ... gibi. Gençlik dönemindeki yetenekler daha sonraki yıllarda anlamlı bazı değişikliğe uğramamaktadır. Yani kişi zeka yetenekleri bakımından gençliğinde neyse, orta yaşlılığında da odur. Ancak kendilerini geliştirmek için sürekli çaba harcayan bireyler düşünce ve davranış esnekliği kazandığından, varolan zeka potansiyeli daha verimli hale gelmektedir.

Tablo – 7 20 Yıl Sonraki Görünümleri

Wais	Başarılı Öğrenciler		Başarısız Öğrenciler	
Zeka Testi	1970 (144 kişi)	1990 (32 kişi)	1970 (144 kişi)	1990 (32 kişi)
Genel Bilgi				
Yüksek	% 31	% 44	% 14	% 25
Orta	% 52	% 31	% 67	% 44
Düşük	% 17	% 25	% 26	% 31
Muhakeme				
Yüksek	%28	% 47	% 12,5	% 25
Orta	% 55,5	% 28	% 65	% 47
Düşük	% 17	% 22	% 29	% 28
Aritmetik Yetenek				
Yüksek	% 29	% 50	% 13	% 31
Orta	% 53,5	% 25	% 62,5	% 37,5
Düşük	% 17	% 25	% 24	% 25
Soyut Düşünce				
Yüksek	% 28,5	% 56	% 13	% 50
Orta	% 54	% 25	% 62,5	% 31
Düşük	% 17	% 19	% 24	% 12,5
Bellek				
Yüksek	% 29	% 53	% 12,5	% 37,5
Orta	% 55	% 28	% 67	% 25
Düşük	% 17	% 19	% 24	% 37,5

(Kaynak:Doç. Dr. İlhan KASATURA "Okul başarısından hayat başarısına" , Altın kitaplar 3. baskı 1998)

Tablo – 8 Başarılı Ve Başarısız Öğrencilerin Ailelerinin Öğrenim Düzeyleri 144 Kişi

Öğrenim Düzeyi	Başarılı Öğrencilerin		Başarısız Öğrencilerin	
	Anneleri	Babaları	Anneleri	Babaları
1- Hiç okula gitmemiş	% 4	% 1,5	% 2	% 2
2- İlkokula gitmiş	% 10,5	% 4	% 14	% 7
3- İlkokulu bitirmiş	% 14	% 14,5	% 26	% 28
4- Ortaokul, enstitü ve ya sanat okuluna gitmiş	% 17	% 7	% 14,5	% 9
5- Ortaokul veya dengini bitirmiş	% 13	% 10,5	% 16	% 14
6- Lise veya dengine devam etmiş	% 12	% 8	% 16	% 14
7- Lise veya dengini bitirmiş	% 13	% 17	% 3,5	% 13
8- Üniversite veya yüksek okula devam etmiş	% 3,5	% 8	% 5	% 1,5
9- Üniversite veya yüksek okul bitirmiş	% 12,5	% 26	% 3	% 12
10-Üniversite sonrası eğitim görmüş	% --	% 3	% --	% --

(Kaynak:Doç. Dr. İlhan KASATURA "Okul başarısından hayat başarısına" , Altın kitaplar 3. baskı 1998)

Öğrencinin sosyo - ekonomik durumu incelenirken, ailenin gelir düzeyi, anne babanın öğrenim ve meslek durumları, oturdukları evin bulunduğu yer, içinde kaç kişi yaşadığı gibi değişkenler, geniş anlamıyla “sosyal sınıf” ı belirlemektedirler. Toplum içinde sosyal sınıf farkları olmadığı kuramsal olarak ifade ediliyorsa da, kişinin ait olduğu sosyal sınıf, kişiye sağladığı kolaylıklar ya da engellemelerle çok çeşitli biçimlerde varlığını göstermektedir.

Bu bölümde yazar konuyu anket sonuçlarıyla da ele alarak yorumluyor. Devamında şu başlıklar bulunuyor.

- ◆ Sosyal sınıfları yaratan, çocukların öğrenme ortamlarının farklılığıdır.
- ◆ Kültürel yoksulluk zeka yetersizliğini andırıyor.
- ◆ Sosyal durumu neler belirliyor: a-Oturulan evin yerleştiği bölge b- Aile reisinin iş konumu c- Aile reisinin okulda tamamladığı yılların sayısı
- ◆ Çalışan anneler iyi örnek oluyor.

Annenin sabahtan akşama kadar çocuğun yanında olması değil, verilen eğitimin kalitesi önemlidir. Yalnızca ev kadınlığı ve anne rolüyle yetinmek durumunda olan, hayattan bezmiş kadınlar, çocuklarına düşüncesiz ve ilgisiz davranmaya daha yatkındırlar.

- ♦ Babanızın işini kaybetmesi yada sınıfta kalmanız sizi nasıl etkiler?
- ♦ Aileler gelir düzeylerini nasıl değerlendiriyorlar?

Çok geniş bir kapsamı olan bu konuyu kişiye yapılan bilinçli bir etkileme olarak kabul edersek, bu etkilemenin amaçlarını da değişik şekillerde açıklayabiliriz. Şöyle ki:

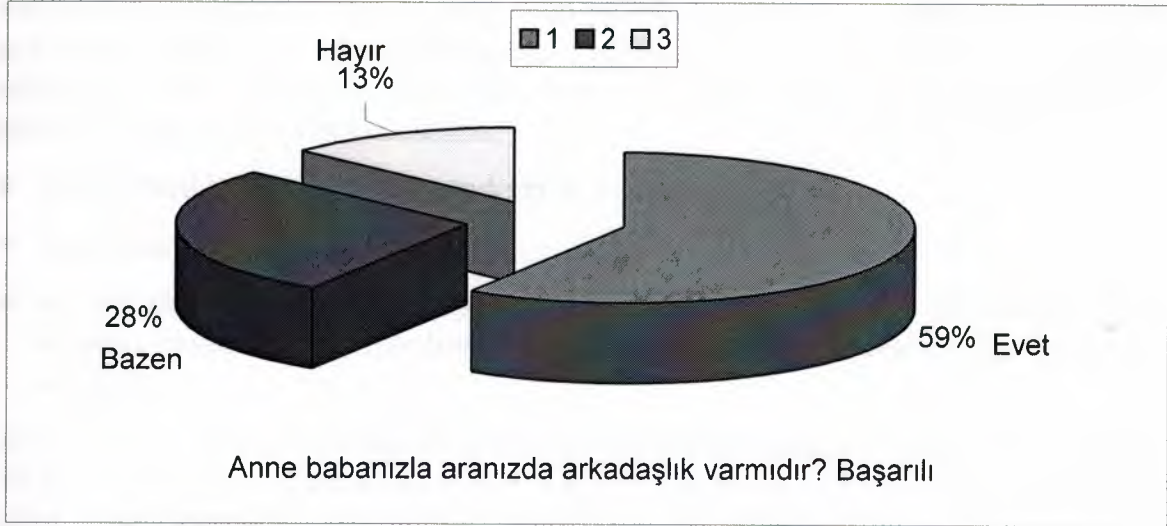
- Kişide varolan yeteneklerin son sınırına kadar geliştirilmesine çalışmak
- Kişinin, toplumun ihtiyaç ve koşullarına uygun bir biçimde etkilenmesi
- Kişinin hayattan en iyi şekilde yararlanmasını sağlamak (bu amaç, bir başka deyişle, kişinin geçimini sağlamak şeklinde de ifade edilebilmektedir.)
- Demokrasinin gereklerini yerine getirecek vatandaşlar yetiştirmek, yani kişinin kendisinin ve başkalarının hak ve özgürlüklerine saygılı olma yeteneklerini geliştirmek
- Geçmiş ve geleceğin değerlerini birbirlerine olumlu bir şekilde bağlayarak toplum için daha ileri bir gelişmeyi sağlamak

Tablo – 9 İnsan İlişkilerinde Başarının Anahtarı:İletişim

SORULAR	Başarılı Öğrenciler=144 kişi			Başarısız Öğrenciler=144 kişi		
	Evet	Hayır	Bazen	Evet	Hayır	Bazen
Anne babanızla aranızda arkadaşlık var mıdır?	% 59	% 28	% 13	% 31	% 51	% 17
Anne babanızla her türlü konuyu tartışmamaktan şikayetçisiniz?	% 50	% 28,5	% 21,5	% 48	% 31,5	% 17

(Kaynak:Doç. Dr. İlhan KASATURA "Okul başarısından hayat başarısına" , Altın kitaplar 3. baskı 1998)

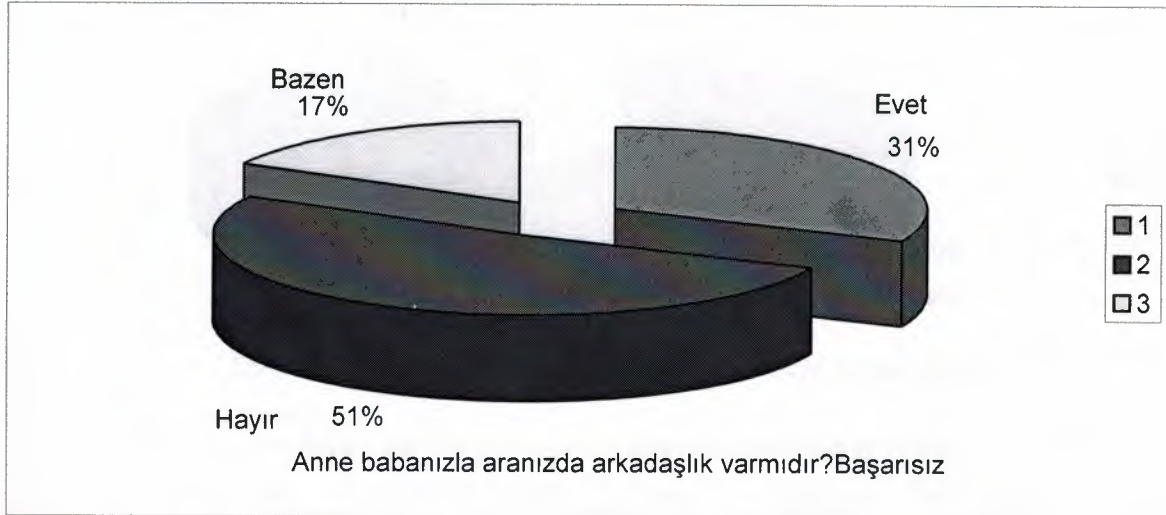
Grafik 4: Anne-baba'nın başarılı çocukta iletişim düzeyi

(Kaynak: Doç. Dr. İlhan KASATURA "Okul başarısından hayat başarısına", Altın kitaplar 3. baskı 1998)

Grafik 4'te de görüldüğü gibi öğrencinin başarısında ailenin çocukla iletişimi önemlidir. Grafikte ailenin öğrenciyle diyalog kurması, etkin dinleme ve değer verme yargılarının bir görüntüsü vardır. Ailesiyle arasında bir iletişim olan ve bu iletişimin daha ileri götürülerek arkadaş olmanın başarı olarak dönüşümü görülmektedir. Ailenin çocukla diyalogu iyi olan ailenin başarıya etkisi ihmal edilemez. Grafikteki oranlara bakarsak başarılı öğrencilerin %59'unu ailesiyle diyaloga geçebildiği görülmektedir. %28 kısmen geçebilmekte, %13 ü ise diyalog kuramamaktan şikayetçidir.

Grafik 5: Anne-baba'nın başarısız çocukta iletişim düzeyi

(Kaynak: Aziz Hakan :Sakarya üniversitesi eğitim fakültesi 2001 araştırmaları)

Grafik 4'ün devamı niteliğindeki bu grafikte ise aile diyalogu eksikliğinin başarısız öğrencilerde daha fazla olduğu gözlenmektedir. Başarılı öğrencilerin aksine başarısız öğrencide iletişim sorununun büyüklüğü dikkat çekicidir. Başarısız öğrencilerde ise oran %51 iletişim kuramamakta, %31 i bazen kurabilmekte, %17 si ise kuramamaktadır.

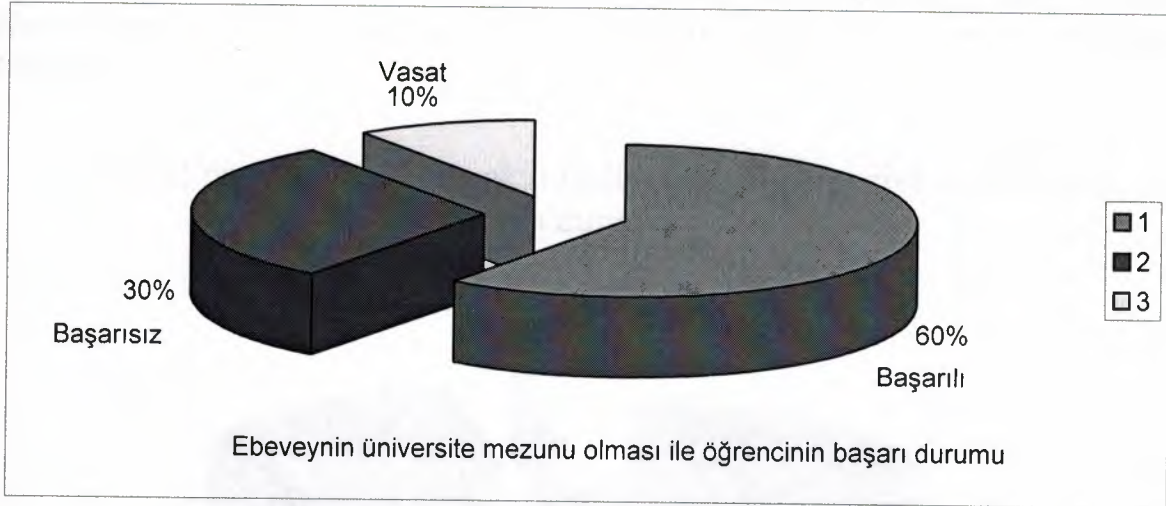
- İletişimin üç kuralı: **Duygudaşlık, saydamlık ve etkin dinleme**

Duygudaşlık başkalarının duygularını anlama yeteneğidir. Ana baba çocuğun

sorunlarıyla ilgilenirken kendilerini onun yerine koyabilmeye çalışmalıdırlar. Onun yaşı ve durumunda neler hissedilebileceğini anlamaya çaba göstermeleridir. Ana baba çocuklarının özel dünyasını kendi dünyalarıymış gibi algılayabildiğinde, iki taraf arasında iletişim daha rahat kurulabilir.

- Neden “ben “ dilinde mesaj göndermek ?
- Savunucu iletişim ne zaman artar?
- Kendinizle ne ölçüde barışsınız?: Bu bölümde yayınlanan 30 soruluk teste verdiniz cevapları değerlendirerek kendi kendinizle ne ölçüde iyi ilişkiler içinde olduğunuzu saptayabilirsiniz.
- Aile iletişimde paylaşılmış deneyimlerin olumlu rolü büyük: Yaptığımız inceleme de iyi bir iletişim sağlanabilen evden gelen öğrencilerin kişisel ve sosyal uyumları daha kolay olmakta, bu olumlu niteliklerde başarıyı doğrudan etkilemektedir. Aileleri ile iyi bir iletişim kuramadıklarını söyleyen öğrenciler ; başarılı öğrencilerde % 35, başarısız öğrencilerde % 72 olarak saptanmıştır. Bu bölümde iletişimi engelleyen nedenler üzerinde duruluyor.(Doç.Dr.İlhan KASATURA 1998)
- Ergenlikte mutluluk kendi kendini kabul etmeyle eşanlımlı
- Ana babayla arkadaşlık

Grafik 6:Ebeveynin eğitim durumunun öğrenci başarısına etkisi

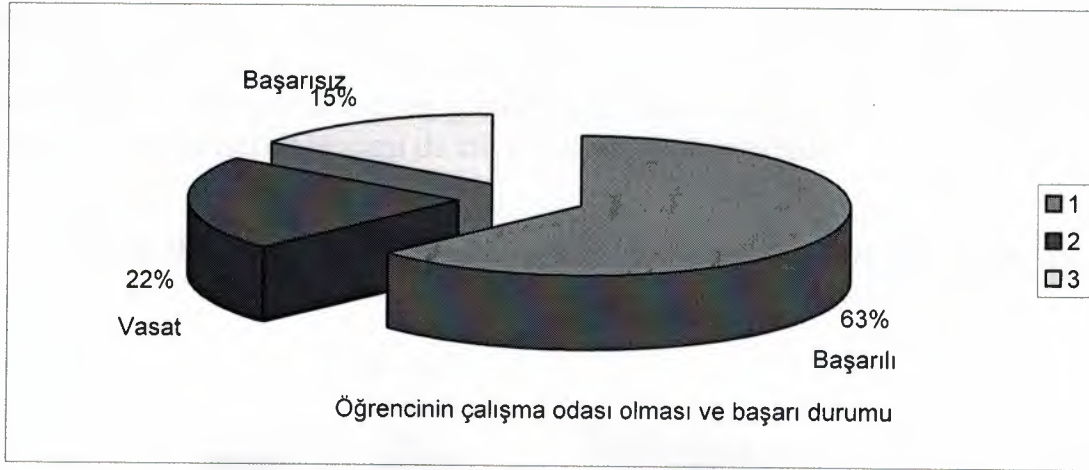
(Kaynak:Aziz Hakan :Sakarya üniversitesi eğitim fakültesi 2001 araştırmaları)

Grafik 6'da ise Ebeveynin eğitim durumunun öğrenci başarısına etkisi görülmektedir.Grafikteki eğitim durumu göstergeleri sadece babayı kapsamaktadır.Anne eğitim durumunun oranları da yaklaşık olarak yakın ölçülerdedir.

Başarılı öğrencilerin babası üniversite mezunu olanların %60'ı başarılıdır.

% 30'u başarısız ,%10 u ise orta durumdadır.Eğitimli ailenin öğrenci yetiştirme ilgi ve kabiliyetleri daha fazladır.

Grafik 7: Öğrencinin çalışma odası olması ve başarı durumu

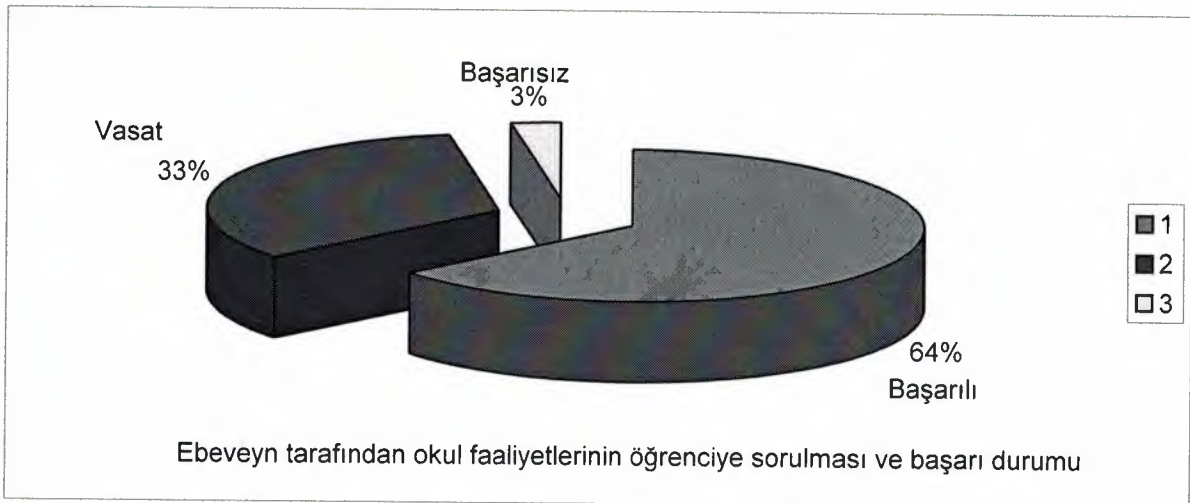

(Kaynak:Aziz Hakan :Sakarya üniversitesi eğitim fakültesi 2001 araştırmaları)

Grafik 7’de ise öğrencinin rahat çalışabilmesini sağlayacak ortamın olması da önemlidir.Bu ise ailenin sosyo-ekonomik durumunu yakından ilgilendirmektedir.Aile de yaşayan kişi sayısı,evin geniş olup olmaması,ailenin ekonomik durumu ve daha bir çok faktör sayılabilir.Grafikteki oranlara gelince odası olan öğrencilerin %63 ü başarılı,%22 si orta,%15 i ise zayıf olarak nitelendirilmektedir.

Öğrencinin odasının olması ona rahat çalışabilme ortamı sağlayacağı gibi,odasında kişisel gelişim imkanı sağlayacağı bir ortamda olmaktadır.Yine ailenin ekonomik durumuna bağlı olarak kitaplığının olması,bilişim teknolojisini kullanabilmesi öğrencinin çalışma kapasitesini etkileyeceği gibi başarısına da direk etki yapacaktır.

Grafik 8:Ebeveyn tarafından okul faaliyetlerinin öğrenciye sorulması ve başarı durumu

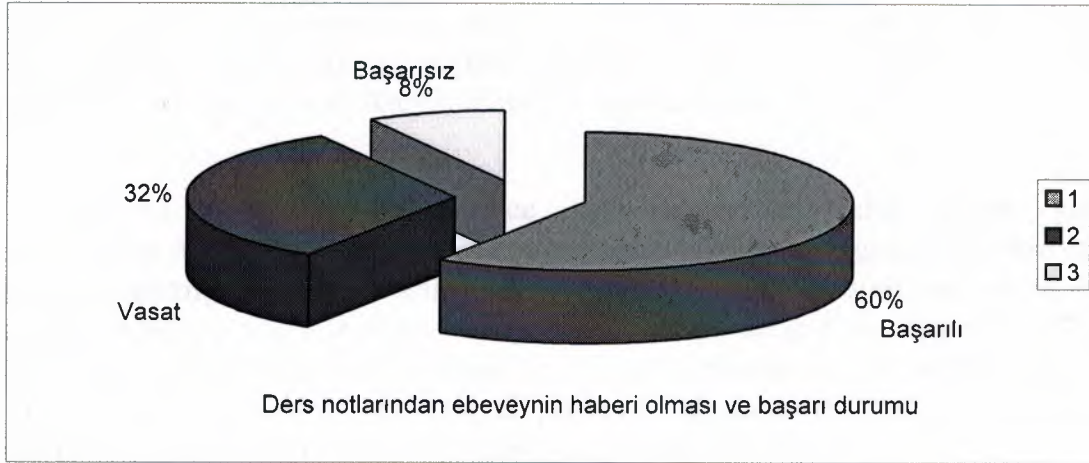

(Kaynak:Aziz Hakan :Sakarya üniversitesi eğitim fakültesi 2001 araştırmaları)

Aile etkileşimine ve aile diyaloguna bağlı olan bu oranlarda ise ailenin ders durumunu,okul aktivitelerinin ,arkadaşlıkların,derslerin,kol faaliyetlerinin ve ayrı ayrı ders faaliyetleriyle ilgilenilmesi de başarıyı etkileyen faktörler arasındadır.Bu

öğrencinin okuluna ve derslerine ilgisinin artırılacağı gibi,sorumluluk kazandırma ve dolayısıyla başarıya etkisi ile sonuçlanacaktır.Grafikteki oranlara gelince Ebeveyn tarafından okul faaliyetlerinin öğrenciye sorulması ile başarı arasında şöyle bir bağlantı vardır.Öğrencinin takip edilmesiyle alakalı olarak,takip edilen öğrencilerin %64 ü başarılı,% 33 ü vasat ,%3 ü ise alt grupta yer almaktadır.Diğer grafiklerdeki oranların aksine bu grafikte şunu görmekteyiz.Ailenin öğrenciyi takibi başarı oranını artırdığı gibi başarısızlık oranını da ciddi şekilde düşürmektedir.

Grafik 9: Ders notlarından ebeveynin haberi olması ve başarı durumu

(Kaynak:Aziz Hakan :Sakarya üniversitesi eğitim fakültesi 2001araştırmaları)

Grafik 8 ile bağlantılı olan bu grafikte ise ailenin okul faaliyetlerinin takibinin daha sonraki basamaklarında yer alan ders notu ve ders takibi yer almaktadır.Bazı aileler öğrencilerin tüm notlarını bilirken bazıları da hiç ilgilenmemektedir.Ancak ders takibinde olduğu gibi ders notlarının sorulmasında da fayda vardır. Bu öğrencinin okuluna ve derslerine ilgisinin artırılacağı gibi,sorumluluk kazandırmaya ve dolayısıyla başarıya etkisi ile sonuçlanacaktır.Grafik oranlarına gelince;Ders notları takip edilen öğrencilerin % 60'ı başarılı ,%32 si vasat,%8 'i ise alt grupta yer almaktadır.

Sonuçlar

Okulda başarısız öğrenciler için ilk akla gelen neden, başarılı olmak için zekalarının yeterli olup olmadığıdır. Oysa ilkokulu normal koşullarda başarılı bir şekilde bitirmeye yeten zeka, orta öğrenim, hatta yüksek öğrenim için bile yeterlidir. Okulda başarısızlık, zeka faktöründen çok, zekaya işlerlik kazandıramayan etkisiz bir eğitimden kaynaklanmaktadır.

Bir başka deyişle, zekanın hammaddesine işlerlik kazandıracak olan, çevredeki etkileşimlerdir. Öğrenilen yeni kavramları yeni durumlara uygulayabilmek, yani zekaya kıvraklık kazandırabilmek sürekli işleme ve eğitimle gelişir. İleri derecede eğitim eksikliği, ekonomik ve coğrafi nedenler, zeka potansiyelinin gelişmesini engelleyerek, zekaya yeterli düzeyin altında bir görünüm verebilir.

Ailelerin çocuklarıyla yeterince ilgilenememeleri, aile içinde yaşanan huzursuzluklar öğrencinin zekasını olumsuz yönde etkileyerek, geçici bir süre için de olsa zekaya işlerliğini kaybettirebilir. Çevreyle iyi bir uyum içersinde olmak ise zekayı daha verimli hale getirebilir. Bireyin heyecansal olarak dengeli ve uyumlu bir kişiliğe sahip olması, zeka özelliklerini olumlu bir şekilde yönlendirir. Bu nedenle daha önce çok iyi uyum ve belirli bir potansiyel gösteren öğrencilerin birden bire başarısız, dikkatsiz hale gelmelerinde bazı duygusal nedenler araştırılmalıdır.

Ergenlik çağında zekalarına duygularıyla yön vermeye alışmış olan bireyler, bu konuda eğitilmezlerse, daha sonraki yaşamlarında zekalarından istenildiği ölçüde yararlanamazlar. Bireyin duygusal sorunların yüklülüğüne rağmen, zekasıyla yönünü bulabilmesi zeka düzeyinin ortalamanın üzerinde olması gerekmektedir. Ortalama zeka özelliklerine sahip olan bireyler, duygusal sorunlarla karşılaştıklarında gerilemektedirler. Aileye göre başarılı öğrenciler genelde pozitif ,aktif ve girişken olarak nitelendirebilir.Mantıklı, arkadaş yanlısı ve iyimser değerlendirmesi çıkmıştır.Ancak başarısız öğrenciler veya kişiler daha negatif özellikler içermektedir.Durgun,kötümser, uyumsuz, çekingen vs özelliklere haiz olarak görülmüştür.

Başarılı öğrenciye göre ise aile değerlendirildiğinde:Aile;pozitif,neşeli işbirlikçi ve aktif etkileşimde olabilen aileler olarak yansımıştır.Başarısız öğrenciye göre ise aile başarılı aileye göre daha negatiftir.

Başarısız öğrencinin ailesi anlayışsız,kötümser,huysuz ve arkadaş canlısı olmayan şeklinde görülmüştür.

Çocuk geliştikçe anne baba davranışlarına benzeyen birçok özellik kazanmaya başlar. Bazen genç bir çocukla anne babanın yürüyüşleri, jestleri ve konuşma tarzlarındaki benzerlik o kadar çarpıcıdır ki, çocuğun anne babayla tam özdeşleştiği

düşünülür. Örneğin, çocuklar anne babalarını her konuda taklit etmezler. Bir genç, annesinin sosyal davranışlarını, mizah anlayışını taklit edebilir; ahlak değerlerini benimseyebilir. Anne baba çocuğun ilk ve en sık olarak ilişki kurduğu kişiler olduğu için özdeşleşme kaynağı onlardır. “ Bu sebeple ailenin eğitimi ve geleneklerine, kendi örf -adetlerine bağlı olması çocuğunda bu doğrultuda yetişmesini sağlayacaktır.”

Öğrencinin sosyo - ekonomik durumu incelenirken, ailenin gelir düzeyi, anne babanın öğrenim ve meslek durumları, oturdukları evin bulunduğu yer, içinde kaç kişi yaşadığı gibi değişkenler, geniş anlamıyla “sosyal sınıf” ı belirlemektedirler. Toplum içinde sosyal sınıf farkları olmadığı kuramsal olarak ifade ediliyorsa da, kişinin ait olduğu sosyal sınıf, kişiye sağladığı kolaylıklar ya da engellemelerle çok çeşitli biçimlerde varlığını göstermektedir.

Aşırı hoşgörü ve disiplin eksikliği, çocukta bencillığe veya anti – sosyal davranışlara sebep olabilir. Aşırı otoriter ve baskılı disiplin de, ana-babaya karşı korku ve öfke ile nefret duygularının geliştirilmesine, bağımlı bir bireyin, yada başkaldırıcı tutumlar içerisinde isyankar bir bireyin oluşumuna sebep olabilir.

Aile içindeki uygulanan disiplin okullarda öğrencilerin davranışlarında görülebilir. Okul içinde veya öğrencilerin arasında meydana gelen sorunlarda, hep aynı çocuklar görülmektedir. Etrafını rahatsız eden bu çocukların genellikle başarısız oldukları görülür.

Ayrıca ailenin ekonomik durumuyla da alakalı olmak üzere; başarılı öğrencilerin kendilerine ait odası olduğu, başarısız öğrencilerden odası olanların daha az sayıda olduğu görülmüştür. Öğrencilerin düzenli çalışma alışkanlığı kazanması için ve çalışma anında dış etkilerden uzak kalması için kendisine ait bir çalışma odası olmalıdır.

Ailelerin çocuklarının okuldaki durumlarını takip etmeleri, onların başarı durumlarını etkileyen önemli bir etkidir. Veli toplantılarına katılma, toplantı haricinde okula gelme, öğretmenlerle görüşme ailenin okula ilgisini göstermektedir.

Velilerin, veli toplantısı haricinde okula sık veya hiç gelinmediği ortaya çıkmıştır, okuldaki toplantılara katılan kişiler olarak anne ve babaların sayısı yaklaşık aynıdır.

Başarısız öğrencilerin amca ve dedelerinin de veli toplantılarına katıldığı görülmüştür. Okulda öğrenciyi ilgilendiren bir problem olduğu -zaman, başarılı öğrencilerin aileleri okula gelmekte. Başarısız öğrenciler de okula gelen aileler azalmaktadır.

Evde derslerine yardım edilen öğrenciler üst başarı grubu öğrencileridir. Başarısız öğrencilere evde bazen yardım edilmekte yada yardım edilmemektedir. Öğrencinin ödevlerine, derslerine yardım eden kişiler ile basan arasında ilişki bulunmamıştır.

Derslere ve ödevlere yardım edilmesi önemli bir faktör olmakla birlikte, yardım eden kişinin önemli olmadığı görülmüştür.

Öğrencilerin yaptığı ödevlerin kontrolü aileleri tarafından yapılmamaktadır. Başarılı öğrencilerin ödevlerine ara sıra bakılmakta, başarısız Öğrencilerin ödevlerine bakılmamaktadır. Evde Ödevleri kontrol edilmeyen öğrencilerin başarısız öğrencilerden oluştuğu görülmüştür. Evde derslerine ve ödevlerine yardım edilen Öğrencilerin başarıları yüksek bulunmuştur- Evde derslere ve Ödevlere yardım edilmesi Öğrenci başarısını artırdığı tespit edilmiştir.

Evinde derslere yardımcı, tamamlayıcı kitaplığın bulunmasının, öğrencinin başarısında etkili olduğu görülmüştür. Derslerde ve ödevlerinde yararlanacağı kitapları bulabilen öğrencinin başarıları artmaktadır. Derslerden aldığı notları takip edilen öğrenciler daha başarılı bulunmuştur.

Ayrıca eğitim ve öğretimde nasıl aktif dinleme ve değer verme önemliyse ailenin de evde çocuklara değer vermesi onlarla dertlerini ve hayatlarını paylaşmaları aynı zamanda da onlara değer verip arkada biz varız dürtüsünü hissettirmeli ancak sıkmadan, demokratik bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Bu öğrencinin kendine özgüven kazanmasına sebep olduğu gibi sorumluluk kazanmasına da sebep olacaktır.

Başarı sadece okulda alınan not değildir eğer özgüven ve sorumluluk kazandırılırsa çocuk hayata hazır hale gelecek ve sosyal hayatta ben varım diyebilecek ve sosyal hayatta başarı kazanabilecektir. Bu ise aile ve çevre ile etkileşimin ciddi bir izdüşümü olacaktır.

Son söz olarak; başarılı bireylerin kaynağı başarılı ve sağlıklı aileler, başarılı toplumların kaynağı ise başarılı bireylerdir.

KAYNAKLAR

AKÇA, Ü, "Aile İçi İletişim ve Eğitime Etkisi" Milli Eğitim Dergisi sayı,135 Yıl 1997

ALTA Y. S, "Türkçe Eğitiminin Diğer Derslerle Bağlantıları ve Eğitim Programlarının Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler" Milli Eğitim Dergisi sayı, 132 yıl 1996

ANTONY.E &KOUPEİK,C:The Child In His Family,Wiley-Interscience-John Wiles &Sons Inc s,413,428,1970

APPLEY, MORTIMER H.: Century Psychologie Series, Acc Meredith Publishing Comp., New York, s:l-7, 1967.

ASLAN, K, "Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar" Eğitim Programları ve Öğretim Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1990

ARSLANTÜRK, Z, "Araştırma Metod ve Teknikleri" Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul, 1997.

AYDIN,B:Çocuk ve Ergen psikolojisi Marmara Üniversitesi s.90-94-1997

BALTAŞ, A, "Eğitim Başarısını Yükseltmede Sağlıklı ve Mutlu İnsanlar Yetiştirmede Ailenin Rolü" Ana-Baba Okulu 1990

BAŞARAN, İ.E "Eğitim Psikolojisi" Ankara. 1997

BERBER. Ş, "Sosyo- ekonomik faktörlerin ve Ana-baba Tutumlarının Okul Başarısına Etkisi", Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi. Ankara, 1990.

BLOCK, J.H, & MORRISON, A. (1981). Parent Agreement-,Distiffreement on Child-rearing Orientation and Gender-related J_ Personellig Correlates in Children. Child Development, 52,74

BİNBAŞIOĞLU, C. "Çocuk Eğitiminde Anne ve Babanın Etkileri Çağdaş Eğitim dergisi sayı,233 ., yıl 1997

BOVETE, LEON (1986), Pareni Effectiveness Traininy: A Test of İta Eftectivesness with Turkish sample, s.2-29. Tez,

CANOVALI, Y, "Ailenin görevleri ve Eğitimde Ailenin Misyonu" Eğitim yazıları Dergisi sayı, 1. yıl, 1999

CEBİROĞLU, R. "Çocuk sağlığı ve hastalıkları." Sana! mat. Ankara. 1982

ÇEVİKTÜRK, Özlem (1997). Need Assessment for_a Trainins Program of Parents for Promote Increased Parent-Involvement in Matematik Education s. 1-35, 92-95. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi

ÇAPLI, O. "Çocukların Gençlerin Eğitimi", San matbaası, Ankara, 1970.

ELMACIOĞLU, T. "Başarıda Aile Faktörü." Hayat yayınları İstanbul, 1998

ERKAL. M. "Sosyoloji." Der Yayınları. istanbul, 1996

ESKİCUMALI. A. "Eğitim . Sosyal sınıf, Ekonomi, Kültür, ve Irk ilişkileri." Yayınlanmamış çalışma S. Ü. Eğitim Fakültesi. 2000.

FELDMAN. ROBERT S.: Adiustmenl: Applvinz Psvchology in o Complex World Mc-Graw Hill Inc., New York, s: 187-219,1989.

FISHER,S. & FISHER.R.: What we really know about child rearine, science in support of Effeective Parenting, Jason Aronson Inc., s.37-57, 1986.

GÜLTEKİN, M. "Eğitim sürecinde bir kuşak noktası, İlköğretim İkinci basamak Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi cilt 5 sayı, 1, 2. Yıl, 1996

GÜNGÖRMÜŞ,O,"Baba çocuk ilişkisi", Ana -baba Okulu , Remzi kitap evi, 1990,

HASIPEK, S. "Ailenin Sosyo - Kültürel ve Ekonomik Yapısında Kadının Yeri ve Önemi" I. Aile Şurası Bildirileri, 1990

HERSEN, M., Eisler, R., Miller, M.: Progress in Behaviour Modification, Broos cole Publishing Company, California. 29,8:121-136, 1994.

HERSEN, M., Eisler, R., Miller, M.: Progress in Bchaviour Modification, Academic Press N.Y., California., 19, s;57-108, 1985.

HERSEN, M., Eisler, R., MILLER, M.; Progress in Behaviour Modification Academic Press N.Y., California., 5, s;l 11-147, 3977.

JENKINS, R. L. & Harnis, E. : Understanding Disturbed Children* Special Child Publications.s:201-238 1976.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem : Family and human development across cultitre : a view from the other side, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, New Jersey, s.28-151, 1996

KASATURA,İ "Okul başarısından hayat başarısına" , Altın kitaplar 3. baskı 1998,

KINCAL, R, " Okul Aile Birliğinin Fonksiyonlarını Gerçekleştirme Düzeyi.", Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Ün. Erzurum, 1991.

Kreitner, Robert: Organizational Behavior. Richard D. Irwin, Inc., s:561-î 593, 1989.

KULAKSIZOĞLU,A.Anne ve Baba Tutumları Açısından Gençlik Sorunları Aile ve Çocuk s 43 1985

Kulaksızıoğlu, A. : Ergen Psikolojisi. Remzi Kitapevi, s. 84-126, 1999.

KURTKAN, A, "Eğitim Yolu İle Kalkınmanın Esasları.", İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977.

LAMB, M.F.: The role of the father in child development, John Wiley & Sons, Inc., s.49-158, 1997.

LYNN, J.S. ve GARSKE, J.P.: Contemporary Psychoterapy. Charles E. Meri 11 PublishingCompany, Ohio 43216, 1985.

DUYAN,M . AKSOY,A " Denetim Odağı ile Benlik Kaygısı Arasındaki ilişkinin İncelenmesi", Yapa yayınlan, 1993.

MANGIR, M "Çocuğun Okul Öğrenimi ve Sorunları.", Eğitim ve Bilim Dergisi cilt ,12, sayı,65. 1987.

MILLER, S.A. (1995). Parents' Attributions for Their Children 's Behavior Child Development, 66, 1557-1584

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI, "Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim 2". Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 1998

----- " Milli Eğitim ile İlgili Mevzuat", MEB. Yayınlar Dairesi Başkanlığı, 1998.

OCAK, G, " Kültüre] Düzeyi Farklı Ailelerden Gelen İlkokul Birinci Devre Öğrencilerinin Okuma Anlama Düzeyi¹", Atatürk Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997.

OKTAY. A, " Aile ve Eğitim". I. Aile şurası bildirileri, 1990.

OLLENDICK, T.: Troubled Families - Problem Children, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1994, s. 17-26.

..... "Okul Olgunluğu", İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi yayın. 1993
OZANKAYA, Ö , " Toplum Bilim", Cem yayınevi, 8. Baskı, 1994

ÖNER, N, " Eğitim ve Öğretime Bir Bakış" Eğitim Programları Milli Eğitim Basımevi, 1993

ÖZBAY,Y. EREN ,A, " Televizyon ve Çocuklardaki Şiddet Eğilimleri", Milli Eğitim Dergisi, sayı: 135, 1997.

ÖZGÖNENÇ, F, "Ailenin Eğitim Görevleri", Remzi Kitabevi, 1990.

ÖZABACI, N, "Öğrencilerin Kişisel Özellikleri Okuldaki Başarısını Belirlerini Yaşadıkça Eğitim Dergisi, sayı:65, 2000.

PEHLİVAN, Pınar (1998). Differences in Turkish Parenting Practices Due to Socioeconomic Status and sex_of the Child s. 1-26, 66-71. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi.

PEKER, H " Ailenin Korunmasını Esasları", L Aile Şurası, 1990.

QUAY, H. C. : Psychological Disorders of Childhood John Wiley&Sons Inc.,N.Y.s;30-82, 1972.

ROZON, N, " Çalışan anne ve Çocuğu", Ana - baba okulu, 1990.

SARILAR ,A"Ailenin Eğitim Düzeyinin ilkokul programlarının Uygulanmasına Etkisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi. 1985

SERDAROĞLU,S,"Aile Çevresi" Redhause Yayınevi İstanbul, 1972.

SONER, O, "Aile Uyumu, Öğrenme Özgüveni ve Akademik Başarı Arasındaki ilişkiler." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi. istanbul, 1995.

STEINBERG, L., LAMBORN, S.D., Dornbusch, S.M., Darling, N. (1992), Impact of Parenting Practices on Adolescent Achievement: Authoritative Parenting School Involvement, and Encouragement to Succeed. Child Development 63, 1266-1281.

SÜMER, E.A- (1970). Changing Dynamic Aspects of the Turkish Culture and Its Significance for Child Training. The Child in His Family, 413- 428.

TEZCAN. M, " Eğitim Sosyolojisi", Ankara. 1997

TİRYAKİOĞLU. N." Okul Başarısızlığı", Yaşadıkça Eğitim, sayı: 47. 1996,

ÜNAL, İ, " Türk Aile Yapısı Açısından Aile içi ve Aile dışı Eğitim Meselesi",
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniv. 1998

VARIŞ, F, "Eğitim Bilimine Giriş.", Atlas Kitabevi, 1994.

UCHINICH. S.. Angelelli, J. & Gatherum, A. f 1996). Context and Development in
Family Problem Solving with Preadolescent Children. Child Development, 67, 1276-
1288.

WALLER. W. & HILL, R.: The Family. A Dinamic Interpretation. The Dryden
Press, New York, s.27-36, 1938.

WILLARD W. & RUBIN, Z.: Relationships and development Lawrence
Erlbaum Associates, Inc., Publishers, New Jersey, s.2-4, 1986.

YAVUZER.H, " Çocuğun Duygusal ve Toplumsal Gelişiminde Ailenin Rolü", Aile ve
Çocuk.1982-1983 Seminer konferansları. Ak Yayınlan. İstanbul. 1984

YAVUZER H.:Eğitim ve gelişim özellikleri ile okul çağı çocuğu.Remzi kitapevi 2000
.....Ana-Baba ve Çocuk", Remzi Kitabevi, 1999.

YÖRÜKOĞLU.A." Değişen Toplumda Aile ve Çocuk", Özgür Yayınları. 1997
.....Çocuk ve Ruh Sağlığı". Özgür Yayınları, 1998.